

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

OKTOBAR 1957

10

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GOD. I — OKTOBAR 1957

Uredivački odbor

Pretsednik NIKOLA MINČEV. *Članovi*: BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ, dr HERBERT KRAUS, SMILJA MESARIĆ, JOVAN POPOVIĆ, MILADA RAJTER, VOJO RAKIĆ, NIKOLA ROT, ALEKSANDAR ŠOKORAC, STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA, JOŽE ZEMLJAK.

Glavni urednik BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«, BEOGRAD, Terazije 31

SADRŽAJ

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Izborni sistem.....	455—460
Parlamentarna delegacija u NR Kini	460
Zasedanje Savezne narodne skupštine	461
Sednice Saveznog izvršnog veća	462

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Savez udruženja pravnika Jugoslavije	463—464
Razgovori delegacija SSRNJ i Socijaldemokratske partije Japana	464
Šesti kongres Narodne omladine Crne Gore	464

PRIVREDA

Nacionalni dohodak 1947—1956 godine.....	465—469
Opšta potrošnja	470—477
Lična potrošnja.....	477—479
Privreda u periodu januar — septembar 1957	480—484

KULTURA

Škole, ustanove i organizacije za obrazovanje odraslih..	485—490
Druga konferencija evropskih nacionalnih komisija za UNESCO	490
Treći kongres Saveza kompozitora Jugoslavije	490

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Socijalne ustanove za decu i omladinu	491—493
Treći kongres preventivne medicine	493—494
Petnaesti međunarodni kongres za vojnu medicinu i farmaciju	494

SPOLJNA POLITIKA

Jugoslavija i Poljska.....	495—496
Poseta potpredsednika SIV-a Svetozara Vukmanovića azi- skim i afričkim zemljama.....	496—498
Poseta potpredsednika SIV-a Edvarda Kardelja Grčkoj ..	498

IZBORNI SISTEM

Pored oblika neposredne demokratije, u Jugoslaviji postoje institucije posredne demokratije. Te institucije, od opštinskog narodnog odbora do Savezne narodne skupštine, predstavljaju najviša politička predstavnička tela zemlje, koja na svom području i u okviru svojih prava vrše i osnovne funkcije vlasti. Sva ova predstavnička tela su izborna. Građani imaju pravo ne samo da ih biraju nego i da kontrolišu rad članova tih predstavničkih tela, da ih pozivaju na političku odgovornost uz mogućnosti da ih i opozovu.

To čini da je izborni sistem važan deo političkog uređenja Jugoslavije. Izbori nisu samo proces obrazovanja predstavničkih tela već i oblik neposrednog izražavanja političkih prava građana i sredstvo političke akcije koja se ostvaruje i u uticaju građana na konkretni sastav i politiku najviših političkih predstavničkih tela zemlje. Prema tome, u Jugoslaviji izborni sistem se ne svodi na pitanje izbornih prava i tehnike biranja. On je deo strukture političkog uređenja Jugoslavije, elemenat i garantija, izraz i potvrda socijalističke demokratije.

Pored toga, uloga izbornog sistema je da omogućiti aktivizaciju građana ne samo u pogledu izbora već i u odnosu na rad predstavničkih tela i narodnih predstavnika. To se ogleda u nizu novina koje ovaj sistem u svom razvitku donosi. Tako izborni zakoni sadrže glavu o pravima i dužnostima građana. Neposredni demokratski politički forumi građana, zborovi birača, postali su sastavni deo izbornog-pravnog procesa. Opoziv je stalni princip izbornog sistema.

Kao i druge institucije političkog uređenja Jugoslavije tako i izborni sistem teži da građanina stavi u uslove da bude osnovni nosilac izbornog prava kao jednog od važnih političkih prava. To ne znači da u izbornom procesu političke organizacije građana i druge društvene organizacije nemaju svoje i to važno mesto. Težeći da ograniče spoljnu intervenciju i centralizam, izborni sistem pretpostavlja postojanje i politički uticaj ovih opštih društvenih organizacija građana. Tako, ove organizacije, a naročito Socijalistički savez radnog naroda i Savez komunista pokreću, organizuju i usmeravaju izborni proces. One ne preuzimaju kontrolu izbornog procesa već doprinose da se građani stave u uslove da sa najviše svesti, dobrovoljnosti i sporazumevanja odlučuju o sastavu i politici svojih opštih predstavničkih tela.

Izborni sistem Jugoslavije je širi od tradicionalnog izbornog sistema. On je, najpre, proširen političko-ekonomskim principima koji služe kao osnovica izbora političko-ekonomskih tela u sastavu narodnih skupština i narodnih odbora (veća proizvođača). Osim toga, sastavni deo izbornog sistema su i principi koji uređuju izbore radničkih saveta i upravnih odbora, kao i drugih tela u sistemu društvenog samoupravljanja. Izborni sistem u Jugoslaviji je u stalnom proširenju.

Najzad, kandidovanje preko zborova birača predstavlja — od 1952 g. — karakterističnu i načelnu novinu izbornog sistema. Time pravo glasa građana postaje jedno stvarnije političko pravo — biračko pravo. U jugoslovenskim uslovima to znači dalju demokratizaciju izbornog procesa i nove uslove za pretvaranje biračkog prava u aktivna prava građana.

Osnovna načela

Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije od 31 januara 1946 g. i Ustavni zakon o osnovama društvenog i političkog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije i saveznim organima vlasti od 13 januara 1953 g. dali su osnovu za jedinstveni izborni sistem, koji je konačno izgrađen donošenjem odgovarajućih saveznih i republičkih zakona o izboru i opozivu članova svih predstavničkih organa vlasti u Jugoslaviji. Taj izborni sistem zasniva se na opštem, jednakom i neposrednom biračkom pravu i tajnosti glasanja.

Opšte biračko pravo. Biračko pravo (aktivno i pasivno) za izbor predstavnika u opšta politička predstavnička tela (veća: opštinsko, sresko, republičko i Savezno) imaju svi građani Jugoslavije bez obzira na pol, društvene, političke, nacionalne, rasne, verske i druge razlike, pod uslovom da su navršili 18 godina života. To pravo jedino nemaju lica pod starateljstvom i lica koja su sudskom presudom lišena biračkog prava u vremenu dok dejstvo presude traje. Ovo načelo se kod izbora za veća proizvođača ne primenjuje zbog toga što predstavnike u ta tela biraju samo proizvođači.

Biračko pravo i za opšta politička predstavnička tela i za veća proizvođača utvrđuje se upisom u odgovarajući birački spisak (birački spisak i birački spisak proizvođača).

Jednako biračko pravo. Svaki građanin FNRJ — birač ima pravo samo na jedan glas na izborima za članove predstavničkog tela odnosno njegovih domova (veća). Niko nema pravo na dva ili više glasova u istim izborima, niti se čini razlika između glasova prema polu, društvenim, političkim, nacionalnim, rasnim, verskim ili kakvim drugim razlikama. Po pravilu, nema razlike između aktivnog i pasivnog biračkog prava, s obzirom da svi građani-birači imaju pravo da biraju i da budu birani u sve predstavničke organe vlasti, sa izuzetkom izbora za veća proizvođača u kojima je aktivno i pasivno biračko pravo imaju samo proizvođači.

Neposredno biračko pravo. Sami birači neposredno biraju predstavnike predstavničkih tela. Do uvođenja veća proizvođača u sastav predstavničkih organa ovo načelo se primenjivalo dosledno sem kod izbora poslanika za Veće naroda Narodne skupštine FNRJ, koji su birani posrednim putem. Najnovijim promenama u izbornom sistemu izbor odbornika sreskog veća narodnog odbora sreza vrši se, u skladu sa novim komunalnim uređenjem, na osnovu delegatskog načela. Kod izbora za veća proizvođača, neposredan način izbora primenjuje se samo kod izbora članova u veća proizvođača narodnih odbora opština, dok se izbor veća proizvođača u narodnim odborima srezova, republičkim i Saveznoj narodnoj skupštini vrši posredno.

Tajnost glasanja je dosledno sprovedena kod izbora za sva predstavnička tela, tj. za opšta politička predstavnička tela i za veća proizvođača. Isto tako i glasanje o opozivu članova svih predstavničkih tela vrši se tajno.

Sva ova načela izbornog sistema shodno se primenjuju i na izborima za radničke savete privrednih organizacija, a dobrim delom i na izborima za organe upravljanja u oblasti društvenih službi.

Izbori članova predstavničkih organa vlasti

Za opšta politička predstavnička tela

Izbor odbornika opštinskog veća narodnog odbora opštine. — Odbornike opštinskog veća narodnog odbora opštine biraju svi građani koji su upisani u birački spisak na području opštine. Pravo da bude biran za odbornika opštinskog veća ima svaki građanin koji ima biračko pravo.

Broj odbornika koji se bira u opštinsko veće određuje se statutom opštine u okviru broja koji je utvrđen republičkim zakonom o izboru i opozivu odbornika narodnih odbora (od 15 do 70 odbornika).

Kandidate za odbornike opštinskog veća predlažu kako birači na zborovima birača tako i određeni broj birača podnošenjem pismene kandidature.

Kandidacioni zborovi birača održavaju se po izbornim jedinicama. Ako izborna jedinica obuhvata dva ili više mesta, zborovi birača održavaju se, po pravilu, posebno za svako mesto. Zbor birača saziva predsednik narodnog odbora opštine najkasnije 25 dana od dana raspisivanja izbora. Zbor birača može se održati ako je prisutan najmanje deseti deo od ukupnog broja birača u izbornoj jedinici za koju se održava zbor, ali ne manje od 50 birača. Radom zbora birača rukovodi predsedništvo zbora: predsedavajući i dva člana, koji bira zbor iz svoje sredine. Svaki birač ima pravo da na zboru predlaže kandidate. Na osnovu predloga birača kandidaciona komisija, od 7 do 15 članova, koju iz svoje sredine bira zbor, sastavlja svoj predlog za utvrđivanje kandidata, koji može obuhvatiti samo one kandidate koje su predložili birači na zboru. Svoj predlog kandidaciona komisija iznosi zboru birača da se o

njemu raspravlja. Na zboru se raspravlja i glasa posebno za svakog tako predloženog kandidata. Od predloženih kandidata prihvaćen je svaki onaj za koga je glasala većina prisutnih birača. Ako na ovaj način nije utvrđeno najmanje dvaput više kandidata nego što se bira odbornika u toj izbornoj jedinici, smatra se prihvaćenim i svaki onaj kandidat za koga se izjasnilo više od 40% prisutnih birača. Ako zbor birača u celini ne usvoji predlog kandidacione komisije, bira se nova kandidaciona komisija sa istim zadatkom. Na osnovu zaključka zbora birača sastavlja se predlog kandidature koji potpisuje predsednik i određeni broj članova kandidacione komisije. Predlog kandidature podnosi se opštinskoj izbornoj komisiji na potvrđivanje, koja je obavezna da najkasnije na 15 dana pre dana izbora oglasi sve potvrđene kandidature.

Pored zbora birača kandidate za odbornike opštinskog veća može predlagati i grupa od najmanje 50 građana, koji imaju biračko pravo, a nastanjeni su na području izborne jedinice za koju se podnosi predlog kandidature. Predlog kandidature potpisuju svi predlažaći. Ti potpisi moraju biti overeni od državnog organa nadležnog za overavanje. Postupak za potvrđivanje i objavljivanje ovakve kandidature isti je kao i postupak kod kandidature zbora birača.

Odbornici narodnog odbora kao i članovi svih predstavničkih organa biraju se na 4 godine.

Opšte izbore za odbornike narodnih odbora opština i srezova raspisuje republička narodna skupština u slučaju kada se opšti izbori raspisuju pre isteka mandatnog perioda narodnih odbora, odnosno republičko izvršno veće u slučaju kada se opšti izbori raspisuju zbog isteka mandatnog perioda narodnih odbora.

Organi za sprovođenje izbora su izborne komisije (opštinska, sreska, republička i Savezna). Izborne komisije sastoje se od predsednika, sekretara i 3 odnosno 5 članova. Predsednik izborne komisije imenuje se, po pravilu, iz reda sudija odgovarajućih redovnih sudova. Opštinsku izbornu komisiju imenuje sreska, a ovu republičku izborna komisija. Republičku izbornu komisiju imenuje republičko, a saveznu Savezno izvršno veće.

Izbori za odbornike opštinskog veća vrše se po izbornim jedinicama koje se obrazuju tako da je, po pravilu, svako naseljeno mesto (selo, naselje) na području opštine posebna izborna jedinica. U svakoj izbornoj jedinici bira se, po pravilu, jedan odbornik, ali je moguće i više, s tim da je maksimum 5 odbornika. Izborne rezultate utvrđuje opštinska izborna komisija. Kad je u izboru učestvovao samo jedan kandidat ili više kandidata, ali manje od dvostrukog broja odbornika koji se biraju, izabrani su oni kandidati za koje je glasala većina upisanih birača u toj izbornoj jedinici (apsolutna većina). Ako je bilo najmanje dvaput više kandidata od broja odbornika koji se biraju, izabrani su oni kandidati koji su dobili najveći broj glasova (relativna većina).

Izbor odbornika sreskog veća narodnog odbora sreza. — Odbornici narodnog odbora sreza biraju se posrednim putem. Takav način izbora zasniva se na tome što je u komunalnom uređenju srez, ustvari, zajednica opština. U skladu s tim, odbornike u sresko veće biraju iz svojih redova opštinska veća narodnih odbora svih opština na području sreza. Statutom sreza, u skladu sa republičkim zakonom, određuje se koliko se odbornika bira u sresko veće narodnog odbora sreza (40 do 100). Opštinsko veće svake opštine sa područja sreza bira odbornike u sresko veće srazmerno broju stanovnika na području opštine. Koliko će koje opštinsko veće birati odbornika u sresko veće utvrđuje sreska izborna komisija na osnovu podataka poslednjeg popisa stanovnika. Ali je obavezno da opštinsko veće svake opštine bira najmanje jednog odbornika u sresko veće.

Pravo predlaganja kandidata i pravo da budu birani za odbornike sreskog veća imaju samo odbornici opštinskih veća narodnih odbora svih opština sa područja tog sreza.

Predlaganje kandidata i izbor odbornika sreskog veća vrši se na sednici svakog od opštinskih veća narodnih odbora opština sa područja sreza. Broj kandidata može biti veći od broja odbornika koji se biraju. Po završenom kandidovanju predsednik narodnog odbora opštine utvrđuje koji su članovi veća predloženi za kandidate, a posle toga se obavlja glasanje. Za odbornika je izabran kandidat koji je dobio većinu glasova svih članova opštinskog veća.

Izbor odbornika Oblasnog veća Narodnog odbora Autonomne Kosovsko-Metohiske Oblasti. — Odbornike Oblasnog veća biraju građani sa teritorije AKMO koji imaju

biračko pravo. Izbori se vrše po izbornim jedinicama koje se obrazuju na području svakog administrativnog sreza, a, po pravilu, na 10.000 stanovnika bira se jedan odbornik. U svakoj izbornoj jedinici bira se jedan odbornik.

Broj odbornika Oblasnog veća određuje izvršno veće Narodnog odbora AKMO.

Pravo da bude biran za odbornika u Oblasno veće ima svaki građanin koji ima biračko pravo. Za odbornika u to Veće mogu biti birani i građani koji nisu ni nastanjeni niti upisani u birački spisak na području AKMO.

Kandidate za odbornike Oblasnog veća predlažu kako građani na zborovima birača tako i grupa građana.

Radi utvrđivanja kandidata koji će se predložiti zborovima birača obrazuje se za područje svake izborne jedinice u kojoj se bira odbornik kandidaciona konferencija. Delegate u kandidacionu konferenciju biraju zborovi birača koji se održavaju na području izborne jedinice. U pogledu izbora delegata u kandidacionu konferenciju i rada kandidacione konferencije važi, uglavnom, isti postupak koji je zakonom predviđen za predlaganje i utvrđivanje kandidata za izbor narodnih poslanika u republičko veće. O predlogu kandidacione konferencije odlučuju zborovi birača. Kandidatom zbora birača postaje svaki kandidat koga je predložila najmanje jedna trećina od ukupnog broja zbora birača koji se održavaju u odgovarajućoj izbornoj jedinici. Predlog kandidature zbora birača podnosi se na potvrđivanje nadležnoj sreskoj izbornoj komisiji.

Kandidate za odbornike može predlagati i grupa od najmanje sedamdeset birača upisanih u birački spisak na području izborne jedinice. Predlažaći moraju biti najmanje iz polovine opština sa područja izborne jedinice, s tim da iz svake od tih opština mora biti najmanje po deset predlagača. Pismeni predlog kandidature podnosi se na potvrđivanje nadležnoj sreskoj izbornoj komisiji.

Rezultate izbora za odbornike Oblasnog veća u svakoj izbornoj jedinici utvrđuje sreska izborna komisija. Ako je u izboru učestvovao samo jedan kandidat, on je izabran ako je za njega glasala većina od svih upisanih birača na području izborne jedinice. Ako su birana dva ili više kandidata za odbornika je izabran onaj kandidat koji je dobio najveći broj glasova.

Izbor narodnih poslanika Pokrajinskog veća Narodne skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine. — Narodne poslanike Pokrajinskog veća biraju građani sa teritorije Autonomne Pokrajine Vojvodine koji imaju biračko pravo. Izbori se vrše po izbornim srezovima koji se obrazuju na području svakog administrativnog sreza saglasno normi da se, po pravilu, na 15.000 stanovnika bira jedan narodni poslanik. U svakom izbornom srezu bira se jedan narodni poslanik.

Broj narodnih poslanika Pokrajinskog veća određuje Izvršno veće Narodne skupštine APV.

Za narodnog poslanika Pokrajinskog veća može biti biran svaki građanin koji ima biračko pravo. Prema tome, za narodnog poslanika u ovo Veće može biti biran svaki građanin koji ima biračko pravo bez obzira gde je stalno nastanjen.

Kandidate za narodne poslanike Pokrajinskog veća predlažu kako građani na zborovima birača tako i grupe građana.

Radi utvrđivanja kandidata koji će se predložiti zborovima birača obrazuje se za područje svakog izbornog sreza kandidaciona konferencija. Kandidate za kandidacionu konferenciju biraju zborovi birača koji se održavaju na području izbornog sreza. U pogledu izbora delegata u kandidacionu konferenciju i rada kandidacione konferencije važi, uglavnom, postupak koji je zakonom predviđen za predlaganje i utvrđivanje kandidata za izbor narodnih poslanika u republičko veće. O predlogu kandidacione konferencije odlučuje zbor birača i to za svakog kandidata pojedinačno. Kandidatom zbora birača postaje svaki onaj kandidat koga je predložila najmanje jedna trećina od ukupnog broja zbora birača koji se održavaju na području izbornog sreza. Predlog kandidature zbora birača podnosi se na potvrđivanje nadležnoj sreskoj izbornoj komisiji.

Predlog kandidature može podneti i grupa od 200 građana upisanih u birački spisak na području izbornog sreza. Predlažaći moraju biti najmanje iz polovine opština sa područja izbornog sreza, s tim da iz svake od tih opština mora biti najmanje po pet predlagača. Pismeni predlog kandidature grupe građana podnosi se na potvrđivanje nadležnoj sreskoj izbornoj komisiji.

Izborne rezultate izbora poslanika u Pokrajinsko veće utvrđuje sreska izborna komisija. Ako je u izboru učestvovao samo jedan kandidat, on je izabran za narodnog poslanika ako je za njega glasala većina svih birača koji su upisani u biračke spiskove na području izbornog sreza. Ako su u izborima učestvovala dva ili više kandidata, za poslanika je izabran onaj kandidat koji je dobio najveći broj glasova.

Izbor poslanika republičkog veća narodne skupštine narodne republike. — Poslanike republičkog veća u svim narodnim republikama biraju građani koji imaju biračko pravo po izbornim srezovima¹. Izbore raspisuje republičko izvršno veće. Koliko se u kojoj narodnoj republici bira poslanika u republičko veće određuje se republičkim zakonom o pravima i dužnostima, izboru i opozivu republičkih narodnih poslanika. Tim zakonom određuje se na koliki se broj stanovnika bira jedan poslanik. Tako se u NR Srbiji jedan poslanik bira na 40.000 stanovnika, u NR Hrvatskoj i NR Bosni i Hercegovini na 25.000 stanovnika, u NR Sloveniji i NR Makedoniji na 12.000 stanovnika i u NR Crnoj Gori na 6.000 stanovnika.

Pravo da bude biran za poslanika u republičko veće ima svaki građanin koji ima biračko pravo. Prema tome, građanin iz jedne republike može se kandidovati u drugoj republici. Kandidate za poslanike republičkog veća predlažu kako zborovi birača tako i grupa građana.

Radi utvrđivanja kandidata koji će se predložiti zborovima birača obrazuje se za područje svakog izbornog sreza kandidaciona konferencija. Delegate u kandidacionu konferenciju biraju zborovi birača koji se održavaju na području izbornog sreza. Koliko će kandidata birati pojedini zborovi birača određuje se prema broju birača upisanih u birački spisak na području za koje se održava zbor, ali tako da svaki zbor birača bira najmanje jednog delegata i da kandidaciona konferencija ne može imati manje od trideset delegata. Za delegate za kandidacionu konferenciju izabrani su oni birači koji su dobili najveći broj glasova prisutnih birača. Kandidacionu konferenciju saziva sreska izborna komisija. Radom kandidacione konferencije rukovodi predsedništvo koje se sastoji od predstavljućeg i dva člana. Kandidate za narodnog poslanika može predlagati samo grupa od najmanje pet delegata. O svakom predloženom kandidatu kandidaciona konferencija glasa posebno, a prihvaćen je svaki kandidat za koga je glasalo najmanje 40% svih delegata. Na osnovu zaključaka kandidacione konferencije sastavlja se predlog kandidata za narodnog poslanika koji se dostavlja sreskoj izornoj komisiji, a sreska izborna komisija je dužna da svima predsednicima narodnih odbora opština sa područja izbornog sreza dostavi onoliko overenih primeraka predloga kandidatura koliko se održava zborova birača na području svake opštine. Posle toga predsednik narodnog odbora opštine saziva zborove birača. Zborovi birača sazivani radi utvrđivanja kandidata mogu se održati ako je prisutna najmanje jedna desetina od ukupnog broja birača sa područja za koje se održava zbor birača. Ako je ukupan broj birača na području za koje se održava zbor manji od 120, zbor se može održati ako je prisutna najmanje trećina ukupnog broja birača sa tog područja. Na svakom zboru birača pretresa se predlog kandidata kandidacione konferencije, i to za svakog kandidata posebno, počev od kandidata koji je dobio najveći broj glasova i tako redom. Zbor birača može odbiti predlog kandidacione konferencije. U tom slučaju zbor birača bira iz svoje sredine kandidacionu komisiju koja podnosi predlog kandidata zboru birača. Predlog kandidacione komisije može obuhvatiti samo one kandidate koje su birači predložili. Od predloženih kandidata na zboru birača prihvaćen je svaki onaj kandidat koga je predložila kandidaciona konferencija odnosno kandidaciona komisija za koga je glasala većina od prisutnih birača. Kandidatom zbora birača postaje svaki kandidat koga je predložila najmanje četvrtina od ukupnog broja zborova birača koji se održavaju na području izbornog sreza, kao i onaj kandidat koga je predložilo i manje od jedne četvrtine zborova birača, ali da ti obuhvataju najmanje jednu četvrtinu svih birača upisanih u biračke spiskove na području izbornog sreza. Predlog kandidature zborova birača podnosi se na potvrđivanje sreskoj izornoj komisiji.

Predlog kandidature može podneti i grupa od najmanje sto građana. Predlog grupe građana podnosi se pismeno, a predlagači moraju biti najmanje iz polovine opština sa područja izbornog sreza, a iz svake od tih opština mora biti i najma-

nje 5 predlagača. Predlog kandidature grupe građana takođe se podnosi na potvrđivanje sreskoj izornoj komisiji.

Rezultate izbora za narodne poslanike republičkog veća u svakom izbornom srezu utvrđuje sreska izborna komisija na osnovu izbornih akata koje dobija sa biračkih mesta. Ako je u izboru učestvovao samo jedan kandidat, on je izabran za narodnog poslanika ako je za njega glasala većina svih birača koji su upisani u biračke spiskove na području izbornog sreza. Ako su u izborima učestvovala dva ili više kandidata, za poslanika je izabran onaj kandidat koji je dobio najveći broj glasova.

Izbor poslanika Saveznog veća Savezne narodne skupštine.

— Narodni poslanici Saveznog veća biraju se na dva načina, tj. 282 poslanika biraju građani neposredno, a 70 poslanika biraju republička veća, Pokrajinsko veće Narodne skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine i Oblasno veće Narodnog odbora Autonomne Kosovsko-Metohiske Oblasti iz reda svojih poslanika odnosno odbornika.

Građani neposredno biraju poslanike u Savezno veće po normi: 1 poslanik na 60.000 stanovnika, tako da su u Saveznom veću pojedine narodne republike zastupljene srazmerno broju svojih stanovnika.

Za narodnog poslanika koga biraju građani neposredno u Savezno veće može biti biran svaki jugoslovenski državljanin koji ima biračko pravo.

Opšte izbore narodnih poslanika raspisuje Savezno izvršno veće.

Kandidate za narodne poslanike Saveznog veća predlažu kako građani na zborovima birača tako i grupa građana. Radi utvrđivanja kandidata koji će se predložiti zborovima birača obrazuje se za područje svakog izbornog sreza kandidaciona konferencija. Delegate u kandidacionu konferenciju biraju zborovi birača koji se održavaju, najdocnije 25 dana od dana raspisivanja izbora, na području izbornog sreza. Svaki zbor birača bira najmanje jednog takvog delegata. Ako na području za koje se održava zbor birača broj birača upisanih u birački spisak prelazi 600 birača, biraju se dva delegata, a ako taj broj prelazi 1.200 birača, onda se biraju tri delegata za kandidacionu konferenciju. Za delegate za kandidacionu konferenciju izabrani su oni birači koji su dobili najveći broj glasova prisutnih birača. Sastanak kandidacione konferencije saziva sreska izborna komisija. Kandidaciona konferencija bira svoje predsedništvo od predstavljućeg i dva člana. Kandidate za narodnog poslanika može predlagati samo grupa od najmanje 5 delegata. Kandidaciona konferencija glasa posebno za svakog predloženog kandidata, a prihvaćen je svaki kandidat za koga je glasalo najmanje 40% svih delegata na kandidacionoj konferenciji. Na osnovu zaključka kandidacione konferencije sastavlja se predlog kandidata za narodnog poslanika koji se dostavlja sreskoj izornoj komisiji, a ona je dužna da predsednicima narodnih odbora svih opština sa područja izbornog sreza dostavi onoliko overenih primeraka predloga kandidatura koliko se održava zborova birača na području svake opštine. Potom predsednik narodnog odbora opštine saziva zborove birača, najdocnije u roku od 7 dana po završetku rada kandidacione konferencije, koji se mogu održati ako je prisutna najmanje desetina ukupnog broja birača sa područja za koje se održava zbor. Ako je ukupan broj birača na području za koje se održava zbor manji od 120, zbor se može održati ako je prisutna najmanje trećina ukupnog broja birača sa tog područja. Na zboru birača pretresa se predlog kandidata kandidacione konferencije, i to prvo oni kandidati koji su dobili najveći broj glasova, i tako redom za svakog kandidata ponaosob. Zbor birača može odbiti predlog kandidacione konferencije, i tada sam utvrđuje kandidate. U tom slučaju zbor birača bira kandidacionu komisiju koja podnosi predlog zbora birača samo od onih kandidata koje su birači predložili. Od predloženih kandidata na zboru birača prihvaćen je svaki onaj kandidat, bez obzira na to da li predlog potiče od kandidacione konferencije ili kandidacione komisije, za koga je glasala većina prisutnih birača. Kandidatom zbora birača postaje svaki

¹ Izborni srezovi nisu istovetni sa administrativnim srezovima, već zavise od broja upisanih birača. Prema sadašnjem stanju, u svakom administrativnom srezu bira se najmanje jedan poslanik, a u većim srezovima, gde se biraju po 2 ili više poslanika, ima i više izbornih srezova.

kandidat koga je predložila najmanje jedna četvrtina od ukupnog broja zborova birača koji se održavaju na području izbornog sreza ili onaj kandidat koga je predložilo i manje od jedne četvrtine zborova birača, ali ako ti zborovi obuhvataju najmanje jednu četvrtinu svih birača koji su upisani u biračke spiskove na području izbornog sreza.

Pravo predlaganja kandidata ima i grupa od najmanje 200 birača koji su upisani u biračke spiskove na području izbornog sreza. Predlagači moraju biti najmanje iz polovine opština sa područja izbornog sreza, i to iz svake opštine mora biti najmanje 5 predlagača. Predlog kandidature grupe građana podnosi se, kao i kod predloga zbora birača, sreskoj izbornoj komisiji na potvrđivanje.

Ako je u izboru učestvovao samo jedan kandidat, on je izabran za poslanika ako je za njega glasala većina svih birača koji su upisani u biračke spiskove na području izbornog sreza. Ako je bilo 2 ili više kandidata, za poslanika je izabran onaj koji je dobio najveći broj glasova.

Pored poslanika koje u Savezno veće biraju građani neposredno, određeni broj poslanika u to Veće biraju svoja predstavnička veća narodnih republika i autonomnih jedinica između svojih poslanika odnosno odbornika. Republičko veće svake narodne republike bira u Savezno veće 10 poslanika, Pokrajinsko veće 6 i Oblasno veće 4 poslanika. Ovi poslanici, pored toga što su članovi Saveznog veća, sačinjavaju i Veće naroda i kao takvi imaju posebna prava utvrđena Ustavnim zakonom (vidi »Savezna narodna skupština«, januar 1957, str. 7). Kandidovanje i izbor ovih poslanika vrši se na sednicama republičkih, Pokrajinskog i Oblasnog veća. Svaki poslanik, odnosno odbornik može predložiti jednog kandidata, a svakih pet poslanika-odbornika može predložiti onoliko kandidata koliko se bira poslanika. Izabrani su oni kandidati koji su dobili većinu glasova svih narodnih poslanika odnosno odbornika.

Za veća proizvođača²

Izbor odbornika veća proizvođača narodnog odbora opštine. — Odbornike veća proizvođača narodnog odbora opštine neposredno biraju proizvođači zaposleni na području opštine, koji imaju biračko pravo. Izbor odbornika vrši se po proizvođačkim grupama kojih ima dve: grupa industrije, trgovine i zanatstva, koja obuhvata radnike i službenike zaposlene u industriji, rudarstvu, šumarstvu, transportu, poštansko-telegrafsko-telefonskoj službi, trgovini, ugostiteljstvu, komunalnoj delatnosti i zanatstvu, kao i zanatlije, i grupa poljoprivrede, koja obuhvata zemljoradnike koji su članovi zemljoradničkih zadruga i članovi njihovih domaćinstava koji se bave zemljoradnjom, radnike i službenike poljoprivrednih dobara i zemljoradničkih zadruga i ostale poljoprivredne radnike.

Pravo da bude biran za odbornika veća proizvođača opštine ima svaki proizvođač koji pripada onoj proizvođačkoj grupi u kojoj se bira odbornik i koji ima biračko pravo. Za odbornika veća proizvođača može biti biran i funkcioner sindikalne ili zadruga organizacije ako je za takvog funkcionera izabran neposredno od proizvođača.

Broj odbornika koji se bira u veće proizvođača narodnog odbora opštine utvrđuje se statutom opštine u okvirima određenim republičkim zakonom, prema kome taj broj ne može biti manji od tri četvrtine ni veći od ukupnog broja odbornika opštinskog veća. (Ista odredba važi i za sreska veća proizvođača). Svaka proizvođačka grupa bira onaj broj odbornika veća proizvođača koji je srazmeran učešću te grupe u ukupnom društvenom proizvodu opštine, utvrđenom prema poslednjim zvaničnim podacima o izvršenju društvenog plana opštine za prethodnu godinu. Ali u veću proizvođača opštine svaka grupa mora da bude predstavljena bez obzira na učešće tih grupa u društvenom proizvodu opštine. Zato proizvođačka grupa koja prema svom učešću u ukupnom društvenom proizvodu opštine ne bi mogla da bira nijednog odbornika — bira jednog odbornika. U skladu sa ovim sreska izborna komisija utvrđuje broj odbornika koji bira svaka proizvođačka grupa.

Pravo predlaganja kandidata za odbornike veća proizvođača opštine imaju kako birači na zborovima birača po privrednim organizacijama tako i određeni broj birača.

Zborovi birača održavaju se po izbornim jedinicama, a ako izborna jedinica obuhvata dve ili više privrednih organizacija, zborovi se mogu održavati i u svakoj od njih. To određuje opštinska izborna komisija. Zbor birača saziva predsednik radničkog saveta odnosno predsednik zemljoradničke zadruge, a u privrednim organizacijama koje nemaju radnički savet zbor birača saziva predsednik upravnog odbora odnosno rukovodilac poslovne jedinice. Zbor se može održati ako je prisutan najmanje deseti deo od ukupnog broja proizvođača koji imaju biračko pravo, a zaposleni su u privrednim organizacijama za koje se održava zbor, ali ne manje od 50 proizvođača. Ako proizvođača koji imaju pravo učešća na zboru proizvođača ima manje od 100, zbor se može održati samo ako je prisutna najmanje jedna trećina birača. Rad zbora birača je dalje istovetan sa radom zbora birača za kandidovanje odbornika za opštinsko veće.

Predlog kandidature za odbornike veća proizvođača opštine može podneti u pismenoj formi grupa od najmanje 50 proizvođača zaposlenih u privrednim organizacijama odgovarajuće proizvođačke grupe u izbornoj jedinici za koju se predlog podnosi.

Izbor odbornika veća proizvođača narodnog odbora sreza. — Odbornike veća proizvođača narodnog odbora sreza biraju članovi veća proizvođača narodnih odbora opština sa područja sreza tako što svaka proizvođačka grupa čini posebno izbornu telo za izbor odbornika veća proizvođača sreza. Ta izborna tela iz reda svojih članova biraju odbornike u veće proizvođača sreza.

Pravo da budu birani za odbornike veća proizvođača sreza imaju samo odbornici veća proizvođača opština sa područja sreza, koji su izabrani u odgovarajućoj proizvođačkoj grupi. Broj odbornika koji svaka proizvođačka grupa veća proizvođača opštine bira u veće proizvođača sreza u srazmeri je sa brojem proizvođača odgovarajuće proizvođačke grupe u toj opštini prema ukupnom broju proizvođača iste grupe na području sreza. U skladu s tim sreska izborna komisija utvrđuje broj odbornika koji u okviru svake proizvođačke grupe biraju veća proizvođača opština. Ali svaka opština mora u veću proizvođača sreza, po pravilu, imati najmanje jednog odbornika, i to u onoj proizvođačkoj grupi kojoj pripada većina članova veća proizvođača narodnog odbora opštine.

Kandidate za odbornike veća proizvođača sreza imaju pravo da predlažu članovi odgovarajućih izbornih tela u većima proizvođača narodnih odbora, opština tj. odbornici odgovarajućih privrednih grupa tih veća. Svaki član izbornog tela ima pravo da predlaže jednog ili više kandidata. Izbor odbornika u veće proizvođača sreza vrši se na sednici veća proizvođača narodnog odbora opštine i to odvojeno za svaku proizvođačku grupu. Izborom rukovodi predsednik narodnog odbora opštine. Izabrani su oni kandidati koji su dobili većinu glasova svih članova biračkog tela.

Izbor odbornika Veća proizvođača Narodnog odbora Autonomne Kosovsko-Metohijske Oblasti. — Odbornike Veća proizvođača Narodnog odbora AKMO biraju članovi Veća proizvođača odgovarajuće proizvođačke grupe opštinskih narodnih odbora sa područja AKMO.

Pravo da bude biran za odbornika Veća proizvođača Narodnog odbora AKMO ima svaki proizvođač koji pripada proizvođačkoj grupi u kojoj se izbor vrši i koji ima biračko pravo. Za odbornika Veća proizvođača može biti biran i funkcioner sindikalne odnosno zadruga organizacije koji je za takvog funkcionera izabran od proizvođača.

Broj odbornika koji se bira u Veće proizvođača određuje Izvršno veće Narodnog odbora AKMO saglasno normi: jedan odbornik na 18.000 proizvođačkog stanovništva.

Izbori se vrše po izbornim jedinicama koje se obrazuju tako da obuhvataju privredne organizacije odgovarajuće proizvođačke grupe na području jednog ili više administrativnih srezova.

Kandidate za odbornike Veća proizvođača predlažu kako birači na zborovima birača koji se održavaju po privrednim organizacijama tako i određeni broj proizvođača.

Radi utvrđivanja kandidata koji će se predložiti zborovima birača obrazuje se kandidaciona konferencija za svaku izbornu jedinicu, uglavnom, na isti način i sa istim zadatkom kao i kan

² Tehnika rada zbora birača koja se u ovom poglavlju ne navodi istovetna je sa tehnikom kod izbora za opšta predstavnička tela.

didaciona konferencija kod izbora odbornika u Oblasno veće. Kandidatom zbora birača postaje svaki onaj kandidat koga su predložili zborovi birača u privrednim organizacijama koji obuhvataju najmanje četvrtinu svih proizvođača odgovarajuće proizvođačke grupe na području izborne jedinice.

Predlog kandidature koji podnosi grupa proizvođača mora biti potpisan od najmanje sedamdeset proizvođača koji imaju biračko pravo u onoj proizvođačkoj grupi u kojoj se bira odbornik, a zaposleni su, odnosno učlanjeni, u privrednoj organizaciji na području odnosno izborne jedinice. Predlog kandidature i zborova birača i grupe proizvođača podnosi se na potvrđivanje nadležnoj sreskoj izbornoj komisiji.

Za odbornika je izabran kandidat koji je dobio najveći broj glasova izbornog tela.

Izbor narodnih poslanika Veća proizvođača Narodne skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine. — Narodne poslanike Veća proizvođača Narodne skupštine APV biraju članovi veća proizvođača odgovarajuće proizvođačke grupe opštinskih narodnih odbora sa područja APV.

Za narodnog poslanika Veća proizvođača Narodne skupštine APV može biti biran svaki proizvođač koji pripada proizvođačkoj grupi u kojoj se izbor vrši i koji ima biračko pravo. Isto tako za narodnog poslanika u Veće proizvođača može biti biran i funkcioner sindikalne odnosno zadružne organizacije koji je za takvog funkcionera izabran od proizvođača.

Broj narodnih poslanika koji se bira u Veće proizvođača određuje Izvršno veće Narodne skupštine APV saglasno normi: jedan narodni poslanik na 20.000 proizvođačkih stanovnika.

Izbori za narodne poslanike vrše se po izbornim srezovima. Izborni srezovi se obrazuju tako da obuhvataju privredne organizacije odgovarajuće proizvođačke grupe na području jednog ili više administrativnih srezova.

Kandidate za narodne poslanike Veća proizvođača predlažu kako birači na zborovima birača koji se održavaju po privrednim organizacijama tako i određeni broj proizvođača.

Kao i kod izbora narodnih poslanika Pokrajinskog veća, i kod izbora narodnih poslanika Veća proizvođača Narodne skupštine APV radi utvrđivanja kandidata koji će se predložiti zborovima birača obrazuje se za svaki izborni srez didaciona konferencija. U pogledu izbora delegata i rada didacione konferencije važi, uglavnom, isti postupak koji je određen za izbor narodnih poslanika u Pokrajinsko veće. Kandidatom zbora birača postaje svaki onaj kandidat koga su predložili zborovi birača u privrednim organizacijama koji obuhvataju najmanje četvrtinu svih proizvođača odgovarajuće proizvođačke grupe na području izbornog sreza.

Predlog kandidature za izbor narodnog poslanika u Veće proizvođača koji podnosi grupa proizvođača mora biti potpisan od najmanje 200 proizvođača koji imaju biračko pravo u onoj proizvođačkoj grupi u kojoj se bira narodni poslanik i koji su zaposleni odnosno učlanjeni u privrednoj organizaciji na području izbornog sreza. Predlog kandidature i zborova birača i grupe proizvođača podnosi se na potvrđivanje nadležnoj sreskoj izbornoj komisiji.

Za narodnog poslanika Veća proizvođača izabran je kandidat koji je dobio najveći broj glasova izbornog tela, pri čemu se uzima da svaki član izbornog tela glasa sa onolikim brojem glasova koliko u izbornom srezu na njega srazmerno dolazi proizvođača one proizvođačke grupe u kojoj je izabran za člana veća proizvođača.

Izbor poslanika veća proizvođača narodne skupštine narodne republike. — Narodne poslanike veća proizvođača republičkih narodnih skupština biraju članovi veća proizvođača odgovarajuće proizvođačke grupe narodnih odbora opština sa područja izbornog sreza.

Izborni srezovi obuhvataju privredne organizacije odgovarajuće proizvođačke grupe na području jednog ili više administrativnih srezova.

Za poslanika veća proizvođača republičke narodne skupštine može biti biran svaki proizvođač koji pripada onoj proizvođačkoj grupi u kojoj se izbor vrši i koji ima

biračko pravo. Za poslanika u ovo veće može biti biran i funkcioner sindikalne ili zadružne organizacije koji je za takvog funkcionera izabran od proizvođača.

Broj poslanika koji se bira u veće proizvođača republičke narodne skupštine određuje republičko izvršno veće na osnovu norme koja se određuje republičkim zakonom o pravima i dužnostima, izboru i opozivu republičkih narodnih poslanika. U NR Srbiji jedan poslanik se bira na 50.000 proizvođačkog stanovništva³, u NR Hrvatskoj i NR Bosni i Hercegovini na 30.000, u NR Sloveniji na 16.000, u NR Makedoniji na 15.000 i u NR Crnoj Gori na 6.500 proizvođačkih stanovnika.

Kandidate za poslanike utvrđuju zborovi birača koji se održavaju po privrednim organizacijama ili grupa od najmanje 100 proizvođača koji imaju biračko pravo u proizvođačkoj grupi u kojoj se bira poslanik, a zaposleni su na području izbornog sreza.

Radi utvrđivanja kandidata koji će se predložiti zborovima birača obrazuje se za područje svakog izbornog sreza didaciona konferencija. Kandidate u didacionu konferenciju biraju zborovi birača koji se održavaju po privrednim organizacijama, a koje saziva predstavnik odgovarajuće privredne organizacije. Svaki zbor birača bira najmanje jednog delegata za didacionu konferenciju, a zborovi s većim brojem birača i više delegata. Broj delegata u didacionoj konferenciji ne može biti manji od 30. Didacionu konferenciju saziva sreska izborna komisija, a radom konferencije rukovodi predsedništvo, koje se sastoji od predsedavajućeg i dva člana. Kandidate za narodne poslanike može predlagati samo grupa od najmanje pet delegata, a na konferenciji se smatra da je prihvaćen svaki kandidat za koga je glasalo najmanje 40% svih delegata. Predlozi didacione konferencije iznose se na zborove birača koji se održavaju po privrednim organizacijama koji odlučuju o tim predlozima, pri čemu je dalji postupak u svemu kao i kod utvrđivanja kandidata za izbor poslanika u republičko veće.

Za poslanika veća proizvođača republičke narodne skupštine izabran je onaj kandidat za koga je glasala većina od ukupnog broja članova izbornog tela.

Izbor poslanika Veća proizvođača Savezne narodne skupštine. — Poslanike u Veće proizvođača Savezne narodne skupštine biraju izborna tela koja čine članovi veća proizvođača narodnih odbora srezova izabrani u proizvođačkoj grupi u kojoj se bira poslanik. Izuzetno u NR Crnoj Gori, gde nema srezova, izbornu telo sačinjavaju članovi veća proizvođača narodnih odbora opština sa područja izbornog sreza, izabrani u onoj proizvođačkoj grupi u kojoj se bira poslanik.

U pogledu mogućnosti ko može biti biran za poslanika Veća proizvođača Savezne narodne skupštine važi sve ono što je rečeno kod izbora poslanika u veće proizvođača republičkih narodnih skupština.

Ukupan broj poslanika Veća proizvođača Savezne narodne skupštine određuje se po normi: jedan poslanik na 70.000 proizvođačkih stanovnika.

Pravo na predlaganje kandidata za izbor narodnih poslanika Veća proizvođača imaju kako zborovi birača koji se održavaju po privrednim organizacijama tako i grupa od najmanje 200 proizvođača koji imaju biračko pravo u proizvođačkoj grupi u kojoj se bira poslanik i koji su zaposleni odnosno učlanjeni u privrednoj organizaciji na području izbornog sreza. U pogledu izbora i rada didacione konferencije, kao i u pogledu utvrđivanja izbornih rezultata, važi sve ono što je rečeno kod izbora poslanika koje u Savezno veće biraju neposredno građani.

Opoziv članova predstavničkih organa

Opoziv kao pravo na smenjivanje članova predstavničkih organa pre vremena za koje su izabrani predstavlja sastavni deo izbornog sistema. Pravo opoziva predstavlja jedno od osnovnih političkih prava, a istovremeno i vrlo moćno

³ Proizvođačko stanovništvo čine proizvođači sa članovima domaćinstva koje izdržavaju.

sredstvo u rukama birača. U odnosu na članove predstavničkih organa opoziv predstavlja političku osudu koju izriču njihovi birači.

Postupak za opoziv odbornika opštinskog veća narodnog odbora opštine pokreće se na predlog zborova birača izborne jedinice u kojoj je izabran odbornik čiji se opoziv predlaže ili na predlog najmanje jedne trećine birača te izborne jedinice. I postupak za opoziv odbornika veća proizvođača opštine pokreće se na predlog zborova birača, koji se održavaju u privrednim organizacijama odgovarajuće proizvođačke grupe u izornoj jedinici u kojoj je izabran odbornik čiji se opoziv predlaže, ili na predlog najmanje jedne trećine birača te izborne jedinice. Zborovima birača na kojima se pokreće postupak za opoziv odbornika opštinskog veća odnosno veća proizvođača opštine mora prisustvovati najmanje jedna trećina svih birača izborne jedinice. Predlog za opoziv podnosi se nadležnoj sreskoj izbornoj komisiji, koja, pošto utvrdi da predlog za opoziv odgovara zakonu, raspisuje izbore za glasanje o opozivu. Odbornik opštinskog veća odnosno veća proizvođača opozvan je ako je za opoziv glasalo više od polovine birača upisanih u birački spisak odnosno u spisak proizvođača na području izborne jedinice u kojoj je odbornik izabran. Rezultat glasanja utvrđuje opštinska izborna komisija i o tome obaveštava veće narodnog odbora opštine kome pripada odbornik o čijem se opozivu glasalo i sresku izbornu komisiju.

Postupak za opoziv odbornika u narodnom odboru sreza pokreće se na predlog najmanje jedne trećine članova opštinskog veća odnosno izbornog tela koje ga je izabralo za odbornika sreskog veća odnosno veća proizvođača narodnog odbora sreza, kao i kad to odluči većinom glasova svih članova veće narodnog odbora sreza kome pripada odbornik o čijem se opozivu radi. O opozivu odlučuje opštinsko veće odnosno izorno telo na svojoj sednici većinom glasova svih članova.

Slično postupku za opoziv odbornika opštinskog veća narodnog odbora opštine, vrši se opoziv poslanika republičkog veća republičke narodne skupštine i poslanika koje u Savezno veće Savezne narodne skupštine biraju neposredno građani. Postupak za opoziv pokreće se na predlog zborova birača na kojima je bila prisutna najmanje trećina svih birača izbornog sreza u kome je izabran poslanik čiji se opoziv traži ili na osnovu predloga grupe birača koji potpiše najmanje jedna trećina ukupnog broja birača upisanih u birački spisak na području izbornog sreza. Isti uslovi važe i za pokretanje postupka za opoziv narodnih poslanika veća proizvođača republičkih narodnih skupština i Savezne narodne skupštine. Predlog za opoziv potvrđuje i raspisuje izbore o opozivu u izbornom srezu u kome je poslanik izabran republička odnosno Savezna izborna komisija. O opozivu neposredno odlučuju birači (za poslanike republičkog veća i Saveznog veća koje su izabrali neposredno građani), odnosno izorno telo koje je izabralo narodnog poslanika (u veće proizvođača republičkih narodnih skupština i Savezne narodne skupštine) većinom glasova svih birača odnosno svih članova izbornog tela. Postupak za opoziv narodnih poslanika Saveznog veća koje biraju republička veća, Pokrajinsko veće i Oblasno veće pokreće se na predlog najmanje jedne trećine članova tih veća, a odluka o opozivu donosi se na sednici veća većinom glasova svih članova.

P. A.

IZVORI:

Ustavni zakon o osnovama političkog i društvenog uređenja FNRJ i saveznim organima vlasti (»Službeni list FNRJ«, br. 3/53); Opšti zakon o narodnim odborima (»Službeni list FNRJ«, br. 22/52 i br. 40/53); Opšti zakon o uređenju opština i srezova (»Službeni list FNRJ«, br. 26/55 i br. 29/57); republički zakoni o izboru i opozivu odbornika narodnih odbora iz 1957 g.; republički zakoni o pravima i dužnostima, izboru i opozivu republičkih narodnih poslanika iz 1953 g.; Zakon o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika (»Službeni list FNRJ«, br. 35/53 i br. 44/57).

PARLAMENTARNA DELEGACIJA U NR KINI

Jugoslovenska parlamentarna delegacija na poziv Sveskineske narodne skupštine boravila je u zvaničnoj poseti NR Kini od 16 septembra do 5 oktobra 1957 godine. U delegaciji Savezne narodne skupštine su bili: pretsednik Savezne narodne skupštine Petar Stambolić, kao šef delegacije, narodni poslanici Saveznog veća dr Marijan Brecelj, Filip Bajković, Krste Markovski, Grujo Novaković, Mileva Planojević, Franjo Gaži, Stevan Doronjski, Sinan Hasani i narodni poslanik Veća proizvođača Josip Cazi.

Članovi jugoslovenske parlamentarne delegacije posetili su: Peking, Šenjan, Anšan, Daljen, Port Artur, Hangčou, Šangaj, Vuhan i Kanton. Za vreme boravka u NR Kini članovi delegacije imali su više kontakta sa predstavnicima Sveskineske narodne skupštine, vlade i javnog života Kine, posetili su niz privrednih i kulturnih institucija i prisustvovali mnogim prijemima priređenim u njihovu čast.

Šef delegacije Petar Stambolić govorio je za vreme boravka u NR Kini na tri mitinga: studentima na Univerzitetu u Pekingu i radnicima Fabrike mašina alatlička u Šenjanu i Tekstilne fabrike u Šangaju.

Delegaciju Savezne narodne skupštine primio je 16 septembra pretsednik Stalnog komiteta Sveskineske narodne skupštine Lio Šao Či. Tom prilikom obostrano je podyučeno da Jugoslaviju i Kinu duboko vezuju zajednički interesi izgradnje socijalizma i očuvanje svetskog mira i da se na toj osnovi mogu dalje izgrađivati i svestrano razvijati prijateljski odnosi između naroda Kine i Jugoslavije. Iste večeri Lio Šao Či je priredio svečani banket, u čast jugoslovenske parlamentarne delegacije, na kome je izmenjao zdravice sa pretsednikom Stambolićem.

Delegacija Savezne narodne skupštine posetila je 17 septembra pretsednika vlade NR Kine Ču En Laja koji se u dvočasovnom razgovoru interesovao za organizaciju rada Savezne narodne skupštine, funkciju Veća proizvođača, delo-

vanje radničkih saveta i za sistem komunalnog uređenja u Jugoslaviji.

Pretsednik NR Kine Mao Ce Tung primio je 29 septembra delegaciju Savezne narodne skupštine, zadržavši se sa njom u razgovoru jedan sat.

Pretsednik Savezne narodne skupštine Petar Stambolić priredio je 2 oktobra svečani prijem za oko 400 zvanica, među kojima su bili pretsednik Stalnog komiteta Sveskineske narodne skupštine Lio Šao Či, premijer Ču En Laj i članovi kineske vlade.

Trećeg oktobra članovi jugoslovenske parlamentarne delegacije vodili su razgovore sa predstavnicima Stalnog komiteta Sveskineske narodne skupštine o ustrojstvu i organizaciji rada Skupštine i Stalnog komiteta, o sistemu vlasti i državne uprave i drugim pitanjima unutrašnjeg uređenja NR Kine.

Opraštajući se na pekinškom aerodromu sa članovima jugoslovenske parlamentarne delegacije, pretsednik Stalnog komiteta Sveskineske narodne skupštine Lio Šao Či je izjavio da je ova poseta »produbila međusobno razumevanje i prijateljstvo između kineskog i jugoslovenskih naroda i doprinela jedinstvu dve zemlje«.

Podnoseći izveštaj o boravku delegacije u NR Kini, pretsednik Savezne narodne skupštine Petar Stambolić je na 44 zajedničkoj sednici oba doma Skupštine, 16 oktobra, između ostalog, rekao: »Naša delegacija je u NR Kini bila prijateljski dočekana. Prijateljska osećanja prema našim narodima mi smo osetili i kod kineskih rukovodilaca i kod svih radnih ljudi Kine... U toku našeg puta imali smo niz susreta i razgovora sa drugovima radnicima, seljacima, studentima, članovima partiskih i sindikalnih rukovodstava, gradskih i provincijskih narodnih odbora... U razgovoru s delegacijom, u prijateljskoj neposrednoj razmeni misli najviši kineski rukovodioci iznosili su svoju želju za što čvršćom saradnjom između naših dveju zemalja. Konstatovana je važnost i obostrana korist niza uzajamnih poseta koje su dosada izvršene između naših dveju zemalja, kao i ugovora koje smo do sada međusobno sklopili... Poseta delegacije Savezne narodne skupštine NR Kini nesumnjivo je doprinela boljem međusobnom upoznavanju i daljem učvršćenju prijateljske saradnje među narodima Jugoslavije i Kine, onako isto kao što je to doprinela i poseta delegacije Sveskineske narodne skupštine našoj zemlji početkom ove godine. Naša međusobna saradnja: državna, partiska, društvena, ekonomska i kulturna beleži sve veće i krupnije uspehe, iako još ni izdaleka nisu iskorišćene sve mogućnosti«.

R-M. M.

ZASEDANJE SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

16 i 17 oktobra 1957 godine

Na 44 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 16 i 17 oktobra 1957 g., Skupština je diskutovala o ličnoj i opštoj potrošnji na osnovu ekspozice koji je u ime Saveznog izvršnog veća podneo Milentije Popović. U diskusiji o ličnoj potrošnji učestvovali su narodni poslanici dr Zlatan Sremec i Beška Frntić, a u diskusiji o opštoj potrošnji narodni poslanici dr Jovan Cekić, Rodoljub Čolaković, Olga Vračić, dr Jerko Radmilović, Ilija Materić, Miloš Žanko, Milovan Batanović, Miloš Milaković i Jaka Avšič. Posle diskusije Skupština je usvojila Rezoluciju o perspektivnom razvoju lične potrošnje i Rezoluciju o perspektivnom razvoju opšte potrošnje (vidi »Jugoslovenski pregled«, oktobar 1957, str. 474—479).

Na 44 zajedničkoj sednici oba doma, 16 oktobra, izveštaj o boravku parlamentarne delegacije u NR Kini podneo je pretsednik Savezne narodne skupštine Petar Stambolić, koji je bio šef delegacije, a 17 oktobra Skupština je saslušala obrazloženja predloga Zakona o izmenama i dopunama Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika i predloga Zakona o prevozu na železnicama, koja su podneli sekretar Saveznog izvršnog veća Veljko Zeković, odnosno član Saveznog izvršnog veća Peko Dapčević; prihvatila izveštaj Saveznog izvršnog veća o kretanju privrede u toku 9 meseci ove godine (vidi »Jugoslovenski pregled«, oktobar 1957, str. 480—484) o čemu je dao izjavu Mijalko Todorović, pretsednik Odbora za privredu Saveznog izvršnog veća; usvojila Odluku o potvrdi Uredbe o dopunama Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća (vidi »Sednica Saveznog izvršnog veća«, »Jugoslovenski pregled«, jul 1957, str. 319); izabrala za člana Saveznog izvršnog veća narodnog poslanika Svetislava Stefanovića, državnog sekretara za unutrašnje poslove i prihvatila izveštaj Administrativnog odbora o finansiskom poslovanju Skupštine za vreme od 1 januara do zaključno 30 juna 1957 godine.

Savezno veće na svojoj 60 sednici i Veće proizvođača na svojoj 51 sednici, održanim 16 oktobra, stavili su na dnevni red, a na 61 odnosno 52 sednici, 17 oktobra, usvojili Zakon o izmenama i dopunama Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika, Zakon o prevozu na železnicama, Odluku o dopuni Saveznog društvenog plana za 1957 godinu, Odluku o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi Federacije za isplatu državnih obveznica izdatih na ime naknade za eksproprisanu imovinu i Odluku o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog veća.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika ostaje pri principu da kandidate za narodne poslanike mogu predlagati zborovi birača i grupe birača, ali tako što zborovima birača kandidate predlaže kandidaciona skupština koju sačinjavaju delegati svih zborova birača sa područja izbornog sreza; na kandidacionoj skupštini svakih pet delegata mogu predložiti jednog kandidata, a prihvaćeni su svi kandidati koji su dobili preko 40% glasova svih delegata; o predlozima kandidacionih skupština konačnu reč daju zborovi birača; izmenama i dopunama se takođe predviđa da u slučaju kada se na kandidatskoj listi nalazi samo jedan kandidat, da bi bio izabran za poslanika, on mora da dobije većinu glasova svih birača upisanih u birački spisak na području izbornog sreza odnosno veći broj glasova od polovine ukupnog broja proizvođača odgovarajuće proizvođačke grupe na području izbornog sreza,

a u protivnom se raspisuju ponovni izbori; izmenama je predviđeno da se broj poslanika koji se bira u Veće proizvođača u pojedinim proizvođačkim grupama utvrđuje srazmerno učešću svake grupe u prosečnom ukupnom društvenom proizvodu za poslednje tri godine, utvrđenom na osnovu statističkih podataka o izvršenju Saveznog društvenog plana u tim godinama (pošto je ova odredba bila u suprotnosti sa Ustavnim zakonom, ona je usvojena po proceduri predviđenoj za promenu Ustava, tj. sa njom se prethodno saglasilo Veće naroda na svom 8 sastanku, održanom 16 oktobra, a poslanici oba doma su poimenično glasali o njoj); lica koja se nalaze na otuđenju kadra ili na vojnoj vežbi glasaće ubuduće preko pošte; službenici pretstavništava u inostranstvu glasaće za kandidate u onom izbornom srezu gde su upisani u birački spisak odnosno, ako to nije slučaj, za kandidate sa područja njihovog poslednjeg prebivališta odnosno boravišta; sreske izborne komisije i birački odbori mogu punovažno da rešavaju samo u punom sastavu, a svi organi za sprovođenje izbora rešavaju većinom glasova svojih članova; izmenama je predviđena mogućnost odustajanja kandidata od potvrđene kandidature; u narodnoj republici u kojoj nema srezova narodni poslanik stiče prava odbornika u odgovarajućim većima narodnih odbora opština sa područja izbornog sreza; kao krivična dela inkriminisane su i sledeće radnje: pozivanje birača od strane državnog organa ili službenog lica na odgovornost za glasanje ili traženje od birača da kaže za koga je glasao ili zašto nije glasao odnosno da li je glasao za ili protiv opoziva i postupanje od strane stražara koje je protivno Zakonu.

Zakon o prevozu na železnicama regulisao je sve vrste prevoza: prevoz putnika, prtljaga, robe (uključujući i ekspresnu robu), mrtvaca i živih životinja; pored određivanja načina korišćenja prevoza i uslova pod kojima je železnica dužna da izvrši prevoz, regulisana su i imovinska prava i obaveze železnica i privrednih organizacija i građana, i to tako što su odnosi železnice i privrede postavljeni na ravnopravnu osnovu, a prava putnika detaljnije regulisana; opšti nivo tarifa određivaće Savezna narodna skupština, a pojedinačne tarife Generalna direkcija železnica u saglasnosti sa određenim državnim sekretarijatima i sekretarijatima Saveznog izvršnog veća.

Odlukom o dopuni Saveznog društvenog plana za 1957 godinu olakšava se dobijanje kredita za podizanje i rekonstrukciju objekata čija proizvodnja povoljno utiče na platni bilans.

Odlukom o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi Federacije za isplatu državnih obveznica izdatih na ime naknade za eksproprisanu imovinu ovlašćuje se Savezno izvršno veće da može iz sredstava privrednih rezervi Federacije upotrebiti 430 miliona dinara za isplatu državnih obveznica na ime naknade za eksproprisanu imovinu.

Savezno veće, kao isključivo nadležno, usvojilo je na svojoj 61 sednici, 17 oktobra, Zakon o dopunama Zakona o državnoj upravi i Zakon o dopuni Zakona o »Partizanskoj spomenici 1941«.

Zakon o dopunama Zakona o državnoj upravi predviđa da se državni sekretari i državni potsekretari mogu postaviti i iz reda narodnih poslanika; za državne sekretare i sekretare koji su na čelu sekretarijata Saveznog izvršnog veća mogu se postaviti i članovi Saveznog izvršnog veća; sekretari koji nisu članovi Saveznog izvršnog veća imaju položaj državnog potsekretara.

Zakon o dopuni Zakona o »Partizanskoj spomenici 1941« precizira da se zahtevi za dodeljivanje ove Spomenice mogu podnositi zaključno do 31 decembra 1957 godine.

Veće proizvođača, kao isključivo nadležno, na svojoj 52 sednici, 17 oktobra, potvrdilo je pravila ili izmene i dopune pravila nekih privrednih udruženja.

R—M.M.

SEDNICA SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

2 oktobra 1957 godine

Na sednici Saveznog izvršnog veća, održanoj 2 oktobra 1957 g. pod predsedništvom Aleksandra Rankovića, potpredsednika Saveznog izvršnog veća, usvojeni su nacrt Zakona o izmenama i dopunama Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika, nacrt Zakona o dopunama Zakona o državnoj upravi, nacrt Zakona o prevozu na železnicama i nacrt Zakona o dopuni Zakona o »Partizanskoj spomenici 1941«.

Savezno izvršno veće je, takođe, razmotrivši izveštaj Sekretarijata za opšte privredne poslove Saveznog izvršnog veća o kretanju privrede u periodu januar — jul 1957 g., ocenilo kretanje privrede za sedam meseci ove godine kao pozitivno i složilo se sa izvesnim ekonomskim merama koje bi trebalo preduzeti u cilju otklanjanja nekih negativnih tendencija.

Pored toga, Savezno izvršno veće donelo je sledeće uredbe, odluke i rešenja:

Uredbu o osnivanju, promeni delokruga i ukidanju određenih saveznih organa uprave (Uredbom se osnivaju Savezni zavod za produktivnost rada, Zavod za geomagnetska merenja, Uprava za radio saobraćaj i Uprava za farmaceutsku službu i medicinsko snabdevanje, reguliše status svih dosadašnjih komisija, sem Komisije za verska pitanja i Savezne komisije za nuklearnu energiju, čiji je položaj već regulisan Zakonom o savezним organima uprave, i ukidaju Glavni zdravstveni savet, Komisija za plate u privredi, Komisija za lekove i Komisija za opojne droge);

Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o upravljanju stanbenim zgradama (Uredbom se omogućuje da kućni saveti zaključuju zajmove kod banke radi opravke i održavanja zgrada; radi obezbeđenja zajma kućni saveti u zgradama koje su privatno vlasništvo mogu sa bankom zaključiti, uz prethodnu saglasnost stanbene uprave, ugovor o stavljanju hipoteke na zgradu i zemljište na kome se zgrada nalazi, a privatni vlasnik ima pravo da zahteva od kućnog saveta i banke podatke o utrošku zajma i pravo da traži brisanje hipoteke na iznos zajma koji nije utrošen na opravku i održavanje zgrade; banka će zajam isplaćivati neposredno izvođaču radova pod uslovima predviđenim propisima o plaćanju građevinskih radova, a njegova otplata vršiće se iz amortizacionog fonda i fonda za održavanje zgrada);

Rešenje o određivanju visine dela dobiti koji izdavačka preduzeća izdvajaju za fond za unapređenje izdavačke delatnosti (Rešenjem je predviđeno da izdavačka preduzeća u republički fond za unapređivanje izdavačke delatnosti daju doprinos u iznosu od 50% od poreza na dobit koga su oslobođena Odlukom o raspodeli ukupnog prihoda novinsko-izdavačkih i izdavačkih preduzeća);

Odluku o raspodeli prihoda komunalnih banaka i štedionica; Odluku o izmenama i dopunama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Narodne banke; Odluku o izmenama i dopunama Odluke o kamatnim stopama na kredite i sredstva banaka kod Narodne banke; Odluku o izmeni i dopuni Odluke o naknadi (regresu) pri kupovini veštačkog đubriva i sredstava za zaštitu bilja za potrebe poljoprivrede; Odluku o izmeni Odluke o utvrđivanju područja okružnih i sreskih javnih tužilaštava.

Savezno izvršno veće je takođe donelo Odluku o podizanju Poslanstva FNRJ u Kambodži na stepen Ambasade, Odluku o otvaranju predstavništva FNRJ u Republici Tunis u rang poslanstva, Odluku o otvaranju predstavništva FNRJ u Kraljevini Maroko u rang poslanstva i ratifikovalo 13 međunarodnih sporazuma.

29 i 30 oktobra 1957 godine

Na sednici Saveznog izvršnog veća, održanoj 29 oktobra 1957 g. pod predsedništvom Rodoljuba Čolakovića, potpredsednika Saveznog izvršnog veća, usvojeni su nacrt Zakona o javnim službenicima, nacrt Zakona o penziskom osiguranju i nacrt Odluke o dopuni Saveznog društvenog plana.

Savezno izvršno veće je, takođe, razmotrilo i odobrilo izveštaj Jugoslovenske investicione banke o odobravanju zajmova za rekonstrukcije.

Pored toga, Savezno izvršno veće donelo je sledeću Uredbu i Rešenje:

Uredbu o naknadama i nagradi povremenim sudijama privrednih sudova (Uredbom su regulisani uslovi pod kojima se povremenim sudijama za vršenje sudijske dužnosti priznaje naknada troškova, naknada za izgublenu zaradu ili platu, nagrada i njena visina; naknada troškova obuhvata naknadu putnih troškova i troškova ishrane i prenoćišta, a pripada samo onim povremenim sudijama čije je stalno boravište van mesta gde vrše svoju sudijsku dužnost; u pogledu naknade troškova i naknade za izgublenu zaradu ne pravi se razlika između sudija porotnika i povremenih sudija; nagrada povremenih sudija određuje se prema vremenu provedenom na radu u sudu);

Rešenje o dopuni Rešenja o raspodeli sredstava Opšteg investicionog fonda predviđenih za 1957 godinu za finansiranje investicija u oblasti saobraćaja (Rešenjem je odobreno 20 miliona dinara dodatnih sredstava za finansiranje izgradnje luke Ploče u ovoj godini).

Savezno izvršno veće je, takođe, ratifikovalo 16 međunarodnih sporazuma.

U nastavku sednice 30 oktobra 1957 g. Savezno izvršno veće je, pod predsedništvom Svetozara Vukmanovića, potpredsednika Saveznog izvršnog veća, pretresalo predlog Saveznog društvenog plana privrednog razvoja FNRJ za 1957—1961 godinu i posle svestrane diskusije utvrdilo smernice za konačnu obradu perspektivnog plana privrednog razvoja.

R—M.M.

SAVEZ UDRUŽENJA PRAVNIKA JUGOSLAVIJE

Organizacija. U junu 1947 g. osnovano je Udruženje pravnika FNRJ. Na prvoj redovnoj skupštini juna 1951 g., Udruženje je dobilo sadašnji naziv Savez udruženja pravnika Jugoslavije.

Zadaci Saveza su: organizovanje pravnika radi njihovog učešća u izgradnji socijalističkog društva i pravnog poretka u Jugoslaviji; proučavanje i razrada principa socijalističke demokratije i prava Jugoslavije, međunarodnog prava i prava drugih država; rad na stručnom usavršavanju pravnika i širenje poznavanja pravne nauke i jugoslovenskog zakonodavstva; saradnja sa sindikalnim organizacijama i državnim organima u rešavanju materijalnog položaja pravnika; saradnja sa stranim i međunarodnim pravničkim organizacijama i predstavljanje pravnika Jugoslavije u međunarodnim pravničkim organizacijama.

Savez udruženja pravnika Jugoslavije sačinjavaju šest republičkih udruženja pravnika. U svakom srezu postoje sreske podružnice, koje mogu organizovati mesne podružnice za jednu ili više opština ako na tom području ima najmanje deset članova udruženja. U okviru republičkih udruženja pravnika i sreskih podružnica rade sekcije za glavne grane prava (građanska, krivična, upravna i dr.), u kojima se odvija stručni rad.

Članovi Saveza udruženja pravnika mogu biti svi građani FNRJ koji su diplomirani pravnici ili im je rad u pravnoj struci redovno zanimanje. Članom se postaje prijemom u sresku podružnicu udruženja pravnika narodne republike. Savez udruženja pravnika Jugoslavije odnosno republička udruženja imaju oko jedanaest hiljada članova.

U okviru Saveza udruženja pravnika Jugoslavije radi i šest specijalizovanih pravničkih udruženja: Jugoslovensko udruženje za međunarodno pravo, Jugoslovensko udruženje za političke nauke, Jugoslovensko udruženje za uporedno pravo, Jugoslovensko udruženje za administrativne nauke, Jugoslovensko udruženje za krivično pravo i kriminologiju i Jugoslovensko udruženje za pomorsko pravo.

Organi Saveza udruženja pravnika Jugoslavije su: Skupština, Pretsedništvo, Izvršni odbor i Nadzorni odbor. Skupština Saveza je vrhovni organ Saveza, a sačinjavaju je delegati udruženja pravnika narodnih republika, članovi Pretsedništva i Nadzornog odbora. Svako udruženje pravnika šalje isti broj delegata koji određuje Pretsedništvo. Skupština Saveza može biti redovna i vanredna. Redovna se održava svake dve godine, a vanredna po potrebi. Skupština Saveza bira i razrešava Pretsedništvo i Nadzorni odbor i odlučuje o njihovim izveštajima, o izmenama i dopunama pravila i bira počasne članove Saveza.

Pretsedništvo Saveza sačinjavaju pretседnik, šest potpredsednika (koji predstavljaju republička udruženja pravnika), sekretar i potreban broj članova (sada ih je 24). Pretsedništvo rukovodi radom Saveza i izvršava odluke Skupštine. Ono bira iz svoje sredine Izvršni odbor, koji obavlja tekuće poslove, priprema predloge za sastanke Pretsedništva, izvršuje njegove odluke i obavlja druge poslove za koje ga ovlasti Pretsedništvo.

Savez udruženja pravnika Jugoslavije povremeno organizuje kongres pravnika Jugoslavije. Kongres, u čijem radu učestvuju i teoretičari i praktičari, raspravlja osnovna pravna i društvena pitanja koja se pojavljuju u odgovarajućem stadijumu razvika Jugoslavije, a nisu još konačno rešena i doprinosi njihovom rasčišćavanju; utiče na razvijanje zajedničkih gledišta o tim pitanjima, kao i na stručno i idejno uzdizanje pravnika; pomaže teorisko, zakonodavno i praktično rešavanje ključnih pitanja pravnog sistema i njegovog razvika.¹

Aktivnost. Aktivnost Saveza, republičkih udruženja i podružnica ogleda se u stručnom i popularizatorskom radu.

Stručni rad sastoji se u prvom redu u stručnom usavršavanju članstva putem predavanja, seminara, kurseva i

sastanaka. Na traženje državnih organa ili na sopstvenu inicijativu, Savez, republička udruženja i podružnice sarađuju u izradi zakonodavstva i opštih propisa organizovanjem proučavanja važnijih problema pravnog sistema i zakonodavstva i dostavljanjem predloga nadležnim državnim organima; ukazuju pomoć samoupravnim organima u izradi opštih propisa; daju pravna mišljenja i sugestije itd.

Stručni sastanci i predavanja održavaju se po područjima u većini slučajeva svake nedelje, a najmanje jedanput mesečno. S obzirom na to da su članovi Saveza pravnici iz svih pravnih službi i sektora, njihova saradnja, naročito stručna, veoma je korisna jer stvara mogućnost za jedinstven stav u praksi o pojedinim problemima, što umnogome doprinosi napretku u pravilnoj primeni propisa i mera, a ujedno i razvoju prava i pravne nauke. Na ovim sastancima sistematski se proučavaju novi zakoni, važnije uredbe i drugi propisi. Tako je posebna pažnja bila posvećena proučavanju Krivičnog zakonika, Zakona o krivičnom postupku, Zakona o nasleđivanju i Zakona o parničnom postupku.

Savez i njegovi organi pomažu narodnim odborima u primeni propisa time što članovi Saveza daju konkretna objašnjenja i drže predavanja na kursovima i seminarima o pojedinim novim propisima. Tako su članovi udruženja pravnika mahom predavači na kursovima za sekretare i službenike narodnih odbora.

Poseban vid stručne aktivnosti odvija se u okviru specijalizovanih pravničkih udruženja. Ova udruženja imaju svoje sekcije u skoro svim narodnim republikama i okupljaju članove koji se posebno bave teoretskim i praktičnim pitanjima iz odgovarajućih pravnih disciplina. Sekcije specijalizovanih pravničkih udruženja tesno su povezane s republičkim udruženjima pravnika.

Rad na popularizaciji prava sastoji se u objašnjavanju socijalističkih mera i zakona od opštopolitičkog značaja putem popularnih naučnih i stručnih predavanja, seminara i kurseva. Ovaj rad obavljaju neposredno same podružnice i republička udruženja pravnika ili u zajednici s drugim društvenim i političkim organizacijama, a naročito sa organizacijama SSRNJ. Tako su članovi Saveza radnicima u preduzećima objašnjavali pojedine odredbe Zakona o upravljanju privrednim preduzećima i Zakona o socijalnom osiguranju. Takođe je posebna pažnja posvećena i popularizaciji Zakona o narodnim odborima, Zakona o izboru narodnih poslanika, Zakona o nasleđivanju, Krivičnog zakonika, Zakona o krivičnom postupku itd.

Izdavačka delatnost. Organ Saveza udruženja pravnika je časopis »Arhiv za pravne i društvene nauke« (tiraž 2.500 primeraka). Savez takođe izdaje komentare i objašnjenja zakona (dosad je izdato pet komentara važnijih zakona i tri zbirke odluka vrhovnih sudova, sa ukupnim tiražom od 74.000 primeraka).

Od 1953 g. Savez je pokrenuo »Popularnu pravno-političku biblioteku«, čije su sveske posvećene raznim problemima i ustanovama društvenog, političkog i pravnog sistema Jugoslavije (izdato je 9 svezaka u ukupnom tiražu od 97.000 primeraka).

Pored redovnih izdanja, Savez povremeno izdaje pojedina dela domaćih i stranih autora iz oblasti prava. Od 1947 g. do kraja 1957 g. izdate su 52 razne publikacije u ukupnom tiražu od preko 800.000 primeraka. Većina tih izdanja su knjige s više stotina strana.

Savez udruženja pravnika Jugoslavije izdaje od 1950 g. na engleskom i francuskom jeziku tromesečnu reviju »Novo jugoslovensko pravo« (tiraž na engleskom 2.000, a na francuskom jeziku 1.500 primeraka). Revija je posvećena aktuelnim problemima državne izgradnje, pravnog sistema i pravne prakse, a donosi i potpune ili delimične tekstove važnijih zakona sa potrebnim objašnjenjima, potpuni sistematski pregled svih pravnih propisa donetih u odgovarajućem periodu i iscrpnu bibliografiju važnijih dela iz oblasti prava i društvenih nauka objavljenih u Jugoslaviji.

Međunarodne veze. Savez udruženja pravnika Jugoslavije neposredno ili preko specijalizovanih pravničkih udruženja predstavlja pravnike Jugoslavije u međunarodnim pravničkim udruženjima i sarađuje sa stranim pravničkim organizacijama.

Savez je uspostavio kontakte s pojedinim pravničkim organizacijama i institutima, kao i sa istaknutim pravniciima iz inostranstva, organizovao razmenu publikacija i pružao informacije o pravnom poretku Jugoslavije na zahtev ustanova ili pojedinaca iz inostranstva. Delegacije Saveza su učestvovala na međunarodnim kongresima i posećivale razne zemlje (Francusku, NR Kinu, Poljsku, Madarsku), a delegacije iz pojedinih zemalja (Francuske, Poljske) bile su gosti Saveza. Prilikom ovih poseta održavana su predavanja i konferencije i posećivane pravne ustanove i organizacije.

U toku 1956 g. i 1957 g. preko 20 istaknutih pravnika iz inostranstva boravilo je u Jugoslaviji na poziv Saveza i održalo niz predavanja, a isti broj jugoslovenskih pravnika, na bazi razmene, boravio je u inostranstvu i održao predavanja o državnoj organizaciji i pravnom sistemu Jugoslavije.

Savez udruženja pravnika Jugoslavije sa francuskim Udruženjem za uporedno pravo održava svake godine francusko-jugoslovenske pravničke dane, i to naizmenično jedne godine u Francuskoj, a druge u Jugoslaviji. Na ovim sastancima

¹ Prvi kongres održan je u Beogradu od 3 do 6 oktobra 1954 godine

učestvuje oko 20 pravnika sa svake strane. Prvi takav susret održan je od 21 do 25 maja 1956 g. u Parizu i na njemu su razmotrena sledeća pitanja: položaj dece, zaštita maloletnih prestupnika i decentralizacija. Drugi sastanak održan je od 20 do 25 maja 1957 g. u Beogradu. Na njemu su razmotrena sledeća pitanja: privatnopravni problemi javnog ili socijalizovanog preduzeća u francuskom pravu, javno dobro, državna i društvena imovina sa aspekta privatnog prava, javnopravni problemi javnog ili socijalizovanog preduzeća u francuskom pravu, javno dobro, državna i društvena imovina sa aspekta javnog prava, položaj okrivljenog u toku krivičnog procesa, položaj okrivljenog u krivičnom postupku i njegovo pravo na odbranu.

Jugoslovenska specijalizovana pravnička udruženja su članovi odgovarajućih međunarodnih pravničkih organizacija, u čijem radu aktivno učestvuju. U toku 1956 g. i 1957 g. predstavnici jugoslovenskih specijalizovanih pravničkih udruženja učestvovali su na sledećim međunarodnim kongresima i konferencijama: Jugoslovenskog udruženja za međunarodno pravo

na kongresu Međunarodnog udruženja za međunarodno pravo u Dubrovniku 1956 g.; Jugoslovenskog udruženja za političke nauke na konferenciji u Lozani 1956 g. i na kongresu Međunarodnog udruženja za političke nauke u Pitsburgu 1957 g.; Jugoslovenskog udruženja za uporedno pravo na kongresima Međunarodnog udruženja za uporedno pravo u Barseloni 1956 g. i u Čikagu 1957 g.; Jugoslovenskog udruženja za administrativne nauke na kongresu Međunarodnog udruženja za administrativne nauke u Madridu 1956 g. i na radnoj konferenciji u Opatiji 1957 g.; Jugoslovenskog udruženja za krivično pravo i kriminologiju na kongresima Međunarodnog udruženja za kriminologiju u Milanu 1956 g. i u Atini 1957 g.; Jugoslovenskog udruženja za pomorsko pravo na godišnjim konferencijama Međunarodnog komiteta za pomorsko pravo u Amsterdamu 1956 g. i u Brislu 1957 godine.

B. St.

IZVOR:

Dokumentacija Saveza udruženja pravnika Jugoslavije.

RAZGOVORI DELEGACIJA SSRNJ I SOCIJALDEMOKRATSKE PARTIJE JAPANA

Od 26 do 31 oktobra 1957 g. Jugoslaviju je posetila delegacija Socijaldemokratske partije Japana (SDP) i tom prilikom vodila razgovore sa delegacijom Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije (SSRNJ).

Na čelu jugoslovenske delegacije bio je član Predsedništva Saveznog odbora SSRNJ Petar Stambolić, a delegaciju su sačinjavali član Predsedništva Saveznog odbora SSRNJ Veljko Vlahović, član Glavnog odbora SSRNJ Srbije Voja Leković, član Saveznog odbora SSRNJ Vlado Begović, član Saveznog odbora SSRNJ Kiro Gligorov, sekretar Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije Norbert Veber i sekretar Komisije za međunarodne veze Saveznog odbora SSRNJ Marija Vilfan.

Delegaciju Socijaldemokratske partije Japana predvodio je specijalni savetnik Socijaldemokratske partije Tetsu Katayama, a delegaciju su sačinjavali: direktor Biroa za međunarodna pitanja SDP Tadataka Sata, potpredsednik Političkog odeljenja SDP Katsujiro Nagai, šef Sekcije za međunarodne odnose Spoljnopoličkog Biroa SDP Shichiro Matsmoto, šef Sekcije za izdavanje partijskog organa i član Centralnog izvršnog komiteta SDP Yuzo Awaja, šef Sekcije za ribarstvo SDP Eitaro Nakai, šef Sekcije za radne odnose i član Izvršnog komiteta SDP Yoichi Yamato i sekretar Biroa za međunarodna pitanja SDP Chisato Tatebayashi.

Delegaciju Socijaldemokratske partije Japana primio je predsednik Republike Josip Broz Tito. Pored toga, delegacija je posetila Predsedništvo Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, kao i Aleksandra Rankovića, člana Predsedništva Saveznog odbora SSRNJ i Edvarda Kardelja, generalnog sekretara SSRNJ. Delegacija je zatim vodila razgovore sa rukovodnicima Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije i Narodnog odbora grada Beograda.

Posle razgovora između delegacija SSRNJ i Socijaldemokratske partije Japana objavljeno je 31 oktobra zajedničko saop-

štenje, u kome je, između ostalog, konstatovano da obe delegacije imaju istovetna gledišta u većini pitanja. One se slažu da postoje povoljni izgledi za popuštanje međunarodne zategnutosti, iako stabilnost mira u svetu još uvek ugrožavaju takvi faktori kao što su trka u naoružanju, vojni blokovi, situacija na Bliskom Istoku itd.

»Borba za mir, — kaže se u saopštenju, — identična je sa borbom koja teži prevazilaženju vojnih blokova, posticanju razoružanja i kolektivne bezbednosti, očuvanju nezavisnosti naroda, razvijanju nacionalnih privreda, podizanju životnog standarda naroda, kao i sa borbom protiv imperijalizma i kolonijalizma«.

Obe delegacije smatraju da Ujedinjene nacije treba da igraju sve veću ulogu u očuvanju svetskog mira i bezbednosti; delegacije dalje ističu potrebu unapređenja prijateljskih odnosa sa oba postojeća tabora u cilju popuštanja i konačnog otklanjanja zategnutosti između njih.

Delegacije su se saglasile da zemljama Azije i Afrike preči opasnost da budu podeljene u blokove i smatraju da tim narodima treba pružiti podršku u borbi koju vode »protiv kolonijalizma, a za nezavisnost, privredni napredak, uništenje siromaštva i bede«.

U pogledu predstavnika Kine u Ujedinjenim nacijama, obe strane su se složile da isključivo pravo ima vlada NR Kine, a da je problem Tajvana unutrašnja kineska stvar.

Obe delegacije su izrazile želju da učine zajedničke napore u cilju bržeg postizanja sporazuma o razoružanju i saglasile se da treba što pre pristupiti zabrani atomskog i hidrogenskog oružja bez vezivanja tog pitanja za opšti problem razoružanja ili neki drugi politički problem.

Delegacije su se složile da je potrebno ojačati zajedničku saradnju na organizovanju sistema međunarodne inspekcije kad se bude postigla potpuna zabrana atomskog i hidrogenskog oružja od strane velikih sila, kaže se u saopštenju.

U kominikeu se zatim ističe mišljenje dveju delegacija da se međunarodni sporovi ne bi smeli rešavati putem sile.

Obe strane su u cilju unapređenja svetskog mira podvukle »potrebu jačanja i konsolidacije svih progresivnih snaga«.

Na kraju saopštenja delegacija Socijaldemokratske partije Japana izrazila je priznanje narodima Jugoslavije zbog njihove uspešne izgradnje socijalizma putem sjajnih dostignuća radničkog samoupravljanja, a delegacija SSRNJ priznanje borbi japanskog naroda i Socijaldemokratske partije za postizanje potpune nezavisnosti i mira u Aziji, kao i u borbi protiv naoružanja nuklearnim oružjem.

Kominike se završava izjavama o daljem razvijanju prijateljstva između dva naroda »i jačanju ekonomskih, tehničkih i kulturnih veza između FNR Jugoslavije i Japana«.

R. — T. P.

ŠESTI KONGRES NARODNE OMLADINE CRNE GORE

Šesti kongres Narodne omladine Crne Gore održan je 17 i 18 oktobra 1957 g. u Titogradu. Na Kongresu je učestvovalo 250 delegata iz 1.082 organizacije.

Predsednik Centralnog komiteta Narodne omladine Crne Gore Dobroslov Čulafić podneo je referat »Omladina u životu komunista«.

Sekretar CK Saveza komunista Crne Gore Blažo Jovanović govorio je na Kongresu o formiranju mlade radničke klase u Crnoj Gori.

NACIONALNI DOHODAK 1947 — 1956 GODINE

Stvaranje nacionalnog dohotka

Porast i nivo

Kao sintetički pokazatelj razvitka privrede, kretanje nacionalnog dohotka vidljivo je odražavalo sve bitnije promene u privredi Jugoslavije u toku deset godina socijalističke izgradnje.

Sledeća tabela ilustruje kretanje ukupnog nacionalnog dohotka od 1947 g. do 1956 g., upoređuje ga i sa dohotkom u nekim predratnim godinama i prikazuje ga u stalnim cenama.¹

Tabela 1
NACIONALNI DOHODAK U NEKIM PREDRATNIM GODINAMA
I U GODINAMA 1947 — 1956
(milioni dinara u stalnim cenama iz 1938)

Godina	Iznos	Indeksi	
		1939 = 100	1947 = 100
1926	38.709,7	75,9	84,5
1931	42.070,8	82,5	91,9
1938	48.475,5	95,1	105,8
1939	50.987,5	100,0	111,3
1947	45.795,2	89,8	100,0
1948	54.687,9	107,3	119,4
1949	60.383,9	118,4	131,8
1950	55.454,6	108,8	121,1
1951	58.452,7	114,6	127,6
1952	51.490,7	101,0	112,4
1953	61.418,4	120,5	134,1
1954	63.110,4	123,8	137,8
1955	72.110,3	141,4	157,5
1956	70.121,7	137,5	153,1

¹ Nacionalni dohodak izražen u tekućim cenama svake godine ne može da posluži za odmeravanje postignutog nivoa nacionalnog dohotka prema ranijem nivou, pošto su se u odnosu na predratni period, kao i u toku posleratnog perioda, dogodile značajne promene u nivou cena koje deformišu sliku realnog kretanja. Poznato je da je nivo cena 1947 g. prema 1938 g. bio oko 3 puta viši, a isto tako da je nivo cena 1952 g. bio oko 4 puta viši u odnosu na nivo cena 1951 g.

Nacionalni dohodak u tekućim cenama prikazuje sledeća tabela:

Godina	Iznos (milioni dinara)
1952	853.830
1953	1.022.596
1954	1.162.379
1955	1.389.254
1956*	1.449.100

(* Podatak za 1956 g. pretstavlja privremenu procenu Saveznog zavoda za privredno planiranje).

Izračunavanja nacionalnog dohotka u konstantnim cenama izvršena su u Ekonomskom institutu FNRJ na bazi nacionalnog dohotka iz 1938 g. Na nacionalni dohodak svake proizvodne delatnosti u 1938 g. primenjen je indeks fizičkog obima proizvodnje odgovarajuće delatnosti.

Struktura nacionalnog dohotka 1938 g. prilagođena je za svrhe ovog izračunavanja načinu iskazivanja nacionalnog dohotka u našoj posleratnoj praksi. Potpuno je eliminisana iz nacionalnog dohotka 1938 g. suma od 332,2 miliona dinara, koja pretstavlja priliv stranih platežnih sredstava i banjske takse.

Cifra nacionalnog dohotka 1938 g., koja u definitivnoj verziji iznosi 48.807,7 miliona dinara, umanjena za napred navedenu sumu iznosi 48.475,5 miliona dinara i služi kao osnovica za sva izračunavanja koja se ovde prikazuju. Od tog iznosa otpada, posle prilagođavanja o kojima je bilo reči, na industriju i rudarstvo 20,3%, na poljoprivredu 46,5% i na ostale proizvodne delatnosti 33,2%.

Za bliža objašnjenja u vezi sa ovim izračunavanjima videti publikaciju Ekonomskog instituta FNRJ: *Ekonomski problemi*, Zbornik radova, Beograd 1957.

Prosečna godišnja stopa porasta ukupnog nacionalnog dohotka u ovom periodu iznosila je 4,85%, a u razdoblju od 1947 g. do 1955 g. — 5,8% prosečno godišnje. U predratnom periodu od 1926 g. do 1939 g. prosečna godišnja stopa porasta nacionalnog dohotka bila je 2,14%. Posle rata je, dakle, prosečan godišnji porast nacionalnog dohotka bio 2,7 puta veći nego pre rata.

Nivo nacionalnog dohotka u celini porastao je od 1947 g. do 1956 g. za 53%. Prosečni nivo nacionalnog dohotka posleratnog perioda je za 40% iznad prosečnog nivoa u periodu od 1926 g. do 1939 g. Godine 1956 nacionalni dohodak bio je za oko 38% iznad nivoa nacionalnog dohotka 1939 g., a za oko 45% iznad nivoa 1938 g.

Tabela 2
NIVO NACIONALNOG DOHOTKA U POJEDINIM RAZDOBLJIMA
PERIODA 1947 — 1956 U POREĐENJU SA PREDRATNIM
PROSEKOM

(milioni dinara u stalnim cenama iz 1938)

Razdoblja	Iznos	Indeks
1926—1939	42.356,6	71,4
1947—1956	59.302,6	100,0
1947—1949	53.622,3	90,4
1950—1952	55.132,6	93,0
1953—1956	66.690,2	112,5

Kao što se iz prethodnih tabela može videti, porast nacionalnog dohotka u posleratnom periodu nije bio ravnomeran.

U kretanju nacionalnog dohotka posleratnog perioda mogu se razlikovati tri razdoblja.

Prvo razdoblje od 1947 g. do 1949 g. karakteriše se snažnim porastom nacionalnog dohotka, koji godišnje raste prosečno za 14,8%. To se može pripisati brзом usponu proizvodnje svih delatnosti, a u prvom redu industrije.

Drugo razdoblje od 1950 g. do 1952 g. karakteriše se privremenim opadanjem nacionalnog dohotka godišnje prosečno za 5,2% u odnosu na 1949 g. U tim godinama su se najviše osećale posledice ekonomske blokade. Napori zemlje bili su koncentrisani na jačanje odbranbene sposobnosti i na izgradnju ključnih industrijskih objekata. Ekonomska blokada je prouzrokovala bitnu preorijentaciju spoljnotrgovinske razmene kako u pogledu tržišta tako i u pogledu strukture, što je imalo za posledicu znatan porast deficita u bilansu plaćanja. To je uslovljelo ograničavanje uvoza sirovina, usled čega je dolazilo do manjeg korišćenja kapaciteta industrije, koja je pretežno koristila uvozne sirovine. Zato je i dohodak iz industrije bio manji nego što bi inače pod normalnim uslovima mogao biti.

Sem toga, ovo razdoblje obuhvata i dve vrlo sušne godine. Dohodak poljoprivrede u 1950 g. niži je za oko 13%, a u 1952 g. za oko 23% u odnosu na desetogodišnji posleratni prosek dohotka ove delatnosti.

Treće razdoblje od 1953 g. do 1956 g. odlikuje se oživljavanjem privrede, te ponovo raste i nacionalni dohodak, prosečno 8% godišnje. Pored jake ekspanzije industrijske proizvodnje, jača i poljoprivreda, naročito stočarstvo.

Potpunije objašnjenje kretanja i postignutog nivoa nacionalnog dohotka dobiće se ako se dohodak posmatra po delatnostima u kojima se formira.

Ako se posleratni razvitak industrije kao celina upoređuje sa razvojem industrije u predratnom razdoblju od 1926 g. do 1939 g., vidi se da je prosečna godišnja stopa porasta dohotka industrije i rudarstva posle rata iznosila 9,6%, a pre rata svega 3,7% godišnje. Nivo koji je dohodak industrije i rudarstva dostigao u 1939 g. bio je prema 1926 g. za svega 60% viši. Međutim, u odnosu na 1947 g. nivo dohotka industrije u 1956 g. bio je viši preko dva puta. Prema prosečnoj visini dohotka industrije i rudarstva u predratnim godinama 1936 — 1939, nivo u godinama 1953 — 1956 je gotovo 2,5 puta viši.

Tabela 3

NACIONALNI DOHODAK U NEKIM PREDRATNIM GODINAMA I U PERIODU 1947—1956 PO OSNOVNIM PROIZVODNIM DELATNOSTIMA

(milijoni dinara u stalnim cenama iz 1938)

Godina	Industrija i rudarstvo	Indeks	Poljoprivreda	Indeks	Ostale proizvodne delatnosti	Indeks
1926	6.722,8	52,0	17.682,5	96,7	14.304,4	98,1
1931	7.764,1	60,0	19.351,7	105,8	15.045,0	103,2
1938	9.859,6	76,2	22.531,1	123,2	16.084,8	110,4
1939	10.747,0	83,1	23.508,9	128,6	16.731,6	114,8
1947	12.933,8	100,0	18.286,2	100,0	14.575,2	100,0
1948	16.085,0	124,4	20.879,6	114,2	17.723,3	121,6
1949	17.842,0	137,9	22.256,2	121,7	20.285,7	139,2
1950	17.967,1	138,8	17.828,9	97,5	19.658,6	134,9
1951	17.328,2	134,0	22.326,1	122,1	18.798,4	129,0
1952	16.542,4	127,9	15.579,3	85,2	19.359,0	132,8
1953	18.519,3	143,2	22.254,0	121,7	20.645,1	141,6
1954	21.326,3	164,9	19.834,1	108,5	21.950,0	150,6
1955	25.003,0	193,3	24.182,3	132,2	22.925,0	157,3
1956	26.839,8	207,5	19.717,0	107,8	23.564,9	161,7

U prvim posleratnim godinama uspon industrije bio je vrlo veliki, zahvaljujući u prvom redu intenzivnom korišćenju postojećih kapaciteta. Prosečna godišnja stopa porasta dohotka ove delatnosti iznosila je tada 17,4%. Otada pa do kraja 1952 g. opadanje dohotka industrije iznosi godišnje prosečno 7,3%, što je delom bilo posledica već pomenutih teškoća u bilansu plaćanja, a delom i jakog pada poljoprivredne proizvodnje (nedostatka sirovina poljoprivrednog porekla), usled čega je bilo smanjeno korišćenje kapaciteta u prerađivačkoj industriji. Usled nastale spoljopolitičke situacije još 1949 g. bio je revidiran Petogodišnji plan u pravcu jače izgradnje industrijskih kapaciteta za proizvodnju sirovina i ostalog reprodukcionog materijala, kao i u pravcu izgradnje energetskih i drugih objekata koji stvaraju širu platformu za dalji razvitak industrijske proizvodnje (napr. proizvodnje čelika i valjanog materijala, obojenih metala, vatrostalnog materijala, cementa, prediva itd.). Na taj način je u sledećem razdoblju (1953—1956) aktiviranjem ovih investicija znatno ojačan potencijal industrije, čime je bila omogućena dalja ekspanzija njene proizvodnje, a time i porast dohotka ove delatnosti. Prosečna godišnja stopa porasta dohotka industrije u ovom razdoblju iznosila je 12,5%.

Dohodak poljoprivrede je, u celini uzev, rastao vrlo sporo. U posleratnom periodu dohodak poljoprivrede rastao je prosečno godišnje po stopi od 0,84%, dok je u predratnom periodu stopa porasta iznosila 2,2% godišnje, što znači da je porast posle rata bio u proseku 2,6 puta sporiji. Pored zaostalih metoda privređivanja i nepovoljnih prirodnih faktora (suša) u ovoj oblasti proizvodnje, loše su delovale i administrativne mere kao i niske investicije u poljoprivredi, koje su i po strukturi bile nepovoljne (neznatna ulaganja u melioracione radove, a obimna ulaganja u građevinske i druge objekte koji nisu neposredno doprinosili povećanju proizvodnje i sl.).

Dok je nivo dohotka industrije posle rata u proseku bio 2,4 puta iznad prosečnog nivoa 1926—1939 g., dotle je nivo dohotka poljoprivrede u posleratnom periodu bio viši za svega 4,3%. U godinama 1947—1949 dohodak poljoprivrede se iskazuje podatkom o brzom porastu, ali ovo dolazi otuda što je bio nizak nivo dohotka u baznoj godini 1947, koja je bila sušna, a prema kojoj je stopa porasta računata. Prema ovoj baznoj godini, dohodak sledeće godine raste za 14,2%, a 1949 g. iznosi u indeksu 121,7. Prosečna godišnja stopa porasta dohotka poljoprivrede u tom razdoblju iznosi stoga preko 10%, ali zato u sledećem razdoblju od 1950 g. do 1952 g. stopa opadanja dohotka poljoprivrede iznosi prosečno godišnje 11,2%. U sledećem

razdoblju (1953—1956) dohodak poljoprivrede je u porastu. Pri svemu tome je prosečan nivo dohotka poljoprivrede bio za oko 4% ispod prosečnog nivoa dohotka u razdoblju od 1936 g. do 1939 g.

Tabela 4

NIVO NACIONALNOG DOHOTKA U POJEDINIM RAZDOBLJIMA PERIODA 1947—1956 U POREĐENJU SA PREDRATNIM PROSEKOM, PO OSNOVNIM PROIZVODNIM DELATNOSTIMA

(milijoni dinara u stalnim cenama iz 1938)

Razdoblje	Industrija i rudarstvo	Indeks	Poljoprivreda	Indeks	Ostale proizvodne delatnosti	Indeks
1926—1939	7.986,4	41,9	19.468,3	95,8	14.861,9	74,5
1947—1956	19.038,7	100,0	20.315,4	100,0	19.948,5	100,0
1947—1949	15.620,3	82,0	20.474,0	100,8	17.528,0	87,9
1950—1952	17.279,2	90,7	18.581,4	91,5	19.272,0	96,6
1953—1956	22.922,1	120,4	21.496,9	105,8	22.271,2	111,6

Nacionalni dohodak koji se formira u svim ostalim proizvodnim delatnostima (šumarstvu, građevinarstvu, saobraćaju, zanatstvu i trgovini sa ugostiteljstvom) rastao je posle rata brzim tempom. Prosečna stopa porasta dohotka svih ovih delatnosti ukupno u periodu između dva rata iznosila je 1,2%, dok u celom posleratnom periodu iznosi prosečno 5,5%. Prosečni posleratni nivo dohotka ovih delatnosti je za 34,2% iznad prosečnog nivoa predratnog perioda. Prosek godina 1953—1956 je čak za 43% iznad nivoa godina 1936—1939.

U prvim posleratnim godinama je stopa porasta nacionalnog dohotka svih ovih delatnosti ukupno bila vrlo visoka (17,9% godišnje). U godinama 1950—1952 opadanje dohotka ovde je bilo najblaže (1,6% godišnje), a u razdoblju od 1953 g. do 1956 g. porast je iznosio 5% godišnje, što je znatno sporije od porasta dohotka industrije, a sporije i od porasta poljoprivrede u ovom razdoblju.

Posmatrajući posebno svaku od ovih delatnosti, one su pokazivale različita kretanja.

Nivo dohotka šumarstva je u proseku u posleratnom periodu nešto viši (za oko 6%) od prosečnog predratnog nivoa zbog velikih seča u godinama 1948—1952 (naročito 1948—1950) radi potreba izvoza u cilju ublažavanja deficita u platnom bilansu. Mere koje su poslednjih godina bile preduzete radi zaštite šuma i usklađivanja seče sa prirastom uticale su na opadanje dohotka ove delatnosti, što, naravno, ne znači da je time šumarstvo unazadeno. U proseku, dohodak šumarstva u razdoblju od 1953 g. do 1956 g. je za oko 4% niži od nivoa dohotka u razdoblju od 1936 g. do 1939 g.

S obzirom na visok nivo investicija građevinarstvo se posle rata znatno proširilo. Nivo dohotka građevinarstva je u posleratnom periodu prosečno 4,6 puta iznad prosečnog nivoa 1926—1939 g., dok je nivo proseka u vremenu od 1953 g. do 1956 g. 3,8 puta viši od prosečnog nivoa predratnih godina 1936—1939. Građevinarstvo dostiže vrhunac u 1950 g., kad je nivo dohotka ove delatnosti četiri puta prevazilazio nivo dohotka u 1939 g. Otada se težište investicija pomena sa građevinskih radova više na opremu. Prema podacima Jugoslovenske investicione banke, u investicijama u razdoblju od 1947 g. do 1950 g. građevinski radovi učestvuju sa 64,2%, a u razdoblju od 1951 g. do 1956 g. sa 47,4%, dok učešće opreme raste u istim razdobljima od 33,8% na 45,7%. Po obimu građevinski radovi su u proseku opali za 14—15%, dok je nabavka opreme porasla za preko 56% upoređujući iste periode. Usled ovoga je opao nivo dohotka građevinarstva, mada je taj nivo, kako se moglo videti, znatno iznad predratnog.

Dohodak zanatstva je u prvim posleratnim godinama bio ispod nivoa predratnog dohotka. Kasnije, međutim, naročito posle 1951 g., zanatstvo se počelo brže razvijati zahvaljujući obimnosti investicionih radova, koji su zahtevali porast zanatskih usluga, kao i usled nedovoljne industrijske

proizvodnje potrošne robe. Uspon zanatstva posle rata je bio vrlo brz ako se sudi po stopi porasta nacionalnog dohotka. Ona u proseku iznosi 6,7% godišnje, ali je zanatstvo dostiglo nivo 1938 — 1939 g. tek u godinama 1952—1953.

Promet saobraćaja posle rata bio je u stalnom usponu. Nivo dohotka saobraćaja je u posleratnom periodu prema predratnom u proseku viši za oko 20%, a u godini 1956 prema 1939 g. za oko 28%. Iako je promet u saobraćaju posle rata mnogo porastao, nivo dohotka iz 1938 i 1939 g. dostignut je tek 1952—1953.

U trgovini i ugostiteljstvu nivo dohotka je u proseku za 40% viši od prosečnog predratnog nivoa, a nivo poslednjih godina (1953 — 1956) i za preko 50% u poređenju sa godinama 1936 — 1939.

Struktura izvora nacionalnog dohotka

Imajući u vidu izložena kretanja u privredi, a naročito brzi tempo razvika industrije i spori razvika odnosno stagnaciju poljoprivrede — posle rata su se dogodile značajne strukturalne promene u privredi u poređenju sa predratnim periodom, koje su se odrazile i na strukturi izvora nacionalnog dohotka.²

U strukturi izvora nacionalnog dohotka nisu se u toku perioda pre rata dogodile neke bitne promene. Najveći deo ukupne mase nacionalnog dohotka dolazio je iz poljoprivrede. Prosečno je u celom ovom periodu učešće poljoprivrede u ukupnom nacionalnom dohotku iznosilo 46%. U početku tog perioda je ono bilo nešto niže (oko 43%), pošto su godine 1926 — 1928 bile slabo rodne, a u poslednjim godinama nešto više (oko 47%), s obzirom na to da su godine bile rodnije, a i proizvođači su tada bili stimulirani državnim intervencijom na tržištu poljoprivrednih proizvoda, kao i merama za olakšanje i rasterećenje dužničkih obaveza.

Učešće industrije sa rudarstvom u ukupnom nacionalnom dohotku je poraslo od 17,4% u godini 1926 na 21,1% u godini 1939, dok je prosečno u celom periodu 1926 — 1939 iznosilo 18,9%.

Posle rata je industrija ne samo apsolutno brzo rasla, već je brzo raslo i njeno relativno učešće u ukupnom nacionalnom dohotku, dok je učešće poljoprivrede opadalo. Učešće dohotka industrije i rudarstva u ukupnom nacionalnom dohotku poraslo je od 28,2% u godini 1947 na 38,3% u godini 1956. U istom vremenskom intervalu je učešće poljoprivrede opalo od 39,9% na 28,1%. Ako se uporede poslednje predratne godine sa poslednjim posleratnim godinama, vidi se da je učešće dohotka industrije poraslo od 19,8% na 34,4%, dok je učešće dohotka poljoprivrede opalo od 47,3% na 32,2% u istim razdobljima.

Tabela 5

STRUKTURA NACIONALNOG DOHOTKA U PREDRATNOM I POSLERATNOM PERIODU

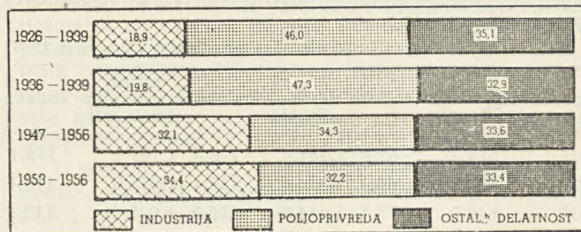
(u % prema stalnim cenama iz 1938)

Delatnost	1926—1939	1936—1939	1947—1956	1953—1956
Industrija	18,9	19,8	32,1	34,4
Poljoprivreda	46,0	47,3	34,3	32,2
Ostale delatnosti	35,1	32,9	33,6	33,4
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0

Koliko je porastao značaj industrije posle rata može se oceniti po tome što je dohodak industrije i rudarstva u predratnoj Jugoslaviji sačinjavao prosečno nešto preko 40% od dohotka poljoprivrede, dok je poslednjih godina posleratnog razvika dohodak industrije i po masi apsolutno prevazišao dohodak poljoprivrede.

² Struktura nacionalnog dohotka i promene koje su u njoj nastale prikazuju se prema stalnim cenama iz 1938 g. Na taj način se na sve godine prenose i odnosi između cena koji su postojali u toj godini, što treba imati u vidu. Ovo je, uostalom, nedostatak svakog prikazivanja nacionalnog dohotka u stalnim cenama jedne date godine.

STRUKTURA NACIONALNOG DOHOTKA

Pojedinačno posmatrajući učešće ostalih delatnosti, može se konstatovati, naprimer, da je učešće građevinarstva prosečno triput veće u posleratnom nego u predratnom dohotku. Učešće zanatstva i saobraćaja je nešto manje nego pre rata, učešće dohotka šumarstva prosečno neznatno više, dok je procentualno učešće trgovine i ugostiteljstva ostalo gotovo nepromenjeno.

Nacionalni dohodak po stanovniku

Iako je stanovništvo u posleratnoj Jugoslaviji pokazivalo nešto veću stopu porasta nego u periodu od 1926 g. do 1939 g. (1,51% prema 1,42%), ipak je tempo porasta nacionalnog dohotka po jednom stanovniku bio brži u posleratnoj Jugoslaviji. Godine 1939 je nivo nacionalnog dohotka po jednom stanovniku bio za svega 9,4% viši nego 1926 godine. Za vreme godina krize opao je dohodak po jednom stanovniku u fizičkom obimu prema inače niskom nivou 1926 godine. U proseku godišnja stopa porasta nacionalnog dohotka po stanovniku u predratnoj Jugoslaviji bila je neznatna i iznosila je svega 0,7%.

Tabela 6

NACIONALNI DOHODAK PO JEDNOM STANOVNIKU U NEKIM PREDRATNIM GODINAMA I U PERIODU 1947 — 1956 GODINE

(u dinarima prema stalnim cenama iz 1938)

Godina	Iznos	Indeksi	
		1939 = 100	1947 = 100
1926	2.980,6	91,2	101,7
1931	3.008,9	92,0	102,7
1938	3.151,0	96,4	107,5
1939	3.269,3	100,0	111,6
1947	2.930,1	89,6	100,0
1948	3.454,9	105,7	117,9
1949	3.767,4	115,2	128,6
1950	3.413,6	104,4	116,5
1951	3.547,1	108,5	121,0
1952	3.077,9	94,1	105,0
1953	3.614,8	110,7	123,4
1954	3.655,0	111,8	124,8
1955	4.108,8	125,7	140,2
1956	3.920,5	119,9	133,8

U posleratnom periodu prosečna godišnja stopa porasta nacionalnog dohotka po stanovniku iznosi 3,3%. Prema 1947 g. dohodak po stanovniku je porastao za 33,8% odnosno za 40,2% u 1955 godini. U poređenju sa 1939 g., međutim, svega oko 20% odnosno 26%. Stopa porasta merena prema ovoj godini iznosi svega 1,09% odnosno 1,24%. Stopa porasta nacionalnog dohotka po stanovniku bila je vrlo neravnomerna u različitim razdobljima posleratnog perioda kao, uostalom, i stopa ukupnog nacionalnog dohotka. Tako je u prvim posleratnim godinama godišnja stopa porasta iznosila preko 13%. U razdoblju od 1950 g. do 1952 g. nacionalni dohodak po stanovniku opada po prosečnoj stopi za oko 7% godišnje, dok u narednom razdoblju, od 1953 g. do 1956 g., nacionalni dohodak po stanovniku ponovo raste po stopi za 6,3% godišnje.

Tabela 7

NACIONALNI DOHODAK PO STANOVNIKU U NEKIM PRED-
RATNIM GODINAMA I U PERIODU 1947 — 1956 PO OSNOVNIM
DELATNOSTIMA

(u dinarima po stalnim cenama iz 1938)

Godina	Industrija i rudarstvo	Indeks	Poljo- privreda	Indeks	Ostale proizvodne delatnosti	Indeks
1926	517,7	62,6	1.361,6	116,4	1.101,3	118,1
1931	548,9	66,3	1.384,0	118,3	1.076,0	115,4
1938	640,9	77,4	1.464,6	125,2	1.045,5	112,1
1939	689,1	83,3	1.507,4	128,8	1.072,8	115,0
1947	827,6	100,0	1.170,0	100,0	932,5	100,0
1948	1.016,2	122,8	1.319,1	112,7	1.119,6	120,0
1949	1.113,2	134,5	1.388,6	118,7	1.265,6	135,7
1950	1.106,0	93,8	1.097,5	93,8	1.210,1	129,8
1951	1.051,5	127,0	1.354,8	115,8	1.140,8	122,3
1952	988,8	119,5	931,9	79,6	1.157,2	124,1
1953	1.089,9	131,7	1.309,7	111,9	1.215,2	130,3
1954	1.235,1	149,2	1.148,7	98,2	1.271,2	136,3
1955	1.424,7	172,1	1.377,9	117,8	1.306,2	140,1
1956	1.500,6	181,3	1.102,4	94,2	1.317,5	141,3

Tabela 8

NIVO NACIONALNOG DOHOTKA PO STANOVNIKU U POJEDINIM RAZDOBLJIMA PERIODA 1947 — 1956 U POREĐENJU SA
PREDRATNIM PERIODOM, PO OSNOVNIM PROIZVODNIM DELATNOSTIMA

(u dinarima po stalnim cenama iz 1938)

Razdoblje	Industrija i rudarstvo	Indeks	Poljoprivreda	Indeks	Ostale delatnosti	Indeks	Ukupno	Indeks
1926—1939	558,3	49,2	1.360,6	111,5	1.044,1	87,5	2.963,0	83,5
1947—1956	1.135,4	100,0	1.220,1	100,0	1.193,5	100,0	3.549,0	100,0
1947—1949	985,7	86,8	1.292,6	105,9	1.105,8	92,7	3.384,1	95,4
1950—1952	1.048,8	92,4	1.128,1	92,5	1.169,3	98,0	3.346,2	94,3
1953—1956	1.312,6	115,6	1.234,7	101,2	1.277,5	107,0	3.824,8	107,8

Time što je najveća masa sredstava za proizvodnju stavljena pod opštedruštvenu kontrolu, raspodela nacionalnog dohotka je morala dobiti sasvim drukčiji karakter nego u predratnoj Jugoslaviji. Imajući u rukama osnovnu masu sredstava za proizvodnju (socijalistički sektor privrede), socijalistička zajednica je u mogućnosti da, uz određenu politiku akumulacije, ukupna društvena sredstva (dakle, i ona koja se formiraju u privatnom sektoru privrede) usmeri u pravcu opštedruštvenih potreba.

Neto investicije

Posleratni period se odlikuje obimnom investicionom izgradnjom. U ovom pogledu Jugoslavija spada u red zemalja sa procentualno najvećim investicijama u nacionalnom dohotku. Ukupne neto privredne investicije (računajući ulaganja i u osnovne i u obrtno fondove) iznosile su prosečno 21,7% od nacionalnog dohotka, a zajedno sa investicijama u društveni standard 27%.

Potrebe brze industrijalizacije zemlje radi njenog izvlačenja iz zaostalosti i očuvanja njene ekonomske i političke samostalnosti zahtevale su ovako velika investiciona sredstva.

Ona se nisu mogla obezbediti samo redovnim putem. Pored sredstava iz akumulacije, koja je rasla sa razvijanjem industrije i, u vezi s tim, sa porastom nacionalnog dohotka, za finansiranje investicione izgradnje korišćena su i dopunska sredstva.

Reprodukovanje investicija u nacionalnom dohotku bilo je u proteklom periodu prilično sporo, te i nacionalni dohodak nije rastao onim tempom koji bi se mogao očekivati od obima uložених investicija. Godišnje se od uložених privrednih investicija reprodukovalo prosečno 22,35%, što znači da su bile potrebne 4,5 godine da se prosečno godišnje ulaganje neto privrednih investicija reprodukuje u

Prosečni nivo nacionalnog dohotka po stanovniku u posleratnom periodu bio je za oko 20% iznad nivoa u periodu od 1926 g. do 1939 godine. Prema proseku 1936 — 1939 g. nivo proseka 1953 — 1956 g. je viši za oko 24%.

Ako se nacionalni dohodak po stanovniku posmatra po strukturi, tj. koliko nacionalnog dohotka pojedinih delatnosti dolazi na jednog stanovnika, videće se da je nacionalni dohodak industrije po stanovniku vrlo brzo porastao (prema 1947 g. za preko 80% u godini 1956, a prema 1939 g. oko 2,2 puta), dok je dohodak poljoprivrede po stanovniku opao (prema 1947 g. za oko 6%, a prema 1939 g. za oko 27%). Dohodak ostalih delatnosti po stanovniku porastao je prema 1947 g. za preko 40% (prema 1939 g. za oko 23%). (Vidi tabelu 8.)

Prosečni nivo nacionalnog dohotka industrije po stanovniku je u poređenju sa predratnim periodom više nego udvostručen, dok je nivo dohotka poljoprivrede po stanovniku niži za preko 10% u proseku. Kod ostalih delatnosti ukupno viši je za oko 14%.

Raspodela nacionalnog dohotka³

Promenjeni društveno-ekonomski odnosi posle rata, kao i određena ekonomska politika u ovom periodu, uticali su na karakter i strukturu raspodele nacionalnog dohotka.

nacionalnom dohotku. Sporo reprodukovanje investicija je posledica njihovog sporog privrednog aktiviranja. Ovo je u prvom redu prouzrokovano specifičnom strukturom investicija. Od ukupnih investicija u osnovne fondove 58,8% dolazi na industriju, a od toga 82,2% na ulaganja u energetiku i baznu industriju. Ovde se velikim delom radilo o krupnim objektima čiji je rok građenja bio dug i koji su zahtevali istovremeno znatna ulaganja, te se njihov efekat u nacionalnom dohotku nije mogao brzo očekivati. (V. »J. P.« 1957, str. 423-443).

S druge strane, treba isto tako imati u vidu da je u investicionoj izgradnji postojao čitav niz nedostataka subjektivne prirode (naprimer, nedovoljno precizna organizacija investicione izgradnje, neracionalne, katkad predimenzionirane investicije i sl.), zbog kojih je aktiviranje investicija usporavano, pa prema tome produžavano vreme njihovog reprodukovanja u nacionalnom dohotku, čime se posredno i povećala masa investicija.

Opšta potrošnja

Pored investicija, vrlo značajno mesto u našoj zajednici zauzimaju izdvajanja iz nacionalnog dohotka za opšte društvene potrebe (tzv. opšta potrošnja). U užem smislu, ovde se ubrajaju materijalni izdaci za prosvetu, zdravstvenu službu, socijalno osiguranje i sl., zatim za državnu upravu i narodnu odbranu, kao i svi ostali materijalni izdaci privrednih i društvenih organizacija koji ne predstavljaju proizvodnu potrošnju. U širem smislu, u opštu potrošnju

³ Za raspodelu nacionalnog dohotka u posleratnom periodu ne postoje zasad podaci koji bi, obrađeni po jedinstvenom metodu, obuhvatali ceo ovaj period. Potpuni podaci za sve osnovne kategorije raspodele nacionalnog dohotka u stalnim cenama postoje za period od 1952 g. naovamo. Ovi podaci su obrađeni u Saveznom zavodu za privredno planiranje u vezi sa izradom novog perspektivnog plana.

se mogu uvrstiti i lični izdaci potrebni za funkcionisanje pomenutih društvenih službi, zajedno sa socijalnim davanjima, kao i rashodi na investicije društvenog standarda.⁴ Ovako definisana opšta potrošnja omogućuje da se u celini sagledaju izdaci društva za one delatnosti i službe koje se inače mogu tretirati kao sastavni deo životnog standarda stanovništva (prosveta, nauka i kultura, zdravstvo i socijalno staranje, stanbeno-komunalna delatnost), a koje istovremeno predstavljaju i osnovne pretpostavke za privredni razvitak. Podizanje životnog standarda stanovništva je u tesnoj vezi s porastom opšte potrošnje. S druge strane, društveni izdaci za podizanje kvalifikacije kadrova, za zdravstvenu zaštitu, za izgradnju i organizaciju industriskih naselja itd. predstavljaju značajan uslov za napredak proizvodnje.

Samo materijalni izdaci za opštu potrošnju učestvuju u godinama 1952 — 1956 prosečno sa oko 18% u nacionalnom dohotku. U istom vremenu je na opštu potrošnju shvaćenu u širem smislu dolazilo preko 36% od nacionalnog dohotka.

Najveću stavku u okviru opšte potrošnje predstavljali su izdaci za narodnu odbranu, koji su u razdoblju od 1947 g. do 1949 g. iznosili prosečno oko 10% od nacionalnog dohotka, da bi u godinama 1950 — 1952 dostigli katkad i preko 20%. Poslednjih godina su ovi izdaci u opadanju i iznose prosečno oko 11% od nacionalnog dohotka.

Visoka izdvajanja za ove potrebe, kao i za potrebe državne uprave, sužavala su mogućnosti izdvajanja sredstava za službe društvenog standarda, kao i za neprivredne investicije. Uporedo sa brzim privrednim razvitkom posle rata brze su bile i promene u socijalnoj strukturi stanovništva, a isto tako je bio vrlo jak i proces urbanizacije, zbog čega je stalno rasla potreba za razvijanjem službi društvenog standarda i stanbeno-komunalne izgradnje. Međutim, iz navedenih razloga razvitak pomenutih službi nije uvek išao ukorak sa privrednim razvitkom zemlje. Tako je, naprimer, uz značajan napredak školstva u celini, zaostala materijalna baza za njegove potrebe (nedostatak i dotrajalost školskog prostora, naročito u gradovima), a isto tako su vrlo mala bila i ulaganja u stručne škole. I pored uspeha koje je postigla zdravstvena služba, njen razvitak u celini ipak nije bio dovoljan (zaostajanje u kapacitetu bolnica i drugih zdravstvenih ustanova, mala ulaganja za razvitak preventivne službe). Naročito je za porastom gradskog stanovništva zaostajala stanbeno-komunalna izgradnja. Ceni se da je u posleratnom periodu izgrađeno svega oko 30% od potrebnog broja stanova.

Izdaci na društveni standard pri svemu tome pokazuju od 1952 g. tendenciju stalnog porasta. Od ukupnih neprivrednih izdataka (bez socijalnog osiguranja) na društveni standard je u 1952 g. dolazilo 23,5%, a u 1956 g. 31,6%. Isto tako od 1952 g. u okviru ovih izdataka rastu i investicije za stanbenu izgradnju (od 7,4% u ukupnim bruto investicijama u osnovne fondove u 1952 g. investicije za stanbenu izgradnju rastu na 12,6% u 1956 g.).

⁴ Opšta potrošnja u ovom širem smislu sadrži, prema tome, i elemente lične potrošnje i elemente investicija.

Lična potrošnja

Procentualno najveći deo nacionalnog dohotka, ako se posmatra sa aspekta njegove raspodele, dolazi na ličnu potrošnju stanovništva. Masa sredstava koja otpada na ličnu potrošnju zavisi u prvom redu od veličine ukupnog nacionalnog dohotka, ali, naravno, i od izdvajanja koja se vrše za proširenu reprodukciju i od izdataka za opšte društvene potrebe.

U periodu od 1952 g. do 1956 g., za koji postoje potpuni podaci, na ličnu potrošnju je u masi dolazilo prosečno 59,6% od nacionalnog dohotka.⁵

Prema izvesnim procenama koje su vršene u Saveznom zavodu za privredno planiranje i koje obuhvataju posleratni period od 1948 g., individualna potrošnja je u ukupnoj masi i u realnom izrazu pokazivala u razdoblju od 1948 g. do 1952 g. opadanje, koje je godišnje iznosilo prosečno oko 2%. Opadanje po stanovniku je veće i iznosi 3,2%.

Od 1952 g. individualna potrošnja ponovo raste. Ovaj porast traje sve do 1955 g., a u 1956 g. se neznatno smanjuje. Prosečna godišnja stopa porasta lične potrošnje u ovom razdoblju je iznosila oko 4%, a po stanovniku oko 2%.

Opadanje individualne potrošnje ukupno i po stanovniku u godinama 1948 — 1952 posledica je jakog pada poljoprivredne proizvodnje u 1950 i 1952 g., kao i zaostajanja u industriskoj proizvodnji robe za široku potrošnju. Industriska proizvodnja potrošne robe u celini⁶ (dakle, proizvodnja za ličnu i ostalu neproizvodnu potrošnju) pokazuje od 1947 g. do 1949 g. vrlo visok uspon (stopa porasta 14,7% godišnje), a od 1950 do 1952 g. opadanje (6% godišnje). U celom periodu od 1948 g. do 1952 g. opadanje industriske proizvodnje robe za neproizvodnu potrošnju iznosilo je 3,7% godišnje.

U sledećem razdoblju, kad individualna potrošnja u celini i po stanovniku ponovo pokazuje porast, nivo ukupne poljoprivredne proizvodnje je u proseku za oko 16% iznad nivoa u godinama 1950 — 1952, a za oko 9% iznad prosečnog nivoa 1948 — 1952 g. Ovo povećanje nivoa poljoprivredne proizvodnje iznosi po stanovniku 9,4% odnosno 1,3%, upoređujući navedene periode sa prosekom 1953 — 1956. Pored ovoga, u ovim godinama je vrlo veliki porast proizvodnje industriske robe za neproizvodnu potrošnju (prosečno 12,9% godišnje).

St. St.

⁵ U poredenju s nekim drugim zemljama, ovakvo procentualno učešće lične potrošnje u nacionalnom dohotku može se oceniti kao nisko. Slično učešće lične potrošnje u nacionalnom dohotku zapaža se i u nekim razvijenim zemljama u kojima su posle rata bile visoke investicije (naprimer, u Zapadnoj Nemačkoj, Norveškoj i dr.). Međutim, u takvim zemljama je i nacionalni dohodak po stanovniku na znatno višem nivou, pa poredenje procenta učešća samo po sebi nema većeg značaja ako se ova činjenica ne uzme u obzir.

⁶ U nedostatku indeksa fizičkog obima proizvodnje robe samo za široku, tj. individualnu potrošnju, služili smo se indeksom proizvodnje industriske potrošne robe koja obuhvata i robu namenenu opštoj potrošnji. Ovaj indeks objavljuje u svojim publikacijama Savezni zavod za statistiku.

OPŠTA POTROŠNJA¹

Jugoslavija je po završetku rata nasledila veoma nerazvijenu privredu i nizak nacionalni dohodak. Privredno zaostala, a uz to i u ratu porušena, ona nije mogla da obezbedi dovoljno sredstava za podmirenje potreba delatnosti i službi opšte potrošnje. Posle rata se najveći deo nacionalnog dohotka koji je prelazio neophodne potrebe lične potrošnje morao odvajati za razvoj privrede, za industrijalizaciju i elektrifikaciju, a mnogo manje se moglo izdvajati za opštu potrošnju odnosno za potrebe društvenog standarda kao dela opšte potrošnje.

Posebni uslovi pod kojima se posle rata razvijala Jugoslavija, a naročito njen spoljnopolitički položaj, uticali su takođe i na nivo i na strukturu opšte potrošnje. Ogromni izdaci za narodnu odbranu, koji su bili neophodni, činili su najkрупniju stavku u ukupnim sredstvima odvajanim za opštu potrošnju.

Pri oceni kretanja opšte potrošnje nikako se zato ne mogu gubiti iz vida proizvodne mogućnosti zemlje, mesto pojedinih službi opšte potrošnje u našem životu i poseban značaj odbrane.

U razdoblju od 1953 g. do 1956 g. ukupni rashodi na opštu potrošnju kretali su se ovako (u tekućim cenama):

Tabela 1

Godina	u milijardama dinara	Indeks
1953	427	100
1954	486	114
1955	504	118
1956	543	127

Sredstva za opštu potrošnju podmirivala su se pretežno iz opštedruštvenih izvora, a veoma malim delom iz ličnih dohoda stanovništva. U odnosu na ukupnu opštu potrošnju deo sredstava iz ličnih dohoda veoma je nizak i u procentima iznosi: u 1953 g. — 4,3%; u 1954 g. — 5,6%; u 1955 g. — 5,0%; u 1956 g. — 5,6%.²

Ukupna opšta potrošnja pokazuje porast u 1954 g. prema 1953 g., a posle 1954 g. opšta potrošnja je u stagnaciji. Dinamika pojedinih oblasti opšte potrošnje, međutim, veoma je različita: izdaci za narodnu odbranu stalno opadaju, a rashodi za državnu upravu i društveni standard stalno rastu, pri čemu je tempo porasta izdataka za državnu upravu nešto brži. U okviru društvenog standarda tekući izdaci pokazuju umerenu tendenciju porasta, nešto ispod dinamike nacionalnog dohotka. Investicije rastu dosta brzo, ali treba istaći da su investicije u društveni standard u baznoj 1953 g. bile veoma niske i sasvim nedovoljne.

Kretanje opšte potrošnje i njenih pojedinih oblasti u poređenju s kretanjem nacionalnog dohotka bilo je sledeće (cene 1956 g. — u milijardama dinara):

¹ Opšta potrošnja obuhvata izdatke za društvene delatnosti i službe van privrede: za narodnu odbranu, državnu administraciju i pojedine delatnosti društvenog standarda, kao i za neprivredne investicije. Ona je, dakle, sastavljena iz veoma različitih elemenata, koji ipak imaju jednu bitnu zajedničku karakteristiku: nijedna delatnost u okviru opšte potrošnje neposredno se ne bavi nekom privrednom aktivnošću. Ali opšta potrošnja i njene pojedine delatnosti itekako utiču na razvitak privrede: od razvoja školstva, a posebno stručnog, zavisi stručnost i kvalifikacija kadrova u privredi; zdravstvena zaštita održava i poboljšava fizičku i psihičku kondiciju radnih ljudi i time utiče na njihovu radnu sposobnost; razvoj stanbene izgradnje i komunalnih službi osigurava radnicima i službenicima njihov smeštaj i omogućava normalan život; ustanove dečje zaštite vode brigu o deci dok je majka na poslu itd. Razvoj opšte potrošnje treba zbog toga da bude usklađen sa privrednim razvojem i da omogućava stalno poboljšavanje životnog standarda stanovništva.

² U daljem razmatranju izvori sredstava za opštu potrošnju iz ličnih dohoda stanovništva neće se uzimati u obzir, već samo sredstva iz opštedruštvenih fondova. Svi dalji podaci za godine od 1953 do 1955 preračunati su na cene u 1956 g. Time se eliminiše uticaj oscilacije cena i obezbeđuje bar orijentaciona uporedivost podataka za pojedine godine.

Tabela 2

	1953	1954	1955	1956
U milijardama dinara				
Nacionalni dohodak	1.269	1.316	1.456	1.473
Ukupna opšta potrošnja	481	515	503	513
Od toga:				
Narodna odbrana	198	189	170	162
Državna uprava	55	63	67	70
Delatnosti društvenog standarda	228	263	266	281
Od toga:				
— tekući izdaci	193	201	215	222
— investicije	35	62	51	59
U indeksima				
Nacionalni dohodak	100	104	115	116
Ukupna opšta potrošnja	100	107	105	107
Od toga:				
Narodna odbrana	100	95	86	82
Državna uprava	100	114	122	127
Delatnosti društvenog standarda	100	115	117	123
Od toga:				
— tekući izdaci	100	104	111	115
— investicije	100	177	146	169

Učešće opšte potrošnje u nacionalnom dohotku kretalo se na sledeći način (u procentima od nacionalnog dohotka):

Tabela 3

	1953	1954	1955	1956
Ukupna opšta potrošnja	37,9	39,1	34,5	34,8
Od toga:				
Narodna odbrana	15,6	14,4	11,7	11,0
Državna uprava	4,3	4,8	4,6	4,8
Društveni standard	18,0	19,9	18,2	19,0
Od toga:				
— tekući izdaci	15,2	15,3	14,8	15,0
— investicije	2,8	4,6	3,4	4,0

Učešće opšte potrošnje u nacionalnom dohotku je znatno, ali to dolazi zbog velikih izdataka za odbranu. Učešće pokazuje tendenciju opadanja i neravnomernog kretanja. Malo povećanje učešća u 1956 g. nije rezultat nekog naročitog povećanja opšte potrošnje, nego posledica stagnacije nacionalnog dohotka zbog nerodne godine.

Struktura jasno pokazuje još uvek visoko učešće izdataka za narodnu odbranu i relativno značajno učešće rashoda na državnu upravu. Izdaci za državnu upravu iznose oko 25% od izdataka za društveni standard, a u poređenju s pojedinim delatnostima društvenog standarda izdaci za državnu upravu manji su samo od izdataka socijalnog osiguranja.

Učešće pojedinih osnovnih delatnosti opšte potrošnje u ukupnoj opštoj potrošnji u 1956 g. bilo je sledeće (u procentima):

Tabela 4

Ukupna opšta potrošnja	100,0
Od toga:	
Narodna odbrana	31,6
Socijalno osiguranje	26,0
Državna uprava	13,6
Stanbeno-komunalna delatnost	10,2
Školstvo i kultura	7,6
Socijalna zaštita (sa izdacima za ratne invalide)	4,1
Zdravstvo (bez izdataka za zdravstvenu zaštitu u okviru socijalnog osiguranja)	3,7

Dinamika ukupnih izdataka (tekući izdaci i investicije) pojedinih osnovnih delatnosti društvenog standarda bila je sledeća (u indeksima 1953 = 100):

Tabela 5

	1954	1955	1956
Školstvo	136	116	119
Kultura	106	107	113
Zdravstvo	129	142	142
Socijalna zaštita	97	92	90
Stanovi i komunalna delatnost	167	168	188
Socijalno osiguranje	101	107	111
Društveni standard ukupno	115	117	123

Razvoj pojedinih delatnosti društvenog standarda u proteklom periodu bio je neravnomeran: znatno povećanje izdataka za školstvo u 1954 g., a u sledećim godinama ponovo osetan pad; skromno povećanje izdataka za kulturu; značajno povećanje izdataka za zdravstvo do 1955 g., a u 1956 g. stagnacija; stalno opadanje izdataka u okviru socijalne zaštite; veliko povećanje stanbeno-komunalne izgradnje u 1954 g., stagnacija u 1955 g. i ponovno povećanje u 1956 godini.

Znatn porast rashoda u pojedinim delatnostima opšte potrošnje u 1954 g. prema 1953 g. posledica je, pre svega, porasta neprivrednih investicija u 1954 g. s obzirom na njihov nivo u 1953 g. Međutim, ni povećane investicije u godinama 1954—1956 još uvek nisu bile dovoljne za zamenu dotrajalih osnovnih fondova društvenog standarda i za njihovo povećanje u skladu sa povećanjem broja stanovništva. Relativno mali obim neprivrednih investicija u poslednjim godinama može se videti ako se izvrši poređenje sa periodom od 1947 g. do 1951 godine. U odnosu prema ukupnim bruto investicijama u osnovne fondove učešće neprivrednih investicija je iznosilo (u procentima):

Tabela 6

	Prosek 1947—1951	Prosek 1952—1956
Ukupne neprivredne investicije	24,2	15,9
Od toga:		
Stanbeno-komunalne investicije	14,0	10,2
Ostale investicije u društveni standard	5,3	3,3

Na osnovu ovakvih kretanja opšte potrošnje i izdataka pojedinih delatnosti unutar opšte potrošnje može se zaključiti sledeće:

a) Izdaci za narodnu odbranu izazvani međunarodnom situacijom predstavljaju, i pored stalne tendencije opadanja, znatno opterećenje nacionalnog dohotka, a u okviru same opšte potrošnje iznose u 1956 g. još uvek preko 30% od ukupne opšte potrošnje.

b) Tempo povećanja izdataka za državnu upravu u poslednjim godinama premašuje tempo povećanja ukupne opšte potrošnje i izdataka za društveni standard. Pored tendencije relativno brzog povećanja, rashodi na državnu upravu predstavljaju i u apsolutnom iznosu izdvajanje znatnih sredstava u okviru opšte potrošnje.

c) Tekući izdaci društvenog standarda kretali su se u proteklom periodu dosta umerenim tempom. Investicije, naprotiv, u brzom su porastu od 1953 g. naovamo, ali njihov obim još uvek nije dovoljan za pokriće minimalnih potreba. Takav obim neprivrednih investicija ustvari je značio relativno opadanje društvenog standarda. Razlog ovome treba tražiti, pre svega, u neophodnom sprovođenju industrijalizacije i brzom privrednom unapređenju zemlje i u znatnim izdvajanjima opštedruštvenih sredstava za narodnu odbranu.

d) Dinamika izdataka po pojedinim delatnostima pokazuje znatne neravnomernosti u razviku pojedinih službi društvenog standarda. To je u velikoj meri posledica nedostataka u sistemu finansiranja koji formiranje sredstava za

opštu potrošnju premalo vezuje za lične dohotke stanovništva i za privredne mogućnosti pojedinih područja.

Pojedine najvažnije delatnosti³

Investicije u stanove i komunalne uređaje⁴ iz opštedruštvenih sredstava kretale su se u periodu od 1947 g. do 1956 g. na sledeći način (u milijardama dinara — cene 1956 g.):

Tabela 7

Godina	Vrednost	Indeks	Godina	Vrednost	Indeks
1947	35	53	1952	27	41
1948	58	88	1953	35	53
1949	66	100	1954	53	80
1950	56	85	1955	48	73
1951	32	48	1956	58	88

Najveća ulaganja bila su u 1949 g. U razdoblju od 1952 g. do 1956 g. manje se investiralo (za oko 11%) nego u periodu od 1947 g. do 1951 g., a u 1956 g. investicije su bile manje nego u 1949 g. za 12%.

Izgradnja stanova zaostajala je još u predratnom periodu, a za vreme rata stanje se znatno pogoršalo, jer je oko 20% zgrada bilo srušeno ili teško oštećeno. Posle rata vrlo uspešno je izvršena obnova ratom oštećenih zgrada, ali je u kasnijim godinama došlo do daljeg pogoršanja stanbene situacije, jer je izgradnja stanova osetno zaostajala za porastom gradskog stanovništva. U naseljima pretežno gradskog karaktera broj stanovnika porastao je od 1945 g. do 1955 g. za oko 43%. Za njihov smeštaj trebalo je sagraditi oko 325.000 stanova, a ukupne potrebe — uzimajući u obzir i minimalnu amortizaciju — iznosile su oko 411.000 stanova. Za ovo vreme sagrađeno je, međutim, svega nešto više od 119.000 stanova, čime je pokriveno oko 29% ovih minimalnih potreba. Prosečna kvadratura po jednom gradskom stanovniku opala je od blizu 14 m² posle oslobođenja na 11,6 m² krajem 1949 g. i dalje na 10,3 m² krajem 1954 g. Opadanje standarda stanovanja ne odražava se samo u opadanju prosečne stanbene površine po jednom stanovniku već i u broju podeljenih stanova: u 1955 g. u 221 gradu i gradskom naselju oko 1,175.000 domaćinstava bilo je smešteno u 860.000 stanova. Zaoštavanje stanbene krize mnogo je jače u velikim gradovima i industrijskim naseljima.

Bolji kvalitet novih stanova donekle je ublažio veliko kvantitativno zaostajanje u stanbenoj izgradnji. Bolji kvalitet ilustruju sledeći podaci:

Tabela 8

	Izgrađeni stanovi do kraja 1949	u periodu 1950—1955 imaju
Kupatilo	14%	50%
Klozet	29%	62%
Tekuću vodu	26%	62%
Kuhinju	66%	81%

Uzroci zaostajanja stanbene izgradnje pretežno su objektivne prirode (nasleđena privredna zaostalost, brz porast potreba zbog velikog priliva stanovništva u gradove, ograničene mogućnosti investiranja itd.), a delimično i subjektivne (najizrazitije su one u oblasti građevinske proizvodnje, kojoj se nije poklonila dovoljna pažnja, i to naročito proizvodnji građevinskog materijala, unapređenju samog građenja, unapređenju građevinskog zanatstva itd.). Izvesne slabosti leže i u samom sistemu stanbenog ga-

³ Kretanje rashoda po pojedinim delatnostima je, takođe, prikazano u cenama iz 1956 g. Dupliranje podataka je eliminisano na taj način što se izdaci pojedinih delatnosti prikazuju bez stanbenog doprinosa (koji je obuhvaćen u stanbenoj izgradnji) i bez doprinosa za socijalno osiguranje (koji je obuhvaćen u socijalnom osiguranju).

⁴ Elaborat »Opšta potrošnja« obuhvata stanbeno-komunalnu problematiku samo u osnovnim ciframa. Kao baza za ovu glavu poslužio je elaborat »Urbanizacija i samofinansiranje u komunalnom životu« (materijal za diskusiju u Saveznoj narodnoj skupštini).

zdinstva, a najkrupniji problem predstavlja pitanje stanarine. Zbog niskih kirija ugroženo je održavanje stanova; niske kirije povećavaju inače veliku potražnju stanova, ne potiču privatnu štednju i angažovanje građana da sami grade stanove, a društvene investitore ne stimulišu na ekonomisanje pri građenju.

Komunalne službe u gradovima veoma su zaostale, a razvijenost komunalnih fondova i službi po pojedinim gradovima veoma je različita. Stepenn snabdevenosti komunalnim uređajima prema međunarodnom tehničkom standardu uzetom kao 100 izgleda u gradovima sa preko 20.000 stanovnika ovako (u procentima):

Tabela 9

m ² uličnih površina	134	dnevni kapacitet vozila za iznošenje smeća	24
m ² savremenog kaldrmi-sanog kolovoza	36	mesta u toplim kupatima	19
m ² uređenog zelenila	230	m gradske saobraćajne mreže	100
m ³ dnevnog kapaciteta vodovoda	39	mesta u gradskom saobraćaju	56
m vodovodne mreže	60		
m ² kanalizacione mreže	30		

Savremeni tehnički standardi su tek izuzetno zadovoljeni i to, po pravilu, samo u onim slučajevima kada premašaj tehničkog standarda znači nepovoljnost (površina ulica, površina uređenog zelenila). Velika ulična površina se, naime, nepovoljno odražava na kvalitet ulične mreže. Od ukupne ulične površine svega je oko 41% kaldrmisano bilo kakvom kaldrmom. Osim toga, samo oko 25% ulica ima vodovod, oko 20% kanalizaciju, a drvored oko 41%.

Veoma je loša situacija u pogledu vodovoda i kanalizacije. Od 36 gradova sa preko 20.000 stanovnika, 15 gradova uopšte nema vodovod, a 8 ni najprimitivniju kanalizaciju. Osim toga, vodovod je i u onim gradovima gde postoji dostupan samo jednom delu gradskog stanovništva, a kanalizacija omogućava odvođenje otpale i atmosferske vode samo sa jednog dela gradske teritorije.

Sasvim su nedovoljni kapaciteti službe gradske čistoće, a mreža gradskog saobraćaja je nerazvijena naročito u većim gradovima. Osnovni problem se, međutim, nalazi u nedovoljnosti prevoznih sredstava i njihovoj preopterećenosti.

Opadanje standarda snabdevenosti stanovništva stanbeno-komunalnim sredstvima i uslugama odražava se veoma nepovoljno na zdravstveni, komunalni, pa i ekonomski razvoj društva. Dalja tendencija opadanja standarda stanovanja i komunalnih uređaja predstavljala bi direktnu kočnicu razvitka.

Rashodi na školstvo, kulturu i nauku bili su u poslednjim godinama sledeći (u milijardama dinara — cene 1956 g.):

Tabela 10

	1953	1954	1955	1956
Tekući izdaci	28,3	30,5	31,1	32,4
Školstvo	21,2	23,0	23,5	24,4
Kultura i nauka	7,1	7,5	7,6	8,0
Investicije	5,0	12,7	6,9	6,8
Ukupno	33,3	43,2	38,0	39,2

U razvoju školstva i kulture došlo je posle rata do značajnog napretka. Broj učenika svih vrsta škola porastao je od 1938/39 do 1955/56 g. od 1.708.234 na 2.451.833, tj. za oko 43%. Obuhvatanje dece osnovnim i osmogodišnjim školovanjem iz godine u godinu je sve veće. Broj mesta u pozorištima povećao se u 1952/53 g. (u toj godini pozorišni kapaciteti bili su najveći posle rata) prema 1939 g. za 88%, a broj pretstava za 216%. Broj sedišta u bioskopima povećao se od 1939 g. do 1955 g. za 252%, a broj posetilaca za 385%. U 1939 g. bilo je proizvedeno samo 50 kratkometražnih filmova, a u 1955 g. 14 dugometražnih i 214

kratkometražnih. Jačina radiostanica povećala se u odnosu na predratno stanje od 45 KW (4 stanice) na 738 KW (16 stanica) u 1955 g. U 1939 g. bilo je 63 muzeja i galerija i 13 arhivskih ustanova, a u 1955 g. taj broj se popeo na 212 muzeja i galerija i 82 arhivske ustanove. Broj naučnih ustanova povećao se od 200 u 1940 g. na 678 u 1956 g.

Materijalna baza školstva u posleratnom periodu nije se razvijala uporedo sa brzim razvojem škola i prirastom učenika. Stanje školskog prostora daleko je ispod normalnog. Na ovo ukazuju sledeći podaci o površinama školskih zgrada po jednom učeniku u poređenju sa tehničkim normativima koji su bili ustanovljeni na konferenciji stručnjaka Ministarstva građevina FNRJ 1949 g. u Ljubljani:

Tabela 11

	Razvijena površina školskih zgrada po jednom učeniku u m ²		
	Normativ	Stanje prema popisu u 1951 g.	Stanje u odnosu na normativ u %
Osnovne i više osnovne škole	3,5	2,1	61
Osmogodišnje škole	3,8	1,9	51
Gimnazije	4,0	2,5	61
Niže stručne škole	6,2	3,0	48
Srednje stručne škole	6,2	4,9	78
Učiteljske škole	4,0	4,1	102

Od 1951 g. naovamo došlo je do daljeg opadanja školskog prostora po učeniku. Zbog toga su školske zgrade pretrpane. Anketa Stalne konferencije gradova, izvršena u februaru 1957 g., pokazala je da u gradovima ima 448 škola više (tj. 24%) no što ima školskih zgrada. Ovaj problem je naročito izražen u velikim gradovima i u industriskim centrima. U većem broju školskih zgrada nastava se vrši u tri pa i u četiri smene.

Materijalni rashodi u školstvu u poslednjim godinama takođe nisu bili dovoljni, čak su imali tendenciju opadanja (u milijardama dinara — cene 1956 g.):

Tabela 12

	1953	1954	1955	1956
Materijalni rashodi u školstvu	9,5	9,8	9,2	9,2
Indeks	100	103	97	97

Po jednom učeniku materijalni rashodi su iznosili u 1953 g. 4.500 dinara godišnje, a 1956 g. samo oko 3.740 dinara, što znači smanjenje za oko 19%.

Stručno školstvo je u poslednjim godinama zaostalo za potrebama privrednog razvoja. Broj učenika u stručnim školama iznosio je u 1950/51 g. oko 186.000 i smanjio se do 1953/54 g. na oko 140.000 da bi se u 1955/56 g. ponovo popeo na oko 162.000, što je još uvek za oko 13% manje nego u 1950/51 g. Prema raspoloživim podacima, u 1955 g. radna mesta po tarifnim pravilnicima su bila na sledeći način popunjena (u procentima):

Tabela 13

	Radnici	Službenici
Visokokvalifikovani	58	57
Kvalifikovani	85	79
Polukvalifikovani	83	105
Nekvalifikovani	167	179

Iz ove orijentacije proizlazi da su potrebe za stručnim kadrovima u privredi nezadovoljene i veoma velike, što zahteva dalje napore za poboljšanje kvalifikacione strukture stanovništva preko stručnih škola, fakulteta, viših škola i škola za odrasle.

Slično kao u školstvu, ni u kulturi nije se materijalna baza razvijala u skladu s kapacitetima kulturnih i naučnih ustanova. Mreža kulturnih institucija razvijala se brzo do 1952 g., a posle su investicije u kulturu i nauku bile relativno male⁵.

Rashodi za zdravstvo (bez izdataka za zdravstvenu zaštitu u okviru socijalnog osiguranja) bili su poslednjih godina sledeći — (cene 1956 g.):

Tabela 14

	1953	1954	1955	1956
U milijardama dinara				
Tekući izdaci	8,3	11,0	11,4	11,5
Investicije	5,2	6,5	7,9	7,7
Ukupno	13,5	17,5	19,3	19,2
U indeksima				
Tekući izdaci	100	132	137	138
Investicije	100	125	152	148
Ukupno	100	130	143	143

Izdaci za zdravstvo pokazuju mnogo ravnomernije kretanje od ostalih delatnosti društvenog standarda. Još ravnomernije je to kretanje ako se ovde uključe i izdaci socijalnog osiguranja za zdravstvenu zaštitu (u milijardama dinara — cene 1956 g.):

Tabela 15

	1953	1954	1955	1956
Ukupna opštedruštvena sredstva za zdravstvo:				
Indeks	37,8	45,4	49,5	55,0
	100	120	131	145

Taj konstantni porast izdataka za zdravstvo delimično je posledica proširenja zdravstvene službe zbog povećanja kapaciteta i usled većeg pritiska na zdravstvene usluge, do čega je došlo zbog povećanja broja socijalno osiguranih lica, a delimično povećao se i obim zdravstvenih usluga po jednom bolesniku.

Posle rata postignuti su znatni uspesi na području zdravstva. Značajni rezultati su postignuti u suzbijanju malarije, endemičnog luesa, trahome i drugih bolesti. Broj bolesničkih postelja u 1939 g. iznosio je 32.901, a u 1956 g. 74.043. Dnevni broj bolesnika na jednog lekara opao je od 21,7 u 1950 g. na 18,5 u 1954 g. Svi ovi podaci ilustruju pozitivan razvoj zdravstvene službe posle rata.

Pa ipak, u zdravstvu postoji niz problema. Zdravstveno stanje stanovništva još uvek ne zadovoljava. Procenat zdravih lekarski pregledanih lica iznosio je u 1950 g. 6,3%, a u 1954 g. samo 3,8%. Sredstva za zdravstvo trošila su se dosada pretežno za kurativne ustanove (oko 91%), dok se preventivna služba razvijala sporo, iako bi sprečavanju bolesti trebalo posvetiti što veću pažnju.

Izdaci socijalnog osiguranja kretali su se u periodu od 1953 g. do 1956 g. na sledeći način (u milijardama dinara):

Tabela 16

	1953	1954	1955	1956
Tekuće cene	96,6	102,5	120,6	135,3
Indeks	100	107	125	138
Cene 1956 g.	120,4	121,8	129,0	135,3
Indeks	100	101	107	111

Povećanje izdataka socijalnog osiguranja pre svega je rezultat stalnog porasta broja socijalno osiguranih lica, što je opet posledica brzog posleratnog privrednog razvoja i, s tim u vezi, izmenjene socijalne strukture stanovništva. Broj socijalno osiguranih lica iznosio je (u hiljadama):

⁵ O tome ne postoji posebna evidencija, jer su investicije u kulturu i nauku, po evidenciji, uključene u investicije za školstvo i prosvetu, no iz kretanja i obima ovih ukupnih investicija može se doneti takav zaključak. S druge strane, materijalni izdaci za kulturu takođe nisu zadovoljavali. Od 3,5 milijarde u 1953 g. povećali su se na 3,8 milijarde u 1956 g., tj. godišnje prosečno samo za 2,8%.

Tabela 17

	1953	1954	1955	1956
Aktivni osiguranici	1.975	2.240	2.479	2.625
Penzioneri i invalidi	376	416	444	463
Lica privremeno van radnog odnosa	59	55	47	73
Broj članova porodica	2.903	3.278	3.535	3.725
Ukupno	5.313	5.989	6.505	6.886

Davanja socijalnog osiguranja stanovništvu u stalnom su porastu i pretstavljaju znatno opterećenje nacionalnog dohotka (9,0% u 1956 g.).

Struktura izdataka socijalnog osiguranja bila je sledeća (u procentima):

Tabela 18

	1953	1954	1955	1956
Zdravstveno osiguranje	24,5	28,9	30,0	33,4
Penzije i invalidnine	25,6	26,1	25,4	25,0
Dodatak na decu	47,0	41,8	40,8	37,0
Ostalo	2,9	3,2	3,8	4,6
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0

Učešće izdataka zdravstvenog osiguranja stalno raste, a učešće dodataka na decu stalno opada, što je posledica propisa o cenzusu i uvođenju degresije u dodatku na decu.

Nominalni izdaci u poslednjim godinama znatno su rasli. Ako se, međutim, eliminiše uticaj porasta cena, dinamika izdataka socijalnog osiguranja je mnogo blaža, blaža čak i od dinamike broja osiguranih lica. To znači da je obim davanja socijalnog osiguranja po jednom osiguranom licu iz godine u godinu sve manji. Izraženi u indeksima, izdaci socijalnog osiguranja, prema cenama u 1956 g., kretali su se po jednom osiguranom licu ovako: 1953 g. — 100; 1954 g. — 90; 1955 g. — 87; 1956 g. — 86.

Dinamika rashoda socijalne zaštite bila je sledeća (u milijardama dinara — cene 1956 g.):

Tabela 19

	1953	1954	1955	1956
Tekući izdaci	23,4	22,3	20,8	20,5
Od toga: ratni invalidi	10,3	10,0	10,1	9,8
Investicije	0,3	0,8	0,9	0,8
Ukupno	23,7	23,3	21,7	21,3

Izdaci socijalnog staranja u poslednjim godinama imaju stalnu tendenciju opadanja. Broj socijalnih ustanova naglo je rastao od oslobođenja do 1952 g., a posle toga on naglo opada, najviše zbog prelaska na samostalno finansiranje. Od 251 ustanove za decu i omladinu, koliko ih je bilo u 1939 g., njihov broj u 1951 g. povećan je na 1.966 ustanova, a zatim se broj stalno smanjuje, i u 1956 g. iznosi 1.043 ustanove.

Nagli ekonomski razvitak zemlje, promena socijalne strukture stanovništva, promene u porodičnim i društvenim odnosima s obzirom na novu ulogu žene istakli su i nove socijalne probleme. Posebno treba ukazati na problem zaštite dece i omladine i zaposlenih majki. Smrtnost dece još uvek je veoma visoka. Uzroci ove smrtnosti su vrlo različiti, ali je nesumnjivo da leže u niskom kulturnom nivou, niskoj zdravstvenoj kulturi, nepravilnoj i nedovoljnoj ishrani itd. U vezi s tim pojavljuje se problem ustanova za decju ishranu, dečjih i školskih kuhinja, oporavišta, letovališta itd. Zbrinjavanje dece čije su majke zaposlene u gradovima i industriskim centrima isto tako je problem.

L. G.

Informacija je rađena prema elaboratu Saveznog izvršnog veća »Opšta potrošnja« o kome je diskutovala Savezna narodna skupština 16 i 17 oktobra 1957 g. i donela »Rezoluciju o perspektivnom razvoju opšte potrošnje«.

Savezna narodna skupština, na zajedničkoj sednici Saveznog veća i Veća proizvođača, održanoj 16 i 17 oktobra 1957 g., a pošto je saslušala ekspozice predstavnika Saveznog izvršnog veća i vodila diskusiju o elaboratu »Opšta potrošnja«, donela je sledeću

REZOLUCIJU O PERSPEKTIVNOM RAZVOJU OPŠTE POTROŠNJE

I

Značajan porast opšte potrošnje jedna je od bitnih karakteristika našeg dosadašnjeg opšteg razvoja. I pored izdvajanja najvećeg dela društvenih sredstava za ubrzan privredni razvoj, imale su i zajedničke društvene potrebe van privrede znatan udeo u raspodeli nacionalnog dohotka. To nije bio samo slučaj s narodnom odbranom na koju se u proteklom periodu morao izdvajati znatan deo društvenih sredstava, nego i s onim društvenim delatnostima koje neposredno podižu životni standard — sa prosvetom, naukom i kulturom, sa zdravstvom i socijalnim staranjem i osiguranjem, komunalnim i drugim javnim službama. Takvo mesto u našem dosadašnjem razvoju imala je opšta potrošnja upravo zbog toga što je element životnog standarda i što je i sama jedna od bitnih pretpostavki privrednog razvoja. To je u isto vreme i oblast društvenog života u kojoj su nastajali i razvijali se viši oblici socijalističkih odnosa koji su odgovarali novim odnosima u proizvodnji i koji su pomagali njihovu dalje razvijanje. Komunalni sistem, kao jedna od osnova našeg društvenog uređenja, razvijao se i afirmisao i u ovoj oblasti.

Razvoj proizvodnih snaga i viši nivo životnog standarda iziskuju da se pored porasta lične potrošnje, sve veći deo potreba obezbeđuje iz društvenih sredstava i da se odgovarajuća potrošnja organizuje kao zajednička društvena potrošnja. U uslovima razvijanja socijalističkih odnosa u našoj zemlji opšta potrošnja nema samo za cilj razvijanje proizvodnih sposobnosti ljudi, nego i svestran razvitak ličnosti koji omogućuje njihovo aktivno učešće u svim oblastima društvenog života. Zbog toga se podizanje ličnog standarda života ne može odvojiti od porasta opšte potrošnje niti meriti nezavisno od ovog porasta. Trošenje značajnog dela nacionalnog dohotka za potrebe prosvete, kulture, zdravstva, za socijalnu zaštitu, kao i za druge potrebe koje se finansiraju iz društvenih sredstava, neposredno podiže životni standard radbenika i njihovih porodica.

Značaj opšte potrošnje nije manji ni za privredni razvoj. Kvalifikacija kadrova i njihova zdravstvena zaštita, razvijanje nauke i tehnike, izgradnja radničkih naselja i mnoge druge društvene aktivnosti u ovoj oblasti bitan su uslov za brzi porast proizvodnje i veću produktivnost rada.

Obim opšte potrošnje nije u proteklom periodu mogao izići iz okvira koji je bio određen dostignutim razvojem proizvodnih snaga, potrebom njihovog daljeg razvijanja i nivoom lične potrošnje. Zaostalost naše privrede i potreba njenog ubrzanog razvijanja — da bi se na tu osnovu mogao osetiti podići standard radnih ljudi — zahtevali su u proteklom periodu ograničavanje i lične i opšte potrošnje. U oblasti opšte potrošnje morao se znatan deo sredstava izdvajati za potrebe narodne odbrane, što je dalje sužavalo sredstva za podizanje društvenog standarda. U istom smislu delovalo je i izdvajanje sredstava za potrebe državne uprave. Ostvareni porast opšte potrošnje u delatnostima društvenog standarda nije stoga u proteklom periodu mogao uvek odgovoriti sve većim potrebama. Naročito je to bilo osetno u gradovima i industrijskim naseljima, gde je zbog ubrzanje industrijalizacije došlo do intenzivne koncentracije stanovništva i bržeg porasta potreba. Osim toga, ni sve delatnosti u oblasti društvenog standarda nisu se ravnomerno razvijale. Pa i pored toga ostvareni pozitivni rezultati postignuti u ovom periodu u razvijanju društvenog standarda moraju se oceniti kao značajni.

U proteklom periodu ispoljile su se i izvesne slabosti u raspodeli i korišćenju društvenih sredstava izdvojenih za opštu potrošnju. Iako su izvori sredstava za ovu potrošnju u proizvodnji, dosadašnji način njihovog formiranja i raspodele nije uvek upućivao na zavisnost opšte potrošnje od razvoja proizvodnje. To je bio razlog da struktura ove potrošnje nije uvek odgovarala najprećim potrebama našeg opšteg razvoja i posebno razvoja privrede koji bi sa svoje strane omogućio još brži porast društvenog standarda. Sredstva za opštu potrošnju na određenim područjima obrazovala su se nezavisno od privrednih mogućnosti tih područja, velikim delom ona su deljena na administrativni način i zbog toga nisu omogućavala perspektivniju politiku razvijanja onih delatnosti ili službi koje bi najviše odgovarale potrebama daljeg razvoja; mnoge potrebe, koje je trebalo da sami građani bar delom zadovoljavaju iz svojih ličnih sredstava finansirane su u većini iz društvenih sredstava, zbog čega su lični dohoci ostali na nižem nivou, što je slabilo potstrek za razvijanje inicijative građana, za podizanje produktivnosti njihovog rada itd. Niske cene u stanbeno-komunalnoj delatnosti i čitavoj oblasti društvenog standarda pogodovala su intenzivnijem preseljavanju i nedovoljno produktivnom stanovništvu u gradove i veštačkom povećanju tražnje. Sredstva izdvajana za pojedine delatnosti društvenog standarda nisu uvek racionalno korišćena. Ovakav

način obrazovanja i raspodele sredstava nije mogao dati adekvatnu materijalnu osnovu ni društvenom upravljanju koje se razvijalo u ovoj oblasti našeg društvenog života. On je pretstavljao prepreku za njegovo potpunije razvijanje i za ispoljavanje svih prednosti koje sistem društvenog upravljanja ima nad administrativnim upravljanjem.

Već postignuti rezultati u našem privrednom razvoju omogućavaju da u narednom periodu životni standard raste brže nego u proteklom periodu. U budućem porastu potrošnje treba da i opšta potrošnja dalje raste. Ona, međutim, ostaje određena našim mogućnostima, odnosno potrebama daljeg privrednog razvoja za koji se i ubuduće moraju izdvajati znatna sredstva, kao i potrebama bržeg podizanja lične potrošnje, koja je u proteklom periodu više zaostajala za opštim razvojem. Stvarni porast zadovoljavanja potreba u ovoj oblasti može, ipak, biti brži od porasta sredstava koja će se izdvajati za ovu potrošnju. Otklanjanje dosadašnjih slabosti u sistemu finansiranja opšte potrošnje, potpunije razvijanje društvenog upravljanja i posebno jačanje materijalne osnove za aktivnost komunala, mogu da osiguraju racionalnije korišćenje raspoloživih sredstava, pravilnije odnose u razvijanju pojedinih delatnosti i bolji razmeštaj kapaciteta i službi društvenog standarda, što će sve pomoći bržem privrednom razvoju, bržem podizanju životnog standarda i razvijanju socijalističkih odnosa u celokupnom našem društvenom životu.

U narednom periodu treba opštu potrošnju na svakom području neposrednije vezati za njegove sopstvene mogućnosti, pre svega, nalazeći izvore sredstava i za ovu potrošnju u ličnim dohocima građana koje oni ostvaruju svojom privrednom i drugom društvenom aktivnošću na ovim područjima. Inicijativu i interes svih građana za racionalno raspolaganje društvenim sredstvima u ovoj oblasti treba potstaci i prenošenjem dela troškova ovih delatnosti, gde to njihova priroda dozvoljava, neposredno na lične dohotke, koje u odgovarajućem odnosu treba povećati. Na toj osnovi treba dalje razvijati sistem društvenog upravljanja u svim oblastima društvenog života i posebno osigurati trajniju materijalnu bazu aktivnosti komunala. Takva raspodela ipak ne treba da dovede do daljeg zaostajanja nerazvijenih područja. Njihov razvoj ostaje i dalje briga cele zajednice i ostvarivaće se, pre svega, njihovim privrednim podizanjem, ali i razvijanjem neprivrednih delatnosti iz opšte društvenih sredstava, dok se ta područja ne osposobe za finansiranje opšte potrošnje iz sopstvenih sredstava.

II

1) U razvoju školstva, kulture i nauke ostvaren je značajan napredak u odnosu na predratno stanje. Broj učenika i studenata svih vrsta škola porastao je od školske 1938/1939 do 1955/1956 godine za oko 43%. Iz godine u godinu obuhvaćeno je sve više dece osnovnim i osmogodišnjim školovanjem, broj nepismenih znatno se smanjio, a prosvetni nivo stanovništva je stalno u porastu. Takođe je znatno povećan broj kulturnih i naučnih ustanova.

Dosadašnji razvoj školstva, i pored postignutih uspeha, pokazao je i izvesne slabosti. Tempo razvitka i struktura školske mreže i ustanova za obrazovanje odraslih zaostaje za tempom razvitka i potrebama privrede. Školovanje kadrova nije uvek bilo prilagođeno zahtevima našeg privrednog i društvenog razvitka. Nedovoljna usmerenost školstva ka potrebama prakse i razvoja dovela je do dugog trajanja studija i poskupljenja školovanja. Nedovoljno je bilo razvijeno školovanje odraslih, koje predstavlja jedan od važnih puteva za stvaranje kvalifikovanih kadrova. Problem školskog prostora je naročito oštar u gradovima i industrijskim centrima, gde ima oko 24% više škola no što ima školskih zgrada. Zbog toga, kao i zbog velikog broja učenika, u većem broju školskih zgrada nastava se vrši u 3 pa čak i 4 smene. Osim toga, postojeći školski prostor u znatnoj meri je dotrajaao, a veći broj škola ne raspolaze dovoljnim sredstvima za izvođenje savremene nastave.

U proteklom periodu i mreža pojedinih kulturnih ustanova ponekad se širila bez odgovarajućeg obezbeđenja materijalne osnove i bez potrebnog detaljnijeg sagledavanja finansiskomaterijalnih posledica razvijanja ovako široke mreže.

Naučne ustanove nisu bile takođe dovoljno usmerene na rešavanje problema koji su u neposrednoj vezi sa našim privrednim i društvenim razvitkom, i postignuti rezultati nisu bili uvek srazmerni uložnim sredstvima.

Razvoj fiskulturnih delatnosti nije dosad bio dovoljno usmeren na masovne oblike fizičke kulture, naročito u gradovima i industrijskim centrima gde je potreba za razvijanje fizičke kulture najveća.

2) Zdravstvena zaštita stanovništva znatno je proširena u proteklom periodu i zdravstveno stanje naroda poboljšano. Smanjena je opšta smrtnost i naročito je smanjena smrtnost od tuberkuloze. U znatnoj meri je smanjeno oboljevanje od izvesnih masovnih oboljenja, kao što su malarija, trahom, endemski sifilis i drugo. Ali problem zaraznih bolesti, kao i mnogi drugi problemi zdravstvene zaštite još uvek su veoma aktuelni. Za njihovo rešavanje potrebni su dalji napori.

Iako je preventivna zdravstvena služba od odlučujućeg značaja za održavanje i podizanje radne sposobnosti stanovništva, i za zdravstveno stanje uopšte, sredstva za zdravstvenu zaštitu dosad su pretežno trošena za kurativnu službu. Ustanove koje su se bavile ovom službom dosad su trošile oko 91% ukupnih sredstava određenih za zaštitu zdravlja.

Dosadašnji razvoj zdravstvene mreže nije bio uvek usklađen ni sa povećanjem potreba na pojedinim područjima koje su rezultat privrednog razvoja, izmenjene socijalne strukture stanovništva i povećanja broja korisnika zdravstvene zaštite u okviru socijalnog osiguranja. To važi za kapacitete kako bolnica, tako i drugih zdravstvenih ustanova čija se opterećenost, naročito u gradovima, stalno povećava.

3) Posledice rata i izmenjeni društveni odnosi posle rata nužno su povlačili za sobom povećanu brigu zajednice za rešavanje problematike socijalnog staranja, posebno ratnih invalida, dece palih boraca i žrtava fašističkog terora. Rešavanje proširene problematike socijalnog staranja dovelo je do stvaranja većeg broja socijalnih ustanova. Samo broj domova za decu i omladinu povećao se od 251 u 1939 godini na 1.092 u 1955 godini. I za socijalnu zaštitu van ovih ustanova izdvajana su znatna sredstva.

Iako se obim socijalnog staranja znatno povećao prema predratnom stanju, ipak je, naročito zbog nerazvijene preventivne službe, došlo do preopterećenja domova i do prevelikog broja korisnika socijalne pomoći. To se najviše manifestuje u gradovima i industrijskim centrima, s obzirom na nagli porast gradskog stanovništva, nedostatak stanova i nedovoljno razvijene komunalne službe.

4) Proširenje socijalnog osiguranja posle rata bio je veoma značajan faktor u jačanju ekonomske sigurnosti radnika i službenika i njihove zdravstvene zaštite. Socijalno osiguranje je, s jedne strane, obezbedilo svim radnicima i službenicima penzije posle propisanog radnog staža, odnosno u slučaju radne nesposobnosti, a osiguranicima sa decom osiguralo je učešće zajednice u izdržavanju dece u vidu dodatka na decu, dok su, s druge strane, radnici, službenici i članovi njihovih porodica ostvarili punu zdravstvenu zaštitu. To sve pozitivno je uticalo na podizanje proizvodne sposobnosti osiguranih lica.

Svi vidovi zaštite u okviru pojedinih grana socijalnog osiguranja nisu ipak u proteklom periodu došli do punog izražaja. To, pre svega, važi za područje rehabilitacije invalida rada čemu se pristupilo tek u poslednjim godinama. Broj invalida rada veoma je velik, sa stalnom tendencijom porasta. Ta pojava, iako treba na nju računati, naročito u uslovima brze industrijalizacije, nanosi narodnoj privredi znatne gubitke.

Uvođenje samouprave osiguranih socijalnim osiguranjem podiglo je njihov interes za način i visinu trošenja sredstava socijalnog osiguranja, ali nepostojanje neposrednije veze između stvarnih izdataka socijalnog osiguranja za pojedinog korisnika i njegovog ličnog dohotka smanjilo je taj interes i nije dovoljno poticalo na štednju. Izdaci za socijalno osiguranje, međutim, terete znatno nacionalni dohodak i pitanje štednje u ovoj oblasti, odnosno potrošnje u skladu s našim mogućnostima od najvećeg je interesa za ekonomisanje u oblasti opšte potrošnje.

5) Na području stambeno-komunalne delatnosti učinjeni su posle rata veliki napor u pravcu likvidacije posledica ratnih razaranja i što većeg pokrivanja potreba koje su se pojavile kao rezultat prirodnog prirasta stanovništva, ubrzanog privrednog razvika i brze urbanizacije. Pored uspešno izvršene obnove, sagrađena su nova naselja i izgrađen znatan broj stanova i komunalnih uređaja, naročito u gradovima i industrijskim centrima. Nova stambena izgradnja predstavlja ne samo znatan doprinos rešavanju stambenog pitanja, nego i osetno poboljšanje kvaliteta stambenog standarda.

Izgradnja stanova i komunalnih objekata je ipak, i pored znatnih ulaganja, zaostajala za porastom gradskog stanovništva. Iako je u prvim posleratnim godinama izvršena krupna pre raspodela stambenog fonda u gradovima u korist radnog dela stanovništva, opšti stambeno-komunalni nivo u gradovima i industrijskim centrima nije uvek poboljšao prema stanju iz predratnog perioda. Ukupna potreba u periodu 1945—1955, računajući potrebe smestaja povećanog broja stanovništva u gradovima i industrijskim centrima po dosadašnjem stambenom standardu i samo najnužniju zamenu, iznosila je oko 411.000 stanova, dok je za ovo vreme sagrađeno samo 29% od ovog broja stanova. Ukupan manjak stanova u gradskim naseljima iznosio je krajem 1955 godine preko 315.000 stanova. Zaostao je takođe i razvoj komunalnih fondova i službi.

Zaostajanje stambeno-komunalnog standarda postavlja ozbiljna pitanja smestaja radnika i službenika i njihovog prevoza na radno mesto. Pitanje vodovoda i kanalizacije ne postavlja se samo kao pitanje životnog standarda radnih ljudi, nego i kao vanredno važno pitanje zdravstvene preventive. To isto važi i za pitanja nedovoljnosti kapaciteta službe gradske čistoće, toplih kupatila i drugih komunalnih službi.

Objektivne teškoće u rešavanju stambeno-komunalnih problema i ostalih problema društvenog standarda povećale su izvesne slabosti subjektivne prirode, a među tim slabostima naročito su značajne one u oblasti finansiranja. Sistem finansiranja u stambeno-komunalnom gazdinstvu zasnivao se u posleratnom periodu pretežno na društvenim sredstvima, a mnogo manje na platama i drugim dohocima građana. Stanarina i cene komunalnih usluga zadržane su administrativnim merama na veoma niskom nivou, tako da su se iz društvenih sredstava morali pokriti manjkovi za najnužnije troškove eksploatacije i reprodukcije ovih fondova. Pored toga, dolaze sve više do izražaja ostale slabosti takvog metoda finansiranja: prividno pojeftinjenje troškova života; nerealno visoka akumulacija; remećenje principa nagrađivanja prema radu; veštačko pojeftinjenje gradskog života; nedovoljna štednja pri korišćenju komunalnih usluga; nedovoljno stimuliranje lične štednje radi angažovanja u stambenoj izgradnji itd.

Manji efekat u korišćenju raspoloživih sredstava za stambeno-komunalnu izgradnju bio je takođe rezultat često neracionalne izgradnje, odnosno lokacije.

III

1) Dalji razvika proizvodnih snaga zemlje stvaraće sve snažniju ekonomsku i društvenu osnovu za razvoj društvenog standarda i za učvršćenje i proširivanje komunalnog sistema i društvenog samoupravljanja uopšte. I u narednom periodu biće potrebno da se odvajaju potrebna deo društvenog proizvoda za podmirenje onoga što je namenjeno zadovoljenju zajedničkih potreba, a time da i jači potstrek za porast proizvodnje i životnog standarda uopšte.

U cilju obezbeđenja takvog nivoa opšte potrošnje koji će odgovarati stepenu razvijenosti proizvodnih snaga zemlje, uz istovremeno obezbeđenje očuvanja njene odbranbene sposobnosti i uz otklanjanje dosadašnjih slabosti u društvenom mehanizmu raspodele i korišćenja ovih sredstava, potrebno je preduzeti sledeće:

a) obezbediti da dalji razvika opšte potrošnje bude u skladu sa porastom nacionalnog dohotka i ličnih dohodaka;

b) u okviru ovakvog razvika opšte potrošnje treba bržim tempom proširivati materijalnu osnovu društvenog standarda i pojedinih društvenih službi da bi se na taj način obezbedilo normalnije funkcionisanje ovih službi i podizanje kvaliteta njihovih usluga;

c) potrebno je odvajati veća sredstva za brži razvika onih društvenih službi koje imaju neposredan efekat na porast proizvodnje, produktivnosti rada i lični standard (stambeno-komunalna delatnost, stručno školstvo, zdravstvena preventivna služba i sl.);

d) ukloniti dosadašnje relativno zaostajanje u razviku društvenog standarda, kao i pojedinih društvenih službi u gradovima i industrijskim naseljima. U tom pogledu treba obezbediti šire mogućnosti da materijalna osnova društvenog standarda u gradovima i industrijskim naseljima bude u skladu sa razvikom njihovog privrednog potencijala;

e) racionalno korišćenje sredstava namenjenih opštoj potrošnji zahteva da se uspostavi takav mehanizam raspodele i korišćenja tih sredstava koji će neposrednije vezati opštu potrošnju za odgovarajuću materijalnu osnovu. Treba svesti na najmanju meru administrativne intervencije u raspodeli ovih sredstava, uključujući na taj način opštu potrošnju u celovit sistem društvenog samoupravljanja; neophodan razvika opšte potrošnje na nerazvijenim područjima, koja nemaju dovoljno sopstvenih sredstava, treba obezbediti odgovarajućim mehanizmom prelivanja opštedruštvenih sredstava;

f) omogućiti proširivanje obima zadataka i mreže službi opšte potrošnje samo onda ako je prethodno usklađeno sa mogućnostima obezbeđenja materijalnih sredstava za normalno funkcionisanje ovako proširenih službi;

g) na osnovu napred iznetih opštih smernica kao i posebnih zadataka koje ova rezolucija postavlja za pojedine društvene službe, potrebno je da nadležni upravni i društveni organi izrade usklađene programe razvika opšte potrošnje u celini i po pojedinim društvenim službama. Posebno treba nastojati da se što pre sprovedu u život promene u sistemu finansiranja opšte potrošnje koje sadrži ova rezolucija;

2) Smernice za razvoj pojedinih delatnosti su sledeće:

Školstvo

a) investicijama za školstvo treba obezbediti opremu i novi školski prostor dovoljan da zadovolji potrebe u skladu s povećanjem ukupnog broja učenika i studenata, zamenu dotrajalog školskog prostora, izgradnju prostora koji će obezbediti likvidaciju treće i četvrte smene u školama, kao i rešavanje problema školskog prostora stručnih škola;

b) dalje proširivanje mreže škola u kojima se ostvaruje viši stupanj obaveznog školovanja treba vršiti postepeno, pri čemu koristiti razne prelazne oblike, vodeći računa o stvarnim mogućnostima.

c) u cilju usklađivanja tempa razvika i strukture školske mreže i ustanova za obrazovanje odraslih s razvojem i potrebama privrede i drugih društvenih delatnosti za kadrovima, posebnu pažnju u narednom periodu posvetiti bržem razviku stručnih škola. U tom cilju razraditi elastičniji i raznolikiji sistem obrazovanja stručnih kadrova, koji će omogućiti najracionalnije korišćenje uložених sredstava;

Potrebno je temeljito razmotriti način podizanja visokoskolovanih stručnjaka i tražiti rešenja koja će skratiti trajanje studija i davati kadrove koji više odgovaraju potrebama naše privrede i raznih društvenih službi;

d) radi poboljšanja stručne spreme aktivnog stanovništva potrebno je u širim razmerama pristupiti školovanju, stručnom obrazovanju i dokvalifikovanju aktivnog stanovništva u privredi i drugim društvenim službama. U vezi s tim potrebno je preduzeti mere za organizovanju rad na obrazovanju odraslih, posebno razvijanjem ustanova za obrazovanje odraslih, organizovanjem i sistematskijim radom privrednih, prosvetnih i drugih organa, organizacija i ustanova na stručnom i ekonomskom obrazovanju odraslih;

e) s obzirom na ulogu funkcionalnih izdataka za organizovanje savremene nastave u školama, naročito ako se ima u vidu da u narednom periodu pretpostoji sprovođenje u život reforme školstva, sredstva za ove svrhe treba povećati.

Nauka i kultura

a) ulaganjem u kulturu treba prvenstveno pojačati delatnost onih institucija koje su od bitnog značaja za masovno prosvetčivanje naroda (biblioteke, bioskopi, domovi kulture, narodni i radnički univerziteti i sl.) i obezbediti sredstva za izgradnju

objekata za one kulturne ustanove koje to po svom značaju i stvarnim potrebama neminovno zahtevaju.

Potrebno je, isto tako, obezbediti u sastavu redovnih izdataka za kulturne ustanove neophodne materijalne izdatke za njihovo normalno funkcionisanje;

b) naučne ustanove treba u većoj meri orijentisati na rešavanje problema neposredno vezanih za naš privredni i društveni razvitak. Treba sa više sistema prići konsolidovanju stanja u postojećim ustanovama, a otvaranje novih vršiti u skladu sa stvarnim potrebama i materijalnim i kadrovskim mogućnostima.

Fizička kultura

Veća sredstva nego dosad treba obezbediti za izgradnju objekata, podizanje stručnih kadrova i pomaganje masovnih oblika fizičke kulture, i to prvenstveno u gradovima i industrijskim centrima.

Zdravstvo

a) obim investicija u zdravstvu treba da pokrije potrebe koje proizilaze iz priraštaja i izmenjene strukture stanovništva i da osigura obnovu i zamenu dotrajalih kapaciteta;

b) preventivni u zdravstvu treba posvetiti znatno veću pažnju i u tu svrhu, u okviru ukupnih sredstava za zdravstvo, obezbediti ovoj službi znatno veća sredstva kako bi se povećali kapaciteti odgovarajućih zdravstvenih ustanova; dalje, poboljšati kvalitet rada osnovnih zdravstvenih ustanova, zdravstvenih stanica i domova narodnog zdravlja, povećati broj zdravstvenih kadrova u preventivnoj službi otvaranjem novih škola i povećavanjem kapaciteta postojećih škola i time osigurati brzi razvitak ove službe;

c) s obzirom na važnost i efikasnost obaveznog zdravstvenog osiguranja, treba postepeno prići zdravstvenom osiguranju dosad neosiguranog stanovništva. U prvoj etapi treba pristupiti delimičnom zdravstvenom osiguranju poljoprivrednih proizvođača.

Treba pomoći i olakšati razvoj različitih oblika dobrovoljnog osiguranja.

Socijalno staranje

a) težište u izgradnji ustanova socijalnog staranja treba položiti na ustanove u okviru stanbenih zajednica i u okviru stanbene izgradnje, i to prvenstveno na dečje ustanove i razne uslužne servise kojima će se rasteretiti zaposlena majka i porodica;

b) treba srediti sistem socijalnih pomoći i obezbediti ih u nužnom iznosu za one kojima su neophodne;

c) školovati stručne kadrove koji će se baviti socijalnim problemima.

Socijalno osiguranje

a) proširivanje prava i kruga zaštićenih socijalnim osiguranjem treba da zavisi od opštih mogućnosti i ličnog doprinosa osiguranika. Prava zaposlenih lica koja se tek delimično uključuju u društvenu proizvodnju treba vezati za stepen ovog uključivanja, dužinu njihovog radnog staža i druge uslove od značaja za njihov socijalni status;

b) smanjenje gubitaka u proizvodnji usled velikog broja invalida treba postići poboljšanjem zdravstvene službe (naročito preventivne), unapređenjem higijensko-tehničke zaštite na radu i rehabilitacijom invalida;

c) pravilniji odnos dečjih dodataka prema platama osiguranika treba postići postepenim povećanjem plata pri istoj visini dečjih dodataka.

Stanbeno-komunalna delatnost

a) radi uspešnog rešavanja oskudice u stanovima, neophodne zamene postojećeg stanbenog fonda i pokrivanja porasta potreba za stanovima usled priraštaja stanovništva u gradovima i industrijskim centrima, potrebno je stalno povećavati ulaganja investicionih sredstava u stanbenu izgradnju a posebno u izgradnju skromnih stanbenih prostora;

b) u komunalnoj delatnosti treba osigurati zamenu osnovnih fondova i pokriti potrebe proširenja komunalnih fondova u vezi sa daljim priraštajem stanovništva i stanbenom izgradnjom;

c) radi obezbeđenja što potpunijeg ostvarenja zadataka u stanbeno-komunalnoj delatnosti treba preduzeti odgovarajuće mere u oblasti građevinarstva, industrije, zanatstva i drugih sektora.

Državna uprava i javne službe

U državnoj upravi i javnim službama treba obezbediti bolju opremljenost i veću mehanizaciju rada, kao i potpuniju kvalifikovanost stručnog kadra.

Kvalitet rada u državnoj upravi treba podići na viši nivo uz istovremeno provođenje najveće štednje.

IV

1) Istaknuti zadaci u razvijanju delatnosti i službi u oblasti opšte potrošnje mogu se potpunije ostvariti i sredstva koja će se izdvajati za opštu potrošnju racionalnije koristiti samo ako se u ovoj oblasti bude dalje razvijao sistem društvenog upravljanja. Osnovni nosioci društvene aktivnosti u ovoj oblasti moraju biti komune i posebni organi društvenog upravljanja u pojedinim oblastima i službama, koji će samostalno odlučivati o obimu, strukturi i načinu zadovoljavanja potreba

u oblasti opšte potrošnje. Samo onu aktivnost koja traži jedinstvena rešenja na širem području — sreza, republike ili Federacije — treba da nose odgovarajuće političko-teritorijalne jedinice. I tada će se aktivnost ovih političko-teritorijalnih jedinica najčešće moći svesti na utvrđivanje opšte politike i opštih odnosa, a njihovo konkretno ostvarivanje prepuštiti komuni ili posebnim organima društvenog upravljanja.

Društveno upravljanje može ispoljiti svoje prednosti u organizovanju opšte potrošnje — u mobilisanju dopunskih sredstava za ovu potrošnju, u njihovom racionalnom korišćenju, uspostavljanju pravilne strukture ove potrošnje, u pravilnom razmeštaju kapaciteta i službi — samo ako se ovom upravljanju da odgovarajuća materijalna osnova. Komune i posebni organi društvenog upravljanja moraju se stoga u većoj meri finansirati osamostaliti odgovarajućim udelom u društvenim sredstvima. Svi sami stvaraju i slobodnim raspolaganjem ovim sredstvima. Sistem finansiranja opšte potrošnje treba u tom smislu dalje razvijati i prilagoditi potrebama razvijanja društvenog upravljanja, odnosno potrebama optimalnog razvijanja opšte potrošnje prema datim mogućnostima.

2) Sredstva za opštu kao i svaku drugu potrošnju stvaraju se u proizvodnji, pa zato samostalno finansiranje ove potrošnje treba neposrednije vezati za rezultate ostvarene sopstvenom privrednom aktivnošću građana kojima je ova potrošnja namenjena, odnosno i aktivnošću u drugim društvenim delatnostima ako je njihovo finansiranje na ovaj način vezano za proizvodnju. I u ovoj oblasti potrošnje treba da bude primenjen princip raspodele prema radu. Na toj osnovi daće se i ovoj potrošnji prirodan izvor sredstava, biće jače potstaknuta inicijativa i interes građana za njihovu najracionalniju upotrebu, ova će potrošnja biti neposrednije usmerena u pravcu zadovoljavanja onih potreba koje će doprineti daljem privrednom razvoju.

Vezivanje opšte potrošnje za sopstvenu privrednu i drugu društvenu aktivnost građana kojima je namenjena na principu raspodele prema radu može se celishodno ostvariti bilo putem finansiranja ove potrošnje doprinosima koji se plaćaju iz ličnih dohodaka, bilo organizovanjem pojedinih delatnosti iz ove oblasti na poslovnom principu — da neposredno naplaćuju svoje usluge od stvarnih korisnika tih usluga. U oba slučaja izvori sredstava za opštu potrošnju su lični dohoci građana. Ti dohoci treba da pored plata na datom nivou sadrže i sve doprinose odnosno povećane cene za usluge delatnosti i službi opšte potrošnje.

Ukoliko su korisnici usluga odgovarajućih delatnosti privredne organizacije, izvori za finansiranje takve potrošnje mogu biti i sredstva tih organizacija.

Na ovoj osnovi finansiranja onih delatnosti i službi, gde korišćenje njihovih usluga nije prvenstveno od opšteg interesa nego se može prepuštiti i slobodnom izboru i oceni građana, treba preneti sa društvenih sredstava neposredno na lične dohotke, tj. da se sami građani odlučuju za korišćenje odgovarajućih usluga i da plaćaju potrebnu cenu tih usluga iz svojih sredstava. U sličnim delatnostima, gde zajednička potrošnja sredstava ima određene prednosti, ali gde se ipak radi o individualnom korišćenju njihovih usluga, treba kombinovati finansiranje iz društvenih sredstava sa delimičnim plaćanjem usluga iz ličnih dohodaka prema stvarnom korišćenju tih usluga, tako da se delimično plaća cena prema obimu i kvalitetu usluge koja se koristi, a delimično se troškovi pokrivaju iz zajedničkih sredstava čiji je izvor, takođe, u ličnim dohocima. Delatnosti i službe koje su od opšteg interesa ili koje se ne koriste individualno, treba i dalje finansirati iz društvenih sredstava, ali i tada, kada se radi o potrošnji na određenom području, treba ta sredstva obrazovati iz doprinosa na teret ličnih dohodaka građana toga područja.

Postojeće oblike obrazovanja sredstava za opštu potrošnju koji ne odgovaraju prednim načelima, kao što su sadašnji prihodi budžeta iz dobiti privrednih organizacija i slični prihodi, treba zameniti oblicima vezanim za lične dohotke, kao što su već uvedeni doprinosi na lične dohotke u jednom delu privrede, takse i tarife za korišćenje određenih usluga, porez na maloprodajni promet proizvoda i slični oblici. Delatnosti i službe koje se odnose na celu zajednicu, kao što su delatnosti i službe koje obavlja Federacija, ali delom i ostale političko-teritorijalne jedinice, mogu i dalje imati svoj izvor sredstava u posebnim oblicima raspodele prihoda privrednih organizacija ako doprinosi iz ličnih dohodaka nisu dovoljni i za ovu potrošnju.

Sprovođenje ovih načela obrazovanja sredstava za finansiranje opšte potrošnje treba ostvariti postupno i bez osetljivih poremećaja u odnosima raspodele koji bi mogli imati nepovoljan odraz na normalan tok društvenog procesa reprodukcije. Posebno neće biti potrebno u prenošenju finansiranja opšte potrošnje sa društvenih sredstava neposredno na lične dohotke ići u krajnost i naplaćivati uvek punu cenu odgovarajućih usluga ili još manje takvu cenu koja bi omogućila samostalno finansiranje i proširene reprodukcije u ovim delatnostima. Za efikasnije finansiranje opšte potrošnje biće često dovoljno da se obezbedi veće učesće korisnika usluga sa njihovim ličnim sredstvima, a u izvesnim delatnostima obrazovanje zajedničkih sredstava osigurava često njihovu racionalniju upotrebu i pravilniji razvoj ovih delatnosti. U sprovođenju ovih načela mogu se koristiti različita rešenja na područjima pojedinih komuna, odnosno različita rešenja za pojedine delatnosti, uzimajući uvek u obzir konkretne uslove. Konačnu odluku o o izvorima finansiranja pojedinih delatnosti — u kojoj će se meri plaćati cene ili tarifa za njihove usluge iz sredstava svakog korisnika, a u kojoj iz opštih doprinosa, taksa ili poreza i sl. — treba prepuštiti komuni ili posebnim organima društvenog upravljanja, odnosno samim građanima.

3) Finansiranje opšte potrošnje iz ličnih dohodaka, koje građani pojedinih područja ostvaruju svojom privrednom ili drugom društvenom aktivnošću, dozvoljava da se ovo finansiranje na tim područjima ili u pojedinim delatnostima i službama u većoj meri osamostaliti. Najvećim delom prestaje u vezi s tim potreba za administrativnom raspodelom sredstava, odnosno potreba da se finansiranje mnogih delatnosti i službi u oblasti opšte potrošnje vezuje za budžete, i komune i posebni organi društvenog upravljanja u pojedinim delatnostima i službama mogu na toj osnovi slobodnije razvijati svoju aktivnost i samostalnije raspolagati sredstvima koja im po opštim društvenim odnosima raspodele pripadaju.

Ustanove i organizacije koje obavljaju svoju delatnost za pojedine korisnike i koje mogu troškove svoje delatnosti u celini ili većim delom pokrивati iz cena njihovih usluga, treba potpuno odvojiti od budžeta i organizovati kao samostalne poslovne organizacije, koje raspolazu potrebnim sredstvima za obavljanje svoje delatnosti i reprodukuju ih iz svojih prihoda, a delom eventualno i iz dotacija i regresa iz društvenih sredstava. Na odgovarajući način treba osamostaliti i sve one delatnosti i službe gde njihove usluge plaćaju u celini određeni korisnici u vidu opštih doprinosa i gde oni sami mogu da neposredno raspolazu njihovim zajedničkim sredstvima, kao što je, naprimer, već sada slučaj sa socijalnim osiguranjem. I za one službe koje su namenjene pretežno privredi, gde se mogu ustanoviti posebni prihodi iz sredstava privrednih organizacija koje koriste ove službe i gde ove službe organizuju posebni organi društvenog upravljanja, mogu se osamostaliti posebni društveni fondovi odvojeni od budžeta političko-teritorijalnih jedinica sa posebnim režimom korišćenja sredstava ovih fondova. Na ovaj način moguće je budžetsku potrošnju svesti na uže okvire i mnoge potrebe, koje se danas finansiraju iz budžeta, pokrивati iz drugih sredstava.

Budžeti ipak treba da ostanu opšti instrument za finansiranje opšte potrošnje u tom smislu da se iz njih finansiraju sve one delatnosti i službe koje se još ne mogu na jedan od spomenutih načina osamostaliti, kao i ostale delatnosti i službe kada sredstva koja se posebno obrazuju u samostalnim oblicima finansiranja nisu dovoljna za pokrivanje prioriteta potreba u toj oblasti potrošnje. Budžet će, u vezi s tim, morati finansirati redovno ne samo potrebe državne vlasti i uprave i potrebe narodne odbrane, nego i one delatnosti i službe koje su od opšteg interesa za celu zajednicu i čije se finansiranje ili korišćenje ne može prepuštiti slobodnoj volji i izboru pojedinaca. Potrebno je, međutim, i u okviru budžetskog finansiranja dati veću finansijsku samostalnost ustanovama sa društvenom upravom, utvrđujući u predračunu budžeta samo globalna sredstva potrebna za obavljanje odgovarajućih delatnosti i ostavljajući organima društvenog upravljanja da samostalnije raspolazu izdvojenim sredstvima, da prenose neutrošena sredstva iz jedne godine u drugu, da samostalno raspolazu svojim eventualnim prihodima, dotacijama i poklonima trećih lica, da osnivaju svoje posebne fondove i slično.

Finansiranje investicija u oblasti opšte potrošnje, pa i kada se one finansiraju iz budžeta, treba korišćenjem kreditnog mehanizma ravnomernije rasporediti na duži period i tako obezbediti ravnomerniji obim finansiranja iz tekućih sopstvenih prihoda svakog investitora. Kao izvor sredstava za kreditiranje mogu poslužiti i sredstva društvenih investicionih i drugih privrednih fondova ili dugoročna bankarska sredstva u kojima bi društvenim planovima trebalo posebno obezbediti kontingente za investicije van privrede. Kod finansiranja privrednih investicija u oblasti opšte potrošnje (putevi, regulisanje voda, bujica i sl.) finansiranje iz društvenih investicionih fondova može se vršiti i bez obaveze vraćanja.

4) Finansijskim sistemom treba osigurati što veću samostalnost komuna kako u pogledu njihovih budžetskih sredstava,

tako i u pogledu sredstava kojima će samostalno raspolagati posebni organi društvenog upravljanja u raznim delatnostima i službama na području komuna. Komunama treba omogućiti slobodnije odlučivanje o odnosima i oblicima u konačnici raspodeli ličnih dohodaka i društvenih sredstava koja su namenjena opštoj potrošnji na njihovom području. Komuna treba da sama utvrdjuje u okviru opštih odnosa raspodele najpravičniji odnos između neposrednog finansiranja potrošnje iz ličnih dohodaka i posrednog finansiranja putem doprinosa, taksa, poreza na maloprodajni promet dobara i usluga i slično, već prema razvijenosti pojedinih delatnosti i službi na njenom području, prema veličini ličnih dohodaka koje njeni građani ostvaruju, odnosno prema svojim konkretnim uslovima uopšte. U gradskim opštinama treba posebno omogućiti razvijanje komunalnih službi i na račun ubiranja gradske rente i naplaćivanja usluga od privrednih organizacija i drugih ustanova koje na njihovom području koriste komunalne uređaje i službe. U doprinosima iz ličnih dohodaka koji se utvrđuju u opštim propisima ili društvenim planovima viših političko-teritorijalnih jedinica, komunama treba trajnije garantovati udeo koji odgovara potrebama koje one finansiraju i tako omogućiti perspektivniju politiku u razvijanju potrebnih službi i delatnosti na području komune.

Finansijsku samostalnost kako komune tako i drugih političko-teritorijalnih jedinica treba postići trajnim odnosima u raspodeli opštih i zajedničkih prihoda. Kad je to moguće, treba uvesti samostalne izvorne oblike prihoda za pojedine budžete, odnosno pojedine delatnosti i službe, a za zajedničke prihode treba opštim propisima utvrditi minimalni udeo svake političko-teritorijalne jedinice u kojem više političko-teritorijalne jedinice ne bi imale učešća. Taj minimalni udeo u zajedničkim oblicima prihoda, kao što su porez na dohodak ili opšti doprinosi iz ličnih dohodaka i dr., morao bi uz opšte samostalne oblike prihoda — biti u proseku dovoljan za finansiranje potreba odgovarajućih političko-teritorijalnih jedinica. Potrebna prelijevanja sredstava iz razvijenijih u nedovoljno razvijena područja vršile bi više jedinice iz svog udelu u ovim zajedničkim prihodima ili iz posebnih prihoda namenjenih ovoj svrsi. Na pojedinim područjima mogle bi republike ili srezovi prepuštiti užim jedinicama sredstva i preko utvrđenog opšteg minimuma zavisno od potreba koje republike ili srezovi neposredno finansiraju odnosno od potreba za prelijevanjem sredstava s jednih područja na druga. Tako bi tamo gde su sopstveni prihodi republika ili srezova, koji bi im po opštim odnosima raspodele pripali, veći od prioriteta potreba koje sami finansiraju, mogli da taj višak po jednakim merilima ustupe užim političko-teritorijalnim jedinicama.

Na prednjim načelima finansiranja opšte potrošnje moguće je, naročito komuni, u većoj meri prepuštiti da samostalno utvrdjuje visinu i oblike prihoda svog budžeta i svojih fondova. U takvim prihodima koje komune uvode po sopstvenoj odluci, mimo opštih propisa o raspodeli, više političko-teritorijalne jedinice ne mogu da učestvuju.

5) Društvu kao celini treba i u ovakvim uslovima finansiranja osigurati uvid u odvijanje celokupne opšte potrošnje u svim oblicima samostalnog finansiranja kao i kontrolu nad obrazovanjem i upotrebom društvenih sredstava u ovoj oblasti društvenog života. Treba stoga društvenu evidenciju, finansijski obračun i društvenu kontrolu nad poslovanjem svih organizacija i službi u ovoj oblasti prilagoditi ovim oblicima samostalnog finansiranja, odnosno društvenom upravljanju u oblasti opšte potrošnje.

Savezno izvršno veće treba da pripremi predloge zakonskih propisa kojima će se sprovesti potrebne izmene u finansijskom sistemu na ovim načelima, kao i propisa koji će obezbediti potrebnu evidenciju i društvenu kontrolu.

LIČNA POTROŠNJA

Savezna narodna skupština, na zajedničkoj sednici Saveznog veća i Veća proizvođača, održanoj 16 i 17 oktobra 1957 g., pošto je saslušala ekspozice predstavnika Saveznog izvršnog veća i vodila diskusiju o elaboratu »Lična potrošnja«, donela je sledeću

REZOLUCIJU O PERSPEKTIVNOM RAZVOJU LIČNE POTROŠNJE

I. DOSADAŠNJI RAZVOJ LIČNE POTROŠNJE

Dosadašnji razvoj lične potrošnje je rezultat uslova u kojima se razvijala naša privreda u posleratnom periodu. Ovakav razvoj je bio uslovljen, pre svega, nasleđenom zaostalošću privrede, obimom i pravcima investiranja, zaostajanjem poljoprivrede u opštem privrednom razvoju, znatnim odvajanjem sredstava za neprivrednu potrošnju, kao i posebnim teškoćama u platnom bilansu.

Kroz izmenu društvenih odnosa došlo je u prvim posleratnim godinama do značajne preraspodele postojećeg fonda lične potrošnje u korist radničke klase i sitnih poljoprivrednih proizvođača. Time je osetno poboljšan standard života naj-

većeg dela radnika i poljoprivrednih proizvođača u odnosu na predratni. U tom pravcu su delovale i veoma krupne promene u ekonomskoj strukturi stanovništva koje se ogledaju u porastu učešća nepoljoprivrednog stanovništva u ukupnom broju stanovnika od 29,5% u 1939 godini na 41,8% u 1956 godini.

1. Dosadašnji razvoj lične potrošnje karakteriše:

a) nizak nivo lične potrošnje, što se naročito vidi iz činjenice da se obim potrošnje po glavi stanovnika nije, uglavnom, izmenio u posleratnom periodu do 1957 godine. Na taj način je nivo lične potrošnje dolazio sve više u nesklad sa privrednim razvojem, koji je u tom periodu bio relativno brz;

b) nisko učešće fonda lične potrošnje u raspodeli društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka;

c) promenljiva i nestabilna tendencija u razvoju lične potrošnje. Pritom treba istaći da se asortiman robe i kvalitet proizvoda za ličnu potrošnju u poslednjim godinama stalno poboljšavao;

d) treba, međutim, istaći da je posle rata izvanredno porasla društvena uloga zajednice u oblasti socijalnog osiguranja i staranja, zdravstvene zaštite, prosvete i kulture — što takođe čini, pored lične potrošnje u užem smislu, sastavni deo životnog standarda stanovništva. Relativno obimna ulaganja i značajan napredak u razvoju ovih službi nesumnjivo doprinose poboljšanju životnih uslova stanovništva.

Naš dosadašnji privredni razvitak je karakterističan, između ostalog, po vrlo visokom stepenu investiranja, čiji je jedan deo finansiran korišćenjem i inostranih sredstava. Međutim, struktura investiranja je bila takva da dosad nisu postignuti dovoljni rezultati u povećanju proizvodnje robe za ličnu potrošnju.

Naročito je nepovoljna činjenica da je poljoprivredna proizvodnja veoma zaostajala. Ovo je dovelo do nedovoljne i nestabilne ponude poljoprivrednih proizvoda, što se naročito negativno odražavalo na životni standard gradskog stanovništva. Sem toga, niska proizvodnja u poljoprivredi uzrokuje vrlo obiman uvoz prehranbenih proizvoda, što se — uz potrebu ograničavanja izvoza poljoprivrednih proizvoda — negativno odražava na platni bilans. Zbog toga je umanjena mogućnost uvoza reprodukcionijskih materijala za industrijsku proizvodnju robe za ličnu potrošnju.

Takva struktura proizvodnje, u kojoj je proizvodnja robe za ličnu potrošnju zaostajala, nije u proteklim periodu mogla biti korigovana odgovarajućom strukturom uvoza, zbog deficita u platnom bilansu, te su robni fondovi lične potrošnje bili u zaostatku.

2. Sadašnja struktura lične potrošnje karakteriše se visokim učešćem ishrane, a niskim učešćem industrijske robe i usluga. Ishrana učestvuje u ukupnoj potrošnji četvoroclane porodice radnika sa 55,6%, službenika sa 52,9%, a zemljoradnika sa 55,1%. Ovakva struktura potrošnje je pre svega rezultat opšteg niskog nivoa lične potrošnje.

Pored toga što je opšta struktura potrošnje nepovoljna, nepovoljna je i struktura same ishrane, koju karakteriše visoko učešće žitarica.

Struktura potrošnje industrijske robe, takođe nije zadovoljavajuća, zbog niskog učešća nekih važnih proizvoda (tekstil, razni predmeti za savremenu opremu domaćinstva). Međutim, u poslednjim godinama dolazi do izražaja veoma pozitivna tendencija poboljšanja strukture i proširenja asortimana ove robe.

3. Za protekli period karakteristična je nestabilnost cena robe za ličnu potrošnju. Pritom brže su rasle cene poljoprivrednih proizvoda i usluga, a relativno sporije cene industrijske robe. Ovo je rezultat postojanja ne samo globalne nego i strukturne neusklađenosti između ponude i potražnje. Od 1953 godine porasle su cene industrijskih proizvoda za 7,3%, poljoprivrednih proizvoda za 22,6%, a usluga za 37,8%.

Ovakvo kretanje cena je oštrije pogadalo životni standard radnika i službenika u gradovima i industrijskim centrima, koji su više orijentisani na kupovinu poljoprivrednih proizvoda i usluga.

Treba istaći da su za poslednje dve godine postignuti značajni rezultati u pravcu stabilizacije cena.

U visini cena i troškova života između pojedinih područja zemlje postoje osetljive razlike. Ovo je rezultat neujednačenosti u razmeštaju proizvodnje, a naročito nerazvijenosti saobraćaja i slabe povezanosti tržišta. Ove razlike dolaze osobito do izražaja u znatno višim troškovima života u velikim gradovima i industrijskim centrima, što se potencira i bržim porastom cena nekih usluga u poslednjim godinama čije je korišćenje u najvećoj meri koncentrisano u ovim mestima. Ova tendencija proizilazi iz tempa razvoja naše privrede, ali se pritom nisu uvek primenjivali dovoljno efikasni metodi za suprotstavljanje ovoj pojavi, čemu su naročito doprinele izvesne slabosti u politici plata, sa dosta naglašenim ujednačavanjem prihoda iz radnog odnosa. Stoga ni mere koje su u tom cilju sprovedene na području cena nekih robe i usluga (napr. ugali, kirije) nisu bile dovoljne, mada su vrlo povoljno delovale u pravcu zaštite životnog standarda gradskog stanovništva.

4. U proteklom periodu nominalne plate kvalifikovanih radnika su sporije rasle nego nekvalifikovanih, što je imalo uticaja i na različito kretanje realnih plata.

Potrošnja poljoprivrednih domaćinstava bila je nešto stabilnija, osim u 1956 godini, kada je zbog manje poljoprivredne proizvodnje i povećanih poreskih davanja došlo do izvesnog smanjenja potrošnje. Zbog znatno bržeg porasta cena poljoprivrednih proizvoda vršena je izvesna preraspodela potrošnog fonda u korist poljoprivrednih proizvođača, čiji porast potrošnje nije bio praćen porastom proizvodnje u poljoprivredi. Preraspodelu potrošnog fonda na štetu gradskog stanovništva takođe je izazivao brži tempo uključivanja radne snage sa sela. Brže se poboljšavao standard onih poljoprivrednih domaćinstava koja su imala zaposlene članove van poljoprivrede. Takođe, tendencija porasta standarda bila je jača kod domaćinstava koja su više koristila konjunkturu na tržištu poljoprivrednih proizvoda.

5. Značajan deo fonda lične potrošnje u radničko-službeničkim domaćinstvima pokriva se iz dopunskih prihoda, naročito iz dopunskog rada. Kod kvalifikovanih i visokokvalifikovanih radnika i službenika vanredni prihodi čine 25—30% njihovih ukupnih prihoda.

Pojava dopunskog rada je rezultat težnje za poboljšanjem uslova života i izraz nezadovoljene potrebe za kvalifikovanim radom. Ovakvo visoko učešće dopunskog rada slabi interes za rad na redovnom poslu, što kao trajnija tendencija ima negativne posledice po produktivnost rada. Ovo ukazuje da sadašnje plate nisu dovoljno stimulativan faktor za povećanje produktivnosti rada na redovnom radnom mestu.

Na selu se isto tako znatan deo sadašnjeg potrošnog fonda formira iz zaposlenosti i prihoda van poljoprivrednog gazdinstva. U proseku novčani prihodi van poljoprivrednog gazdinstva učestvuju samo 40% u ukupnim novčanim prihodima gazdinstva.

Pojava dopunskih prihoda na selu normalna je u našim uslovima sitnog poseda, relativno brze promene ekonomske strukture stanovništva i znatno sporije urbanizacije. Dopunski prihodi na selu ne moraju sami po sebi imati negativno dejstvo na razvoj poljoprivrede, ali visoko učešće dopunskih prihoda čak i na većim gazdinstvima, koja su robni proizvođači — uz

nesredeno tržište i mogućnost lake zarade na povoljnoj konjunkturi tržišta — nepovoljno deluju na njihovu zainteresovanost u poljoprivrednoj proizvodnji.

6. Sadašnji rasponi plata su relativno mali i plate za kvalifikovani rad nisu u srazmeri sa stvarno većom vrednošću koju stvara kvalifikovani rad u odnosu na nekvalifikovani. Problem nije toliko u odnosima najnižih i najviših plata, tj. plata rukovodećih i visokostručnih službenika u odnosu na plate nekvalifikovanih radnika i službenika, koliko u odnosima prosečnog nivoa plata između kategorija visokokvalifikovanih, kvalifikovanih i nekvalifikovanih radnika i službenika. Takođe — što je još veći problem — prihodi u okviru ovih kategorija nisu diferencirani prema stvarnim razlikama u produktivnosti rada na radnom mestu. Ako se tome doda dečji dodatak, kao i razni vidovi subvencioniranja potrošnje (cene nekih robe i usluga), onda je ujednačenost ličnih dohodaka još veća. Ovo destimulativno deluje na zainteresovanost kadrova u privredi za iskorišćavanje postojećih mogućnosti za povećanje produktivnosti rada. Nedovoljni rasponi takođe negativno deluju na strukturu tražnje na tržištu i uslovljavaju njeno ujednačavanje. Ovo potencira učešće potrošnje hrane i ograničava realizaciju, a time i proizvodnju mnogih industrijskih proizvoda.

7. U dosadašnjem razvoju došlo je do formiranja značajnih nesrazmera u cenama robe i usluga. Ove nesrazmere su pre svega rezultat neusklađenosti u strukturi proizvodnje, uvoza i izvoza. Drugi važan faktor je opšte nizak nivo potrošnje i životnog standarda, koji je zahtevao i administrativne mere u oblasti cena, u cilju zaštite potrošača. Nesrazmerne cene imaju značajne negativne posledice u našoj privredi:

— disproporcije u cenama iskrikljuju strukturu potrošnje i potražnje na tržištu. Usled toga je obim potražnje na izvesnim područjima nesrazmerno visok što daje nerealnu sliku o stvarnim potrebama razvoja pojedinih sektora proizvodnje ili usluga. Na drugoj strani, potražnja za nekim proizvodima se formira ispod nivoa koji bi bio realan;

— niske cene nekih usluga ne omogućavaju čak ni prostu reprodukciju. Prosta reprodukcija se vrši putem sredstava iz drugih izvora (budžeti, fondovi i sl.), ili se čak i ne obezbeđuju;

— niske cene nekih proizvoda i usluga pretstavljaju, ustvari, subvencioniranje lične potrošnje. Na taj način plate ne odražavaju realnu naknadu za živi rad, što ima štetnih posledica po ekonomiju radne snage i negativno deluje na bržu modernizaciju i mehanizaciju proizvodnje.

8. Dostignuti nivo lične potrošnje, mali rasponi u ličnim dohocima i postojeći odnosi među cenama uslovljavaju da je elastičnost potrošnje odnosno potražnje mala. Stoga i pri porastu realnih prihoda još uvek znatno raste potražnja za prehranbenim proizvodima, iako u nešto manjoj meri, nego za industrijskom robom i uslugama. Zato se stabilnost u porastu potrošnje stanovništva može obezbediti samo ako postoji harmoničan razvoj proizvodnje, uvoza i izvoza, koji obezbeđuje odnose u strukturi potrošnih dobara kakvi odgovaraju formiranoj potražnji na višem nivou prihoda. Takav razvoj dosad nije bio obezbeđen, što je dovelo do neusklađenosti odnosa na tržištu i neravnomernog kretanja cena pojedinih vrsta robe i usluga.

9. Zbog dosadašnjeg zaostajanja i nastalih problema u vezi s tim, pitanje lične potrošnje se veoma ozbiljno postavlja u sadašnjoj fazi našeg razvika, i to ne samo gledano iz političkog nego isto tako i iz ekonomskog aspekta. Zaostajanje lične potrošnje predstavlja disproporciju koja nepovoljno deluje na naš ekonomski razvoj, naročito na produktivnost rada, čije povećanje predstavlja najrealniju i najveću rezervu bržeg privrednog razvika. Sem toga, nizak nivo lične potrošnje sužava unutrašnje tržište, čije je proširenje neophodan uslov za brži i skladniji razvoj privrede.

II. PROGRAM RAZVOJA LIČNE POTROŠNJE

1. S obzirom na dosadašnje zaostajanje lične potrošnje i ozbiljnu disproporciju koja je zbog toga nastala u našem privrednom razviku, potrebno je u narednom periodu obezbediti njen brži porast. Ovo zahteva da pri odmeravanju ostalih vidova potrošnje i utvrđivanju pravaca investiranja lična potrošnja bude polazna osnova i jedna od bitnih proporcija u raspodeli dohotka. Zbog toga lična potrošnja u narednom periodu treba da raste u skladu sa porastom nacionalnog dohotka.

Iz karaktera robne proizvodnje i društvenog sistema, koji počiva na upravljanju od strane radnog naroda, nužno proizilazi da treba ići ka likvidiranju administrativnih elemenata u formiranju odnosa između lične potrošnje i ostalih vidova potrošnje, ali uz zadržavanje sveg usmeravanja tih odnosa. Sledstveno tome, kod raspodele nacionalnog dohotka treba obezbediti da se odnosi u potrošnji zasnivaju na zadovoljenju lične potrošnje u obimu koji odgovara njenoj ekonomskoj funkciji kao faktora produktivnosti rada i proširenja unutrašnjeg tržišta.

Kako je reprodukcija radnih sposobnosti uslov za proizvodnju i privredivanje uopšte, nivo ličnih dohodaka koji pokriva troškove te reprodukcije mora biti nužna stavka u proizvodnim troškovima i nije ga moguće snižavati bez krajnje negativnih posledica po samu proizvodnju. Obim lične potrošnje radnog kolektiva, pa i svakog pojedinca, treba da proizilazi direktno iz rezultata u povećanju produktivnosti rada i iz uspeha u proizvodnji i na tržištu. Tako formiran obim lične potrošnje, odnosno ličnog dohotka pojedinaca u

radnom odnosu, postaje uslov i pokretač veće proizvodnje i produktivnosti rada, pa time i ekonomski uravnoteženog povećanja životnog standarda.

Instrumentima privredne politike i tekućim privrednim merama treba obezbediti da se tako utvrđeni obim lične potrošnje realizuje.

Tako formirani lični dohoci u privredi treba da posluže kao osnov pri utvrđivanju nivoa dohoda javnih službenika, kao i primanja po osnovu socijalnog osiguranja.

Polazeći od istih principa treba postići da nivo lične potrošnje poljoprivrednog stanovništva bude povezan sa rezultatima u samoj proizvodnji za tržište, jer će jedino na taj način predstavljati dovoljan stimulans za povećanje proizvodnje i tržišnih viškova u poljoprivredi.

2. Pored toga, u narednom periodu treba postići:

a) stabilnu tendenciju u razvoju lične potrošnje i obezbeđenje određene perspektive i sigurnosti;

b) veću diferencijaciju u dohocima između visokokvalifikovanih, kvalifikovanih i nekvalifikovanih radnika odnosno službenika, kao važan stimulans za povećanje produktivnosti rada i podizanje stručnog nivoa radnika i službenika;

c) veću elastičnost u formiranju plata nove, naročito sezone radne snage sa sela, u skladu sa lokalnim prilikama;

d) postepeno uklanjanje neusklađenosti u strukturi potrošnje, što je nužno kako za poboljšanje životnog standarda tako i za skladniji razvitak same proizvodnje;

e) postepeno likvidiranje postojećih nesrazmera u cenama, što će pozitivno uticati na strukturu potrošnje, a što je takođe neophodno za normalan razvoj proizvodnje mnogih vrsta robe i usluga;

f) postepeno poboljšanje odnosa između plata i drugih elemenata u strukturi cena proizvoda, jačanjem uloge živog rada u tim odnosima, što će pozitivno delovati na povećanje produktivnosti rada i na proces modernizacije i mehanizacije u svim privrednim delatnostima.

Sva ova pitanja mogu se rešavati samo na višem nivou ukupne lične potrošnje nego što je sadašnji, postepeno i uporedo sa porastom potrošnog fonda. Pri ocenjivanju obima lične potrošnje za naredni period — pored navedenih ciljeva i zadataka — treba imati u vidu i porast broja stanovništva i dalje promene u njihovoj strukturi.

3. Porast lične potrošnje u narednom periodu ukazuje na potrebu povećanja robnih fondova i poboljšanje njihove strukture. Porast tražnje za pojedinim vrstama robe i usluga biće pritom različit. Iako se može očekivati relativno sporiji porast tražnje za hranom, ipak će on biti znatan. Takođe treba očekivati izvesna pomeranja u samoj strukturi ishrane.

To znači da pred poljoprivredom stoje i ubuduće veoma krupni zadaci. Radi se pre svega o povećanju potražnje u prehrambenih proizvoda, koju treba obezbeđivati povećanom proizvodnjom, kao i o potrebi postepenog smanjivanja uvoza osnovnih prehrambenih proizvoda i rasterećenja platnog bilansa. Zatim, radi se o promenama u strukturi ishrane, koje zahtevaju veću proizvodnju kvalitetnijih prehrambenih proizvoda. I najzad, za obezbeđenje predviđene politike porasta lične potrošnje, a posebno realnih plata, nužno je stabilizovati tržište poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, što zahteva znatne obrtne i tržišne rezerve ovih proizvoda, koje sada ne postoje.

Treba ukazati da postoje izvesne rezerve u boljem iskorišćavanju poljoprivrednih proizvoda (smanjivanje velikih gubitaka i propadanja robe), koje bi se mogle koristiti poboljšanjem manipulacije i prometa poljoprivrednih proizvoda.

Porast potražnje industrijske robe biće osetno brži nego porast potražnje hrane. Pritom se mora računati na dosta različit tendencije u potražnji pojedinih industrijskih proizvoda. Prema dosadašnjem razvoju tržišta industrijske robe, treba naročito očekivati porast potražnje raznih predmeta za domaćinstvo i gazdinstvo.

Treba podvući da buduće mogućnosti povećanja lične potrošnje u velikoj meri zavise i od brzog povećanja kapaciteta raznih usluga (zanatskih, komunalnih, kulturnih itd.), jer će sa porastom realnih dohoda najbrže rasti potražnja usluga, a postojeći kapaciteti ne obezbeđuju podmirjenje tražnje ni na sadašnjem nivou.

4. Polazeći od potrebe povećanja obima lične potrošnje i poboljšanja njene strukture, nužno je naći najcelishodniji način realizacije potrošnih fondova kroz politiku ličnih dohoda i cena. Ovi uslovi moraju biti optimalni za proizvodnju i plasman robe za ličnu potrošnju.

Posebno se ističe potreba stabilizacije i savremenije organizacije tržišta poljoprivrednih proizvoda, pošto nestabilnost na ovom tržištu najneposrednije pogađa životni standard radnika i službenika, naročito u velikim gradovima.

5. Na kraju treba istaći da su u 1957 god. — kao prvoj godini perioda na koji se odnosi ovaj program — postignuti značajniji rezultati u povećanju ukupnog obima lične potrošnje i poboljšanju njene strukture.

III. MERE ZA SPROVOĐENJE PROGRAMA

Za sprovođenje ovog programa na području lične potrošnje i životnog standarda nužno je pre svega:

a) sprovesti odgovarajuće promene u privrednom sistemu, koje će omogućiti formiranje ličnih dohoda na ekonomskim osnovama, u skladu sa postignutim rezultatima u produktivnosti rada, kako radnog kolektiva tako i svakog pojedinca;

b) u raspodeli nacionalnog dohotka osigurati prioritarno tretiranje lične potrošnje u odnosu na druge vidove potrošnje;

c) u svim privrednim oblastima usmeravati konkretnu politiku ka realizaciji iznesenih ciljeva na području lične potrošnje i životnog standarda.

Pored ovoga, ukazuje se na potrebu preduzimanja nekih posebnih mera:

1. U oblasti industrijske proizvodnje:

— na bazi predviđene strukture potrošnje pristupiti rekonstrukcijama, proširenju i novoj izgradnji industrijskih kapaciteta za proizvodnju robe lične potrošnje;

— u perspektivnom platnom bilansu, a posebno u tekućim godišnjim bilansima, osiguravati uvoz reproduktivnih materijala u obimu i strukturi koji — uz domaće sirovine — obezbeđuju proizvodnju potrebnih fondova industrijske robe.

2. Od još većeg značaja je povećanje poljoprivredne proizvodnje, jer je bez brzog porasta poljoprivredne proizvodnje i povećanja produktivnosti rada u poljoprivredi nemoguće postići ozbiljnije rezultate u povećanju lične potrošnje. Stoga treba preduzimati konkretne ekonomske, organizacione i druge mere kako bi se obezbedio brzi porast proizvodnje u poljoprivredi.

3. Preduzimati opsežnije ekonomske i organizacione mere za povećanje kapaciteta usluga za stanovništvo, jer će u protivnom brz porast cena ovih usluga ozbiljno ugroziti životni standard. U tom cilju treba posvetiti naročitu pažnju razvijanju socijalističkog sektora uslužnog zanatstva.

4. Ekonomski i organizaciono usmeravati delatnost kućnih saveta i stanbenih zajednica u pravcu iskorišćavanja svih mogućnosti za bolju realizaciju lične potrošnje i poboljšanje životnih uslova stanovništva u gradovima i industrijskim centrima.

5. Nivo i dinamiku izvoza artikala lične potrošnje usklađivati sa potrebama unutrašnje tražnje.

6. Obezbeđivati uvoz osnovnih prehrambenih artikala dok domaća proizvodnja ne bude u stanju da podmiruje potrebe

7. Nastaviti u pojačanoj meri uvoz gotovih industrijskih artikala za široku potrošnju, radi proširenja i bogaćenja robnog asortimana i razvijanja do potrebne mere konkurencije u prodaji robe lične potrošnje.

8. Omogućiti dalje popunjavanje obrtnih zaliha i postepenu popunu tržišnih rezervi osnovnih prehrambenih proizvoda i reproduktivnog materijala, što će biti od velikog značaja za stabilizaciju tržišta proizvoda lične potrošnje.

9. Obezbeđivati potreban asortiman robnih fondova za selo, kako za potrebe lične potrošnje tako i za potrebe investicija. Politikom kreditiranja stimulirati individualne seljake da u jačoj meri angažuju svoje prihode u investiranje u gazdinstvo.

10. Pojačati ulaganja sredstava u proširenje trgovinske mreže i poboljšanje njene tehničke opremljenosti, naročito u velikim gradovima i poljoprivrednim proizvodnim područjima, u cilju smanjivanja gubitaka u prometu poljoprivrednih proizvoda.

Takođe treba poboljšati organizaciju prometa. Izraditi program posebnih mera za poboljšanje organizacije snabdevanja velikih gradova i industrijskih centara.

11. Delovati na proširenje potrošnje putem elastičnije politike potrošnih kredita i drugih vidova avansiranja potrošnje.

12. Razraditi sistem preko koga će se moći pouzdanije pratiti kretanje realnih plata i nivoa lične potrošnje.

(Vidi »Lična potrošnja« »J. P.«, januar 1957, str. 36—39).

PRIVREDA U PERIODU JANUAR — SEPTEMBAR 1957

Kretanje privrede¹ u trećem tromesečju ove godine odlikuje se istim tendencijama koje su već ispoljene u prvom polugodu. One se ogledaju u daljem porastu industrijske proizvodnje, građevinske delatnosti, saobraćajnih usluga i zaposlenosti. Veoma dobar rod u poljoprivredi povoljno je delovao na uspešan razvoj privredne aktivnosti. Povećani obim robne razmene sa inostranstvom sa svoje strane je omogućio održavanje privredne stabilnosti. Na inostrana tržišta plasirani su odgovarajući viškovi domaće robe, što je omogućilo da se privredi i tržištu u zemlji uvozom obezbede reprodukcionni materijal, prehranbeni artikli i ostala roba za ličnu i drugu potrošnju.

Prilivom robe iz domaće proizvodnje i uvoza, uz održavanje potrebnog nivoa zaliha, stvoreni su uslovi za proširenje svih vidova potrošnje. U tome je od posebnog značaja porast lične potrošnje.

U takvim tržišnim uslovima povećana tražnja nije prevažila okvire ponude, te je kretanje cena bilo stabilnije nego u prošloj godini, naročito cena industrijskih proizvoda.

Može se, dakle, zaključiti da su se u vremenu od januara do septembra ove godine u punoj meri ostvarili osnovni ciljevi ekonomske politike: dalja stabilizacija tržišta i privrede u celini, dalji uspon privrede i, posebno, stabilizacija i postepeno poboljšavanje životnog standarda radnika i službenika.

Proizvodnja i zaposlenost

Industrijska proizvodnja. — Industrijska proizvodnja u proteklom mesecima ove godine kretala se veoma povoljno. Njen ostvareni obim u razdoblju januar-septembar viši je za 17% nego u istom vremenu prošle godine, odnosno za 27% nego u istim mesecima 1955 g.

Povećani nivo industrijske proizvodnje zadržan je i dalje kod svih grana, sem industrije duvana, što se vidi iz sledećeg pregleda.

	Indeksi ostvarenja	
	I-IX/1957	I-IX/1957
	I-IX/1956	I-IX/1955
Industrija ukupno	117	127
Elektroenergija	122	141
Ugalj	107	117
Nafta	134	141
Crna metalurgija	126	141
Obojena metalurgija	112	124
Nemetali	119	126
Metalna industrija	118	124
Elektroindustrija	136	155
Hemiska industrija	120	145
Ind. građ. materijala	117	113
Drvena industrija	116	115
Industrija papira	113	161
Tekstilna industrija	116	119
Industrija kože i obuće	115	127
Industrija gume	127	146
Prehranbena industrija	128	139
Grafička industrija	118	137
Industrija duvana	83	98

Na ovako povoljnu industrijsku proizvodnju uticala je, pre svega, dobra snabdevenost domaćim i uvoznim sirovinama i reprodukcionim materijalom, kao i dovoljna količina pogonske energije. Na porast industrijske proizvodnje takođe su delovali prošireno unutrašnje tržište i znatno veći izvoz nego u prošloj godini, čime su stvoreni povoljni uslovi za plasman proizvedenih roba. Pomenuti faktori, koji i dalje deluju, kao i izrazito dobar rad u poljoprivredi, ukazuju da će se i u narednim mesecima industrijska proizvodnja kretati znatno iznad proseka u prošloj godini.

Prema dosadašnjem ostvarenju industrijske proizvodnje i očekivanom razvoju u narednim mesecima procenjuje se da će njen godišnji obim biti za oko 15% veći nego prošle godine.

Povoljna je i struktura industrijske proizvodnje. Visoki porast ostvaren je u proizvodnji robe široke potrošnje, a značajno povećanje zabeleženo je i u proizvodnji reprodukcionog materijala i sredstava rada. To se vidi iz sledeće tabele:

¹ Informacija je radena prema izveštaju Sekretarijata za opšte privredne poslove Saveznog izvršnog veća »Kretanje privrede u periodu januar-septembar 1957 g.«.

	Planirana proizvodnja za 1957 g.	Ostvareno	
		U I polugodu 1957 g.	U periodu jan.-sept.
Ukupno	113	119	117
U tome:			
Sredstva rada	115	116	115
Reprodukcionni materijal	114	118	116
Potrošna roba	111	123	122

Produktivnost rada u industriji, merena kroz odnos porasta zaposlenosti i obima proizvodnje porasla je u toku proteklih devet meseci prema istom periodu prošle godine za 9%, što predstavlja jedan od najpozitivnijih momenata u kretanju privrede u ovoj godini.

Poljoprivredna proizvodnja. — Rezultati koji su postignuti pokazuju da će ovo biti jedna od najrodnijih godina posle rata. Očekuje se da će fizički obim poljoprivredne proizvodnje biti veći od petogodišnjeg proseka 1951/1955 za više od 20%. Ovo je dobrim delom posledica znatno povoljnijih vremenskih prilika od onih koje su vladale u prethodne tri ekonomske godine. Ali treba istaći i to da je do povećanja proizvodnje došlo i usled porasta setvenih površina za preko 300.000 hektara, uz odgovarajuće smanjenje površina pod ugarom. To pokazuje da su ove godine u poljoprivredi postojali znatno bolji uslovi privredovanja i veća zainteresovanost proizvođača. Od posebnog značaja za porast proizvodnje bila su povećana ulaganja, pre svega, veća upotreba veštačkih đubriva, mehanizacije, sredstava za zaštitu bilja, sortnog semena itd. Dok je u 1954 g. ukupno utrošeno 284.000 tona veštačkih đubriva, u 1955 — 427.000, u 1956 — 540.000, u 1957 godini je upotrebljeno oko 922.000 tona veštačkih đubriva. Slično je i sa porastom broja traktora. U 1955 g. poljoprivreda je raspolagala sa 12.700 traktora, a početkom 1957 g. preko 14.000 traktora. U ovoj godini porastao je i broj ostalih mašina i sprava za obradu zemlje i za poljoprivrednu proizvodnju uopšte. Obim zaštite šuma, voćaka, vinograda i zasejanih oranica protiv raznih štetočina više je nego udvostručen. Ozbiljni naponi učinjeni su i za obezbeđenje sortnog semena, posebno pšenice, kukuruza i industrijskog bilja.

Važnu ulogu u povećanju proizvodnje imala je veća aktivnost organizovanih poljoprivrednih proizvođača (zadruga i poljoprivrednih dobara), koji su putem najraznovrsnijih formi kooperacije sa individualnim proizvođačima omogućili da se veliki deo individualnih proizvođača pokrene na rešavanje problema unapređenja poljoprivrede i povećanja proizvodnje.

Nivo poljoprivredne proizvodnje i ostvareni dohodak u poljoprivredi samo su delimično uticali na visoku privrednu aktivnost u ovom periodu, ali će se to snažnije ispoliti u privrednom kretanju tokom narednih meseci, odnosno u idućoj godini.

Građevinarstvo. — Građevinska aktivnost tokom prvih devet meseci bila je na znatno višem nivou nego u istim mesecima prošle godine. Vrednost građevinske proizvodnje povećana je za 36%, a broj izvršenih efektivnih časova za 23%. Međutim, u odnosu na 1955 g. — rekordnu godinu u građevinskoj delatnosti — vrednost građevinske proizvodnje i broj izvršenih efektivnih časova je još uvek nešto niži, što pokazuju sledeći podaci:

	Jan.- avgust 1955	Jan.- avgust 1956	Jan.- avgust 1957	Indeksi	
				I-VIII/1957 I-VIII/1955	I-VIII/1956 I-VIII/1955
Vrednost građ. proizvodnje u milijardama din.	110,1	78,8	107,0	97,1	135,7
Izvršeni efekt. časovi u milionima h	328	224	275	83,6	122,2

Do porasta građevinske aktivnosti u ovoj godini došlo je naročito usled povećanog obima ukupno raspoloživih investicionih sredstava, povoljnih vremenskih prilika, promena u ekonomskoj strukturi investicija u pravcu većih ulaganja u neprivredne investicije, odnosno u investicije za društveni standard, kao i usled boljeg snabdevanja građevinskim materijalom, čija je proizvodnja u ovom vremenu porasla za 17%.

Podaci o strukturi građevinskih radova ukazuju na nastale promene u ekonomskoj strukturi investicija. Od ukupnih radova, 59% dolazi na kapitalnu izgradnju, a 41% na izgradnju objekata društvenog standarda. U prošloj godini odnos je bio 68% prema 32%.

Za građevinsku aktivnost u ovoj godini karakteristično je da broj zaposlenih raste mnogo sporije nego obim građevinskih radova, iz čega se može zaključiti da se i u građevinarstvu razvija povoljna tendencija ka povećanju produktivnosti rada.

Saobraćaj. — U skladu s povećanom aktivnošću u svim sektorima privrede, a posebno s porastom proizvodnje, trgovinskog prometa i robne razmene sa inostranstvom, u devetomesečnom periodu ove godine povećan je i obim usluga saobraćaja u svim njegovim granama. Takva tendencija je utoliko značajnija što porast saobraćajnih kapaciteta nije u proteklom godinama išao ukorak s naraslim privrednim potencijalom.

Uporedni pregled ostvarenih prevoza robe u tonama izražen u indeksnim brojevima za period januar—avgust ove godine i za isti period prethodne dve godine izgleda ovako:

	I n d e k s i	
	I-VIII/1957	I-VIII/1957
	I-VIII/1955	I-VIII/1956
Železnički saobraćaj	113	111
Pomorski saobraćaj:		
— trgovačka mornarica	128	117
— promet u lukama	119	121
Rečni saobraćaj	107	133
Javni drumski saobraćaj	108	126
Vazdušni saobraćaj	114	108

Ukupni obim usluga PTT saobraćaja porastao je za 14%, i to: poštanskih usluga za 16%, telefonskih za 21%, telegrafskih za 10%.

U putničkom saobraćaju broj prevezenih putnika kod železničkog saobraćaja veći je za 6%, pomorskog za 8%, rečnog za 14%, javnog drumskog za 32%, kod vazdušnog saobraćaja za 22%. Naporedo s porastom broja prevezenih putnika još više od godišnjeg prirasta aktivnog stanovništva. Time je i ove godine došla do izražaja tendencija menjanja ekonomsko-socijalne strukture stanovništva.

Ukupno povećanje obima prevoza robe i putnika realizovano je pretežnim delom boljim korišćenjem i održavanjem prevoznih sredstava. Međutim, i pored činjenice da je obim ostvarenih usluga u saobraćaju, uglavnom, zadovoljio potrebe privrede i stanovništva, visoka privredna aktivnost u ovom vremenu, a naročito porast industrijske proizvodnje i dobar rod u poljoprivredi, pokazali su da saobraćaj još zaostaje za opštim razvitkom zemlje. Zaostajanje saobraćaja, između ostalog, otežava dalje povezivanje jugoslovenskog tržišta i privrede u celini.

Zaposlenost. — Povećana privredna aktivnost proračuna je porastom nivoa zaposlenosti. Prema istom periodu prethodne godine ukupna zaposlenost u privredi porasla je za 7,7% a u neprivrednim oblastima za 9,6%. Ukupan broj novozaposlenih lica iznosi oko 220.000, što je za oko 50.000 više od godišnjeg prirasta aktivnog stanovništva. Time je i ove godine došla do izražaja tendencija menjanja ekonomsko-socijalne strukture stanovništva.

Najviše je porastao broj zaposlenih u industriji, građevinarstvu i saobraćaju.

Karakteristično je da porast zaposlenosti u ovoj godini pokazuje ravnomerniju dinamiku nego prošle godine, što je rezultat i ravnomernijeg razvoja privrede.

Broj nezaposlenih lica koja su tražila zaposlenje bio je krajem avgusta meseca za 8% niži nego krajem istog meseca u prošloj godini i iznosio je ukupno oko 84.000 lica. Nezaposlenost se smanjuje kod muške radne snage, kod kvalifikovanih radnika i omladine, ali je povećan broj nezaposlenih žena, uglavnom onih koje prvi put traže zaposlenje.

Ova strukturalna pomeranja u kretanju nezaposlenih, kao i opšti razvoj zapošljavanja u ovom periodu, odgovara pozitivnim tendencijama u ovogodišnjoj privrednoj aktivnosti i porastu produktivnosti rada.

Spoljna trgovina

Ostvareni rezultati u robnoj razmeni sa inostranstvom tokom devet meseci pokazuju da se izvoz odvija na znatno višem nivou nego u istom vremenu prošle godine. Uvoz je takođe veći nego u odgovarajućim mesecima prošle godine, ali, u odnosu na prvo polugode ove godine prosečni mesečni uvoz u trećem tromesečju osjetno se smanjio. Na osnovu povećanog izvoza i uvoza, ukupan spolnotrgovinski promet veći je nego u vremenu januar-septembar prošle godine za oko 36%.

Prema statističkim podacima, izvoz u periodu januar-septembar iznosio je 83,3 milijarde dinara prema 67,8 milijardi i 51,7 milijardi u istom vremenu 1956 i 1955 g. Tendencija porasta izvoza ispoljena je kroz čitav ovaj devetomesečni period. U prvom i trećem kvartalu je izvoz bio za 30%, a u drugom za 10% veći nego u istim tromesečjima prethodne godine. Porast izvoza je bio značajan posebno u trećem kvartalu, kada je vrednost ostvarenog izvoza bila za 22% veća nego u prvom, odnosno drugom kvartalu.

Globalni podaci o kretanju izvoza industrijskih i poljoprivrednih proizvoda izgledaju ovako:

	(U milijardama dinara)				
	I n d e k s i				
	Jan.- sept. 1955	Jan.- sept. 1956	Jan.- sept. 1957	I-IX/1956 I-IX/1955	I-IX/1957 I-IX/1956
Ukupan izvoz	51,7	67,8	83,3	131	123
Izvoz ind. proizv.	34,2	42,9	55,3	125	129
Izvoz poljoprivrednih proizvoda	17,5	24,9	28,0	142	113

Izvoz industrijskih proizvoda porastao je u odnosu na prethodnu godinu za 12,4 milijarde dinara. Najveće povećanje ostvareno je kod izvoza proizvoda drvene industrije (za 3,4 milijarde), obojene metalurgije (za 1,5 milijardu), tekstilne industrije (za 1,4 milijardu), hemijske industrije (za 1,1 milijardu), uglja i naftinih derivata (za 1,0 milijardu), elektroindustrije (za 1,9 milijardu), itd.

Izvoz poljoprivrednih proizvoda, koji je do avgusta bio ispod nivoa ostvarenog u istom vremenu prošle godine, sa realizacijom u poslednja dva meseca premašio je prošlogodišnji devetomesečni izvoz za preko 3 milijarde dinara. Izvoz proizvoda prehrambene industrije i domaće prerade poljoprivrednih proizvoda povećan je za 2,5 milijarde, stočarskih proizvoda za 1,4 milijardu, voća za 0,7 milijardi, itd. Izvoz duvana i ratarskih proizvoda bio je još uvek manji nego prošle godine. U vezi s tim treba imati u vidu okolnost da je na izvoz poljoprivrednih proizvoda u prvoj polovini godine u dobroj meri uticao prošlogodišnji nizak obim poljoprivredne proizvodnje, a ovogodišnji dobar rod još nije mogao doći do izražaja u pravcu povećanja izvoza poljoprivrednih proizvoda.

Naporedo s porastom izvoza nastavlja se i proces poboljšavanja njegove strukture. Podaci o izvozu dveju osnovnih grupa proizvoda, primarnih artikala (sirovina) i preradevina (polufabrikata i gotovih proizvoda) pokazuju da je učešće preradevina sve značajnije. Dok su 1955 g. preradevine učestvovali u devetomesečnom izvozu sa 37%, a u 1956 g. sa 42%, u 1957 one učestvuju sa 47%. Izvoz preradevina je više nego udvostručen, jer se povećao od 19 milijardi u prikazanom periodu 1955 na 28 milijardi u 1956 i na 39 milijardi u 1957 g.

Vrednost uvoza za devet meseci iznosi 151,8 milijardu dinara prema 106,7 milijardi, odnosno 105,5 milijardi u istom vremenu 1956 i 1955 g. Do porasta uvoza došlo je usled povećane privredne aktivnosti, posebno usled visokog nivoa industrijske proizvodnje i njene strukture, usled mera za unapređenje poljoprivrede, što je iziskivalo odgovarajuće nabavke u inostranstvu hemijskih sredstava i mehanizacije; dalje, do porasta uvoza je došlo usled porasta investicione delatnosti i porasta izvoza. Na vrednost uvoza u znatnoj meri uticao je i izvestan porast cena na svetskom tržištu u prvoj polovini godine.

Struktura uvoza prema nameni izgleda ovako:

	(U milijardama dinara)				
	I n d e k s i				
	Jan.- sept. 1955	Jan.- sept. 1956	Jan.- sept. 1957	I-IX/1956 I-IX/1955	I-IX/1957 I-IX/1956
Ukupan uvoz	105,5	106,7	151,8	101	142
Reprodukc. mater.	48,5	53,3	83,0	110	156
Gotova roba lične potrošnje	4,1	5,5	9,8	134	178
Hrana	28,9	34,4	35,9	119	104
Oprema	21,6	11,7	21,2	54	181
Ostalo	2,4	1,8	1,9	75	106

Najosetnije je porastao uvoz reprodukcijonog materijala. Prema istom vremenu prošle godine povećan je uvoz uglja, sirove nafte, valjanog materijala crne metalurgije, starog gvožđa, željezne rude, uvoz za proizvodnju u metalnoj industriji i u mašinogradnji, u hemskoj i tekstilnoj industriji, u industriji kože i gume i uvoz za brodogradilišnu industriju.

Uvoz gotove robe (pretežno industrijske) za ličnu potrošnju doprineo je popunjavanju i proširenju asortimana u ukupnim robnim fondovima na unutrašnjem tržištu. Uvozom hrane obezbeđena je ishrana stanovništva u nekim osnovnim proizvodima (pšenica, masnoće i šećer). Povećani uvoz opreme rezultira iz veće investicione potrošnje i iz većeg korišćenja inostranih investicionih kredita.

Ovogodišnji obim uvoza nesumnjivo je povoljno delovao na opšte privredno kretanje, na dalje sređivanje i smirivanje unutrašnjeg tržišta, stvaranje potrebnih zaliha i na povećanje izvoza. Na toj osnovi, uz odgovarajuće mere za dalje poboljšanje strukture proizvodnje i investicija, kao i za održavanje stabilnih odnosa u potrošnji, stvaraju se uslovi da se u narednim godinama bitnije promene odnosi između izvoza i uvoza u korist izvoza.

Tokom ovih devet meseci, usled opšteg porasta razmene, došlo je do izvesnog pomeranja u regionalnom rasporedu izvoza i uvoza. Razmena sa zapadnoevropskim područjem povećana je u oba pravca (izvoz-uvoz) u odnosu na isto vreme prošle godine za 36%, sa Istočnom Evropom za 54%, sa SAD za 36%, sa azisko-afričkim tržištima za 60%, dok se obim razmene sa ostalim zemljama američkog kontinenta smanjio za oko 30%.

Potrošnja

Investicije. — Prema podacima Narodne banke priliv investicionih sredstava iznosio je u ovom vremenu ukupno 411 milijardi dinara prema 327 milijardi u istim mesecima prošle godine, tj. povećan je za oko 26%. U tome su posebno porasli prihodi lokalnih i republičkih investicionih fondova, fondova privrednih organizacija i amortizacionih fondova. Raspoloživi podaci za osam meseci daju sledeću sliku o strukturi priliva po organima upravljanja:

(U milijardama dinara)			
	Jan.- avg. 1956	Jan.- avg. 1957	I n d e k s I-VIII/1957 I-VIII/1956
Savezni fondovi	79,4	75,4	95
Lokalni i republ. fondovi	84,4	107,6	128
Fondovi privr. organizacija	36,7	56,6	154
Amortizacioni fondovi*	103,6	122,4	118
Ukupno	304,1	362,1	110
Ukupno za sept.	324,6	411,1	127

* Bilten Narodne banke. U 1956 g. isključeno je investiciono održavanje koje nije obuhvaćeno u 1957 g.

Takav razvoj priliva odgovara porastu proizvodnje i povećanoj privrednoj aktivnosti.

Utrošak investicionih sredstava u istim mesecima iznosi 302 milijarde dinara prema 243 milijarde u istom vremenu prošle godine. Dinamika utroška investicionih sredstava bila je naročito živa u trećem kvartalu, kada je mesečni prosek utroška iznosio oko 42 milijarde dinara prema 30 milijardi u istom vremenu prošle godine. Prema podacima za devet meseci utrošak investicionih sredstava po organima upravljanja izgleda ovako:

(U milijardama dinara)					
	Jan.- sept. 1955	Jan.- sept. 1956	Jan.- sept. 1957	I n d e k s i I-IX/1957 I-IX/1956	I-IX/1955
Savezne investicije	103,2	70,0	66,7	95	65
Investicije narodnih odбора i republika	62,2	61,8	104,3	169	168
Invest. fondovi privr. organizacija	30,4	26,6	32,7	123	107
Ukupno neto invest.	195,7	158,4	203,7	128	104
Amortizacija	70,8	71,4	98,2	137	138
Ukupno bruto invest.	266,6	229,9	301,9	131	113

Kao što je slučaj kod priliva tako je i kod utroška znatno povećano učešće lokalnih organa i preduzeća u ukupnoj realizaciji investicija. Savezne investicije iznose svega 20% ukupnih investicija, dok su sva ostala investiciona sredstva u nadležnosti nižih političko-teritorijalnih organa. Time se, nesumnjivo, ostvaruje zadatak koji je postavljen u ovogodišnjem Društvenom planu o jačanju materijalne osnove komunalnog sistema.

Posebnu karakterističnu pojavu u ovogodišnjem kretanju investicija čine promene u ekonomskoj strukturi investicija. Podaci o tome za period januar — avgust izgledaju ovako:

(U milijardama dinara)			
	Jan.- avg. 1955	Jan.- avg. 1956	Jan.- avg. 1957
Industrija i rudarstvo	119,7	82,3	88,5
Poljoprivreda	11,8	14,3	22,6
Šumarstvo	5,3	2,9	5,0
Građevinarstvo	10,1	9,1	8,2
Saobraćaj	47,8	53,2	60,3
Trgovina	12,4	11,4	13,4
Zanatstvo	2,3	1,8	2,5
Ukupno privreda	209,3	175,0	200,5
Neprivredne investicije	35,7	37,2	59,4
Svega	245,0	212,2	259,9

Promene u ekonomskoj strukturi investicija ogledaju se kako u izmenjenom odnosu između privrednih i neprivrednih investicija tako i u promenama unutar samih privrednih investicija. Neprivredne investicije, pri povećanim ulaganjima, iznose oko 23% ukupnih investicija prema 14%, odnosno 17% u istom periodu 1955 i 1956 g. Unutar privrednih investicija smanjuje se učešće industrije i rudarstva od 49%, odnosno 39% u osmomesecnom vremenu 1955 i 1956 g. na 34% u ovoj godini, a povećava učešće ostalih privrednih oblasti, naročito saobraćaja i poljoprivrede. Ove promene u ekonomskoj strukturi investicija svedoče da je jedan od osnovnih ciljeva naše ekonomske politike u prošloj i ovoj godini ostvaren.

Porast investicione potrošnje, mada značajan, nije nepovoljno uticao na opštu stabilnost tržišta investicionog materijala. Cene građevinskog materijala uglavnom su se zadržale na prošlogodišnjem nivou, dok su u odnosu na prvo polugode porasle za 1 poen. Cene sredstava rada nalaze se još uvek

na nižem nivou nego prošle godine. Takvo kretanje cena rezultat je povećane proizvodnje i prenetih zaliha iz prethodne godine.

Mada je ovogodišnji nivo investicija za 31% veći nego u istom vremenu prošle godine, ukupno privredno kretanje pokazuje da je ovo već druga godina kako obim investicija nije više, uz određene mere kontrole i povremeni ograničavanja, izvor privrednih poremećaja i nestabilnosti tržišta.

Očekuje se da će se tendencija porasta investicione potrošnje koja se ispoljila u dosadašnjem periodu održati i u narednim mesecima. Prema prvoj proceni o obimu investicija u ovoj godini, ceni se da će one iznositi nešto više nego što se računalo početkom godine (oko 457 milijardi dinara). Takav porast investicija, pri povećanju industrijske proizvodnje od 15% i poljoprivredne proizvodnje više od 20%, odgovarao bi postignutom tempu porasta proizvodnje i dohotka.

Budžet i. — Ukupno ostvareni budžetski prihodi za prvih devet meseci ove godine znatno su veći od prihoda koji su realizovani u istom vremenu 1956 g., no isti su samo neznatno premašili nivo koji je ostvaren u 1955 g. Početkom drugog polugoda ostvaren je dosad najveći porast prihoda u odnosu na sve ranije mesece zahvaljujući pojačanom prilivu prihoda iz privrede i efikasnijoj naplati poreza od stanovništva.

Znatno povećanje priliva svih vidova prihoda u trećem tromesečju 1957 g. omogućilo je da se budžetski deficit saveznog i republičkih budžeta prema stanju krajem prvog polugoda smanji, dok je kod lokalnih organa postignuto uravnoteženje budžeta.

Rezultati ostvarenja prihoda budžeta prikazani su u ovoj tabeli:

(U milijardama dinara)					
	Jan.- sept. 1955	Jan.- sept. 1956	Jan.- sept. 1957	I n d e k s i I-IX/56 I-IX/55	I-IX/57 I-IX/56
Ukupni prihodi	216,2	176,5	223,6	82	127
U tome:					
Savezni budžet	123,6	102,0	134,6	83	132
Budžeti narodnih republika i odбора	92,6	74,5	89,0	81	120

U razdoblju januar — septembar ove godine budžetski rashodi² bili su u porastu prema istom vremenu 1956 g. Nivo porasta ovih rashoda prema prvom polugodu je smanjen zbog usporenije dinamike u narednim mesecima. Promene u tendencijama kretanja budžetskih rashoda su rezultat preduzetih restriktivnih mera koje su imale za cilj da se obim ovih rashoda prilagodi mogućnostima privrede.

Za prvih devet meseci ove godine rashodi saveznog budžeta zajedno sa narodnom odbranom povećani su prema istom razdoblju prošle godine za 3 milijarde dinara ili 2,5%, dok su rashodi republičkih i lokalnih budžeta veći za oko 13,6 milijardi dinara ili 15%.

Rashodi ovih budžeta ostvareni su u sledećim iznosima:

(U milijardama dinara)					
	Jan.- sept. 1955	Jan.- sept. 1956	Jan.- sept. 1957	I n d e k s i I-IX/56 I-IX/55	I-IX/57 I-IX/56
Ukupni rashodi	213,5	210,4	227,0	98	108
U tome:					
Savezni budžet	127,2	119,7	122,7	94	103
Budžeti narodnih republika i odбора	86,3	90,7	104,3	104	115

Do povećanja rashoda republičkih i lokalnih budžeta došlo je u oblasti prosvete i kulture za 20,4%, socijalnog staranja 13,3%, zdravstvene zaštite 26,7% i komunalne delatnosti za 25%. Povećanje nivoa rashoda lokalnih budžeta većim delom je posledica prenošenja novih nadležnosti na narodne odbore opština, što je izazvalo i izvesno proširenje njihovog upravnog aparata. Međutim, za ostvarenje novih funkcija u okviru određenih delatnosti narodni odbori su ostvarili znatno veće prihode nego u ranijim godinama, što pokazuje da je materijalna baza lokalnih organa proširena. Očekuje se da će se rashodi budžeta do kraja godine ostvariti u okvirima koji su predviđeni u Saveznom društvenom planu.

Fondovi socijalnog osiguranja. — Sredstva fondova socijalnog osiguranja za prvih osam meseci 1957 g. porasla su u odnosu na isto vreme prethodne godine za 15,9 milijardi dinara ili oko 21,1%.

Rashodi fondova socijalnog osiguranja za to vreme rasli su dinamičnije od prihoda, usled čega prihodi nisu bili dovoljni da pokriju ukupno izvršene rashode, tako da je jedan deo rashoda pokriven putem kratkoročnih kredita.

U razdoblju januar — avgust 1957 g. prihodi i rashodi fondova socijalnog osiguranja u sumarnim iznosima ostvareni su ovako:

² Bez neprivrednih investicija i dotacija među budžetima.

(U milijardama dinara)

	Jan.- avg. 1955	Jan.- avg. 1956	Jan.- avg. 1957	I n d e k s i I-VIII/56 I-VIII/55	I n d e k s i I-VIII/57 I-VIII/56
Ukupni prihodi	71,4	75,2	91,1	105	121
U tome:					
Fond zdravstvenog osiguranja	21,5	25,9	34,1	121	132
Fond dugoročnih osiguranja	49,9	49,3	57,0	99	116
Ukupni rashodi	69,8	80,6	94,3	115	118
U tome:					
Fond zdravstvenog osiguranja	22,2	27,5	33,4	124	122
Fond dugoročnih osiguranja	47,6	53,0	60,8	111	115
Višak prihoda — rashoda	+ 1,6	— 5,3	— 3,1	—	—

Do povećanja rashoda socijalnog osiguranja došlo je zbog porasta broja osiguranika na osnovu većeg nivoa zaposlenosti, proširenja kapaciteta zdravstvenih ustanova i povećanja plata zdravstvenom osoblju. Iz tih razloga najveći su rashodi kod fondova zdravstvenog osiguranja, dok kretanje rashoda fondova dugoročnog osiguranja (dečji dodaci, penzije, invalidnine) uglavnom odgovara okvirima koji su predviđeni za ovu godinu.

Potrošnja stanovništva. — Novčani prihod stanovništva u trećem tromesečju ispoljili su tendenciju daljeg porasta, tako da su za devet meseci 1957 g. u odnosu na odgovarajuće vreme prošle godine povećani za oko 24,4%

(U milijardama dinara)

	Jan.- sept. 1955	Jan.- sept. 1956	Jan.- sept. 1957	I n d e k s i I-IX/56 I-IX/55	I n d e k s i I-IX/57 I-IX/56
Platni fond	224,9	241,1	297,3	107	123
Socijalna primanja	77,5	82,7	92,1	107	111
Prihodi od prodaje poljopriv. proizvoda	86,4	87,5	117,7	101	135
Prihodi od zanatstva i prevoznčkih usluga	24,1	21,9	24,4	91	111
Ostali prihodi	49,9	63,8	86,6	128	136
Ukupni prihodi	462,8	497,0	618,1	107	124
Umanjeno:					
Za poreska davanja	—29,2	—41,6	—44,5	—	—
Za uloge na štednju	— 3,3	— 3,2	— 7,0	—	—
Ukupno po umanju	430,3	452,2	566,6	105	125
Potrošački krediti	+ 3,7	+ 4,1	+17,0	—	—
Raspoloživa sredstva	434,0	456,3	583,6	105	128

Platni fond i prihodi od prodaje poljoprivrednih proizvoda i dalje pokazuju značajnije povećanje od ostalih prihoda.

Za vreme od devet meseci ove godine prema odgovarajućem razdoblju prošle godine ukupan porast platnog fonda iznosi 56 milijardi dinara ili 23,3%. Platni fond u privredi raste znatno brže od platnog fonda u administraciji. Pored drugih faktora na ovakvo kretanje platnog fonda uticalo je povećanje zaposlenosti i produktivnosti rada.

Fond plata porastao je u svim privrednim oblastima. Značajni porast, međutim, zabeležilo je zanatstvo — 34%, trgovina i ugostiteljstvo — 29%, i industrija — 26%. Do osetnijeg porasta platnog fonda u zanatstvu i trgovini došlo je jednim delom i usled novog sistema raspodele dohotka u tim privrednim oblastima. Platni fond je najmanje porastao u građevinarstvu.

(U milijardama dinara)

	Jan.- avg. 1956	Jan.- avg. 1957	I n d e k s i I-VIII/57 I-VIII/56
Ukupan platni fond	211,5	259,8	123
I. Platni fond u privredi	147,2	184,6	125
U tome:			
Industrija i rudarstvo	68,7	86,57	126
Poljoprivreda	11,8	14,5	123
Građevinarstvo	14,1	16,8	119
Saobraćaj	16,6	20,2	122
Trgovina i ugostiteljstvo	21,6	27,8	129
Zanatstvo	9,8	13,1	134
Ostale privredne oblasti	4,6	5,7	124
II. Platni fond izvan privrede	64,3	75,2	117

Prihodi sela od prodaje poljoprivrednih proizvoda tokom devet meseci 1957 g. povećani su za oko 30 milijardi dinara ili 35% prema istom vremenu u 1956 g. Znatno porast prihoda sela rezultat je dobrog roda u poljoprivredi, što je omogućilo da se otkup poljoprivrednih proizvoda ostvari u većem obimu nego što se računalo. Međutim, jedan deo povećanja prihoda ostvaren je i putem porasta otkupnih cena. Za devet meseci 1957 g. znatno je povećana naplata poreza i taksa od sela koje propisuju lokalni organi. Međutim, porez na dohodak od poljoprivrede je samo neznatno premašio iznos koji je naplaćen u 1956 g.

U vremenu januar — septembar 1957 g. saldo potrošačkih kredita povećan je za oko 17 milijardi dinara u odnosu na stanje u decembru 1956 g. Od ukupnog iznosa odobrenih potrošačkih kredita na kredite sa jednogodišnjim rokom otplate dolazi 31,3%, a na kredite sa višegodišnjim rokom otplate 68,7%. U istom vremenu 1956 g. na kredite sa jednogodišnjim rokom otplate dolazi 41%, a sa višegodišnjim rokom otplate 59%. U ovoj godini stanovništvo se, dakle, više orijentisalo na kupovinu industrijske robe za potrebe domaćinstva. Ove promene u strukturi potrošnje stanovništva govore o tome da naše unutrašnje tržište postaje sve šire za razvitak industrije.

Značajan porast prihoda i potrošačkih kredita omogućio je porast ukupne potrošnje od strane stanovništva. Izdaci stanovništva za robu i usluge za devet meseci 1957 g. bili su znatno veći nego u odgovarajućem vremenu 1956 g. Potrošnja od strane stanovništva posmatrana kroz izdatke za robu i usluge (ne računajući naturalnu potrošnju i potrošnju u međusobnoj razmeni stanovništva) povećana je u razdoblju januar — septembar ove godine za oko 26,5%, a bez potrošačkih kredita za 24%. Realni obim ukupne potrošnje je nešto niži usled porasta maloprodajnih cena za oko 1,5%.

Ukupni robni i nerobni rashodi stanovništva ostvareni su na sledeći način:

(U milijardama dinara)

	Jan.- septem. 1955	Jan.- septem. 1956	Jan.- septem. 1957	I n d e k s i I-IX/56 I-IX/55	I n d e k s i I-IX/57 I-IX/56
Izdaci za robu i ugostiteljstvo (sa potrošačkim kreditima)	385,8	403,7	510,1	105	126
Izdaci za usluge	42,8	46,8	54,9	109	117
Ostali nerobni rashodi (bez poreskih davanja)	9,9	13,1	21,3	132	163
Ukupni rashodi sa potrošačkim kreditima	438,5	463,6	586,9	106	127
Ukupni rashodi bez potrošačkih kredita	434,8	459,5	569,3	106	124

U trgovinskom prometu potrošnja industrijske robe je više zastupljena nego u ranijim godinama. Ukupna potrošnja od strane radnika i službenika za devet meseci 1957 g., zajedno sa potrošačkim kreditima, u odnosu na isto vreme 1956 g. povećana je za 22%, a bez potrošačkih kredita za 18%. S obzirom da je zaposlenost porasla za 7%, realna potrošnja radnika i službenika bez potrošačkih kredita veća je za 8%, a sa potrošačkim kreditima za 12%.

Krediti. — Povećanje ukupno odobrenih kratkoročnih kredita u toku prvih devet meseci 1957 g. znatno je blaže od povećanja ostvarenog u istom vremenu prethodne godine. Učešće privrede u ovom povećanju je znatno, i ono iznosi 82,2%. Preostalo povećanje otpada na državne organe (7,9%) i potrošačke kredite (9,9%). Povećanje kredita privrede u skladu je sa tendencijama ispoljenim u proizvodnji, prometu i zalihama. No i pored toga nužno je pomenuti da je na ovakvo kretanje kredita bitno uticalo ravnomernije kretanje uspona privredne aktivnosti u tekućoj godini, nego u 1956 g., kao i postepeni prelaz na nov sistem snabdevanja privrede obrtnim sredstvima. Ravnomerniji razvoj privrede iziskivao je da se putem kredita pomogne u tekućoj godini povećana privredna aktivnost, dok su se u prošloj godini, s obzirom na promene u investicionoj politici, morale tim putem vršiti vanredne intervencije. S druge strane, prema novom sistemu snabdevanja privrede obrtnim sredstvima kredit je prestao da bude isključivi izvor za podmirenje potreba u obrtnim sredstvima. Za te svrhe privreda sada koristi pored kredita i sredstva fonda obrtnih sredstava, koji je početkom godine obrazovan pri privrednim organizacijama, kao i sredstva dobivena putem zajmova za investicije za obrtna sredstva. Uticaj pomenutih faktora na kretanje ukupnog obima kratkoročnih kredita došao je naročito do izražaja krajem trećeg tromesečja tekuće godine. Pored pomenutog znatno blažeg povećanja ukupnog obima kratkoročnih kredita u toku tekuće u odnosu na prethodnu godinu, krajem septembra 1957 g. zabeleženo je i izvesno smanjenje ukupno odobrenih kratkoročnih kredita u odnosu na prethodni mesec. Značajno je da je ovo smanjenje ostvareno posle neprekidnog povećanja koje traje od februara 1956 g., i to u mesecu u kome su izdavana znatna kreditna sredstva za otkup i promet, kao i za stvaranje zaliha poljoprivrednih proizvoda, a naročito u poslednjoj godini.

Dinamika kretanja odobrenih kratkoročnih kredita vidi se iz sledećih podataka o promenama stanja ovih kredita u pojedinim mesecima 1956 i 1957 godine u odnosu na stanje krajem decembra prethodne godine:

(U milijardama dinara)

	1956 u odnosu na decembar 1955	1957 u odnosu na decembar 1956
Januar	— 6,8	+ 14,4
Februar	+ 4,2	+ 35,7
Mart	+ 18,7	+ 61,3
April	+ 52,2	+ 88,3
Maj	+ 71,7	+ 109,4
Jun	+ 109,3	+ 123,0
Jul	+ 157,9	+ 151,0
Avgust	+ 205,1	+ 172,6
Septembar	+ 226,9	+ 171,6

Od ukupnog povećanja kratkoročnih kredita, koje krajem septembra 1957 godine iznosi 171,6 milijardu, otpada na privredu 141 milijarda ili 82,2%, na državne organe 13,6 milijardi (7,9%) i na potrošačke kredite 17 milijardi (9,9%).

Tržište i cene

Situacija na tržištu u vremenu januar — septembar 1957 g. karakteristična je po visokom nivou tražnje, što je posledica većeg priliva novčanih sredstava. Naročito su porasla novčana sredstva iz privrede, kao i prihodi poljoprivrednog stanovništva.

Visok nivo tražnje i dobra snabdevenost tržišta učinili su da ukupna potrošnja prema istom vremenu 1956 g. poraste za oko 24%.

Povoljan razvoj lične potrošnje najviše je omogućen visokim nivoom industrijske proizvodnje, dobrim rodom u poljoprivredi i pojačanim uvozom robe za široku potrošnju. Zato je snabdevanje tržišta robnim fondovima moglo da zadovolji visoku tražnju, tako da su cene ostale stabilne.

Ukupne zalihe gotovih proizvoda u industriji u septembru prema decembru prošle godine porasle su za 14,6%. U okviru ovoga, zalihe robe za široku potrošnju nešto su smanjene. Međutim, ukupne zalihe robe u trgovini u septembru prema decembru prošle godine porasle su za 7,4%, dok povećanje u odnosu na isti mesec prošle godine iznosi 14,2%.

Usled povećane potrošnje cene poljoprivrednih proizvoda osetnije su porasle do maja meseca. U narednim mesecima ta je tendencija pod uticajem dobrog roda osetno ublažena.

Kretanje otkupnih cena poljoprivrednih proizvoda u 1957 g. u odnosu na isti period prošle godine pokazuju sledeći indeksi:

	Januar	April	Maj	Jun	Jul	Avgust
Opšti indeks otkupnih cena	105	105	110	105	108	111
U tome:						
Žitarice	111	109	108	108	108	106
Povrće	145	118	125	118	125	136
Stoka	99	99	100	105	105	109
Alkoholna pića	115	110	114	100	102	104

Maloprodajne cene poljoprivrednih proizvoda do maja meseca bile su u porastu u odnosu na decembar u prethodnoj godini, dok u narednim mesecima imaju blag pad. Prema istim mesecima prethodne godine cene ovih proizvoda ispoljavaju tendenciju neznatnog porasta.

Opšti indeks maloprodajnih cena poljoprivrednih proizvoda bio je:

	Januar	Maj	Jun	Jul	Avgust	Septembar
Prema decembru 1956	99	104	104	101	99	99
Prema istom mesecu u prethodnoj godini	105	103	102	102	103	104

Cene industrijskih proizvoda, gledane u celini, i dalje su ostale stabilne, kako proizvođačke tako i maloprodajne cene.

Kretanje ovih cena vidi se iz sledeće tabele:

	Januar	Maj	Jun	Jul	Avgust	Septembar
Indeks cena industrijskih proizvoda:						
I. Proizvođačke cene prema decembru 1956	101	101	101	101	101	101
Prema istom mesecu u prethodnoj godini	99	97	97	98	100	100
II. Maloprodajne cene prema decembru 1956	100	100	100	100	100	100
Prema istom mesecu u prethodnoj godini	100	100	100	100	100	100

Cene usluga bile su do jula meseca u blagom porastu, dok su se u poslednja dva meseca zadržale na istom nivou:

	Januar	Mart	Maj	Jun	Jul	Avgust	Septembar
Indeks cena usluga prema decembru 1956	101	101	102	102	103	103	103
Prema istom mesecu u prethodnoj godini	111	106	105	104	105	104	104

U narednim mesecima treba računati sa daljim porastom tražnje. No s obzirom na dobar rod u poljoprivredi i povoljan razvoj industrijske proizvodnje postoje svi uslovi da se tržište obezbedi dovoljnim robnim fondovima.

Č. D. — V. H.

OBRAZOVANJE ODRASLIH

Obrazovanje odraslih u Jugoslaviji postalo je sastavni deo napora za izvlačenje zemlje iz zaostalosti, za demokratizaciju i društveni preobražaj i za povećanje proizvodne sposobnosti aktivnog stanovništva. Ono je usmereno na popunjavanje praznina u obrazovanju onog dela stanovništva koje nije imalo mogućnosti da stekne elementarna opšta i stručna znanja redovnim školovanjem, na dopunsko vanškolsko obrazovanje koje je potrebno građanima i posebno proizvođačima za usvajanje naučnih i kulturnih tekovina, za njihovo aktivno učešće u organima upravljanja, kao i za usavršavanje njihovih stručnih sposobnosti.

Obrazovanje odraslih u Jugoslaviji vrši se školskim i vanškolskim putem. Školsko obrazovanje u većini slučajeva pruža određeni stepen školske spreme (kvalifikaciju), dok vanškolsko obrazovanje daje dopunska, opšta ili specijalna znanja. Veliku vaspitnu vrednost obrazovanja posebno predstavlja praksa (učesće u proizvodnji i upravljanju, u radu organizacija i uopšte u društvenom i kulturnom životu).

U obrazovanju odraslih polazilo se, uglavnom, od sledećeg:

— da obrazovanje odraslih nije potreba koja proizilazi samo iz zaostalosti, već je ono sastavni deo i društvenog života i proizvodnje koji su uslovljeni stalnim razvitkom nauke, tehnike i proizvodnje; namenjeno je, prema tome, svim kategorijama odraslog stanovništva;

— da obrazovanje odraslih bude kompleksno, tj. da daje opšta, društvenoeconomicka i stručna znanja i tako potpomaže formiranje punije ličnosti građanina, proizvođača, upravljača, roditelja;

— da se obrazovanje odraslih ne može odvijati stihijno niti prepustiti samo pojedinim organizacijama, već mora postati sastavni i ravnopravni deo sistema obrazovanja i briga celokupne društvene zajednice (organa vlasti i komune, škola i ustanova, društvenih i privrednih organizacija, preduzeća, zadruga itd.);

— da sistem formi, ustanova, škola, organizacija za obrazovanje bude stimulativan, elastičan, međusobno povezan i dovoljno prilagođen uslovima i potrebama kako bi omogućavao stvarno i kontinuirano sticanje znanja i kvalifikacija različitim putevima sve do univerzitetskog obrazovanja;

— da je za uspešan rad na obrazovanju odraslih potrebno podizati i stvarati specijalizovani kadar koji će se posvetiti ovom pozivu, izučavati i primenjivati specifične metode obrazovanja odraslih i proizvoditi posebna nastavna sredstva, izdavati literaturu za odrasle itd.

Obrazovanje odraslih razvijalo se postepeno od malog broja škola, improvizacija, od povremenih kampanja u dopunskom obrazovanju u sistem stalnih škola, specijalizovanih ustanova i organizacija. Ovaj sistem se dalje razvija, a reformom obrazovanja dobije svoju puniju fizionomiju i određenije mesto u celokupnom sistemu obrazovanja.

Školsko obrazovanje odraslih

Škole za obrazovanje odraslih osnivali su dosada državni organi, društvene organizacije, zadrugni savezi, preduzeća. One postoje ili kao posebne škole sa specijalnim programima prilagođenim psihologiji i životnom iskustvu odraslog čoveka, kao večernja odeljenja nekih škola sa istim programom dotične redovne škole ili kao škole sa samo modifikiranim programom redovne škole određenog ranga. Kod nas su se u posleratnom razviku formirale škole za opšte obrazovanje odraslih, škole za stručno obrazovanje odraslih, škole za poljoprivredno obrazovanje i više škole za odrasle.

Tabela 1
ŠKOLE ZA ODRASLE I POLAZNICI*

Škola	1951/52		1955/56	
	škola	polaznika	škola	polaznika
Osnovne škole	—	—	297	11.303
Osmogodišnje škole	—	—	3	726
Gimnazije	120	6.019	159	9.866
Domaćičke škole	9	505	72	3.861
Majstorske škole	11	514	59	5.124
Ekonomске škole	—	—	34	1.297
Škole za poljoprivredne proizvođače	—	—	250	8.323
Srednje stručne škole	47	3.243	53	4.279
Srednje škole za obrazovanje nastavnog kadra	—	—	2	119

* U ovoj tabeli nisu obuhvaćene sve škole za odrasle, kao, naprimer, škole za seosku omladinu u Hrvatskoj, zadrugne škole, više škole, itd. Naredni podaci i tabele takođe se odnose samo na ove škole.

U 1938/39 godini od škola za odrasle postojale su samo domaćičke škole, kojih je bilo 29 sa 4.008 polaznika. 1951/52 bilo je već 187 raznih škola za odrasle sa 10.288 polaznika, a 1955/56 929 škola sa 44.898 polaznika.

U školskoj 1955/56 škole za obrazovanje odraslih završilo je 12.926, a privatne ispite pri redovnim školama polagala su 5.303 polaznika.

Tabela 2
ŠKOLE ZA ODRASLE I BROJ POLAZNIKA PO NARODNIM REPUBLIKAMA U ŠKOLSKOJ 1955/56

	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Škola	266	80	165	321	89	8
Polaznika	13.904	5.410	6.458	14.974	3.965	187

Najveći broj škola i polaznika ima Bosna i Hercegovina, ali od ukupnog broja 2/3 otpada na osnovne škole (253 sa 9.907 polaznika).

Škole za opšte obrazovanje odraslih

Škole za opšte obrazovanje odraslih pohađaju lica bez školske spreme i sa nezavršenom osnovnom školom (osnovne škole) i zaposleni radnici i službenici sa osnovnom školom (više razrede osmogodišnjih škola i gimnazije, tj. srednje škole za opšte obrazovanje).

Tečajevi za opismenjavanje ili analfabetički tečajevi bili su osnovna forma putem koje su se još u toku rata, a naročito posle oslobođenja, masovno opismenjivali nepismeni ili polupismeni. Napori prosvetnih i društvenih radnika i aktivista dali su u tim godinama značajne rezultate. Računa se da je od 1945 g. do 1952 g. opismenjeno na ovaj način blizu 600 hiljada lica¹.

Posleratni napori za opismenjavanje stanovništva putem analfabetičkih tečajeva pokazali su se, međutim, neefikasni, jer je stečeno znanje bilo nedovoljno i kratkotrajno. Stoga se ubrzo pristupilo stvaranju osnovnih škola za opšte obrazovanje radnika.

Osnovne škole za obrazovanje odraslih postoje u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Makedoniji, a u ostalim narodnim republikama postoje fabričke pripremne škole (odeljenja) ili pripremna odeljenja pri školama za opšte obrazovanje odraslih ili odeljenja pri redovnim osnovnim (ili osmogodišnjim) školama u kojima se polaznici pripremaju, a ispite polažu u redovnim školama.

Odmah posle oslobođenja otvorene su škole za srednje obrazovanje — večernje gimnazije (takozvane gimnazije zatvorenog tipa).

¹ Prema analizi dr D. Breznika i Ivana Dimnika »Popis stanovništva i statistika školstva«, »Statistička revija«, Beograd 1955.

Večernje gimnazije nisu odgovarale radnicima u proizvodnji. Stoga su na inicijativu sindikalnih organizacija u školskoj 1946/47 g. i osnovane prve škole za opšte obrazovanje radnika,² koje je trebalo da daju niže gimnazijsko, odnosno osmogodišnje obrazovanje.

Neke od ovih škola imale su u početku niže i više razrede. Posle niza reformi i izmena programa koji su se sve više prilagođavali potrebama polaznika, škole za obrazovanje radnika ostale su ili kao četvorogodišnje škole (jedna godina jedan razred) ili kao dvogodišnje škole (jedna godina dva razreda).

U školama za opšte obrazovanje radnika uče se predmeti: maternji jezik, jedan strani jezik, istorija, prirodopis, zemljopis, matematika, fizika, hemija, crtanje, u Srbiji još ekonomija (osnovni pojmovi iz političke ekonomije i ekonomije Jugoslavije), higijena rada i stručno crtanje, a u Hrvatskoj i društveno-političko vaspitanje. Programi su vrlo bliski programima osmogodišnjih škola.

Jedan deo polaznika ovih škola nastavlja školovanje na srednjim stručnim školama i gimnazijama tečajevima.³

U nekim krajevima osnivani su gimnazijski tečajevi za one polaznike koji su želeli da steknu puno srednje obrazovanje. Polaznici gimnazijskih tečajeva sami snose troškove školovanja (plaćaju nastavnika itd.). Ispite polažu prema pravilniku o polaganju ispita koji propisuju saveti za prosvetu narodnih republika u redovnim gimnazijama. Gradivo koje oni polažu odgovara nastavnom programu redovne gimnazije.⁴

Škole za stručno obrazovanje odraslih

Sem kurseva (tečajeva) za stručno obrazovanje radnika u preduzećima, u prvim posleratnim godinama otvarani su radnički tehnikumi (do 1952/53 g.) ili večernja odeljenja pri srednjim stručnim školama. Isto tako otvarane su majstorske, a poslednjih godina i stručne škole za radnike i službenike.

Srednje stručne škole za odrasle namenjene su zaposlenim radnicima i službenicima i imaju program i rang redovnih srednjih stručnih škola (srednja ekonomska škola, srednja tehnička, srednja građevinska itd.). Retko su samostalne, već pretežno rade kao večernja odeljenja za odrasle (ili za radnike) pri srednjim stručnim školama.

Stručno školovanje radnika i službenika regulisano je posebnim uredbama. U stručne škole ili odeljenja mogu se upisivati samo kvalifikovani radnici (i službenici) odgovarajuće struke, koji su zaposleni i imaju redovnu školsku pretpremu (u izuzetnim slučajevima mogu polagati prijemni ispit). Nastava je redovna, a polaznici se ocenjuju i dobijaju svedočanstvo o školskoj spremi, odnosno određenoj kvalifikaciji.

Majstorske škole traju dve do tri godine. U njih se upisuju kvalifikovani radnici koji imaju najmanje tri godine prakse. Radnici u školi polažu ispit samo iz teoretskog dela programa, dok ispit iz praktičnog dela polažu pred komisijom koju određuje Sekretarijat za opšte privredne poslove Saveznog izvršnog veća. Polaganjem ispita svršeni polaznici stiču zvanje visokokvalifikovanog radnika.

Mreža majstorskih škola je nedovoljna⁵ i zahvata malo privrednih grana: u Srbiji i Makedoniji, uglavnom, metalnu i elektrotehničku, u Sloveniji još stolarsku, rudarsku, građevinsku, tesarsku i tekstilnu, u Hrvatskoj, sem pomornih, obućarsko-gumarsku i drveno-industrisku.

Pripremne kurseve ili odeljenja (za zvanje polukvalifikovanog radnika, za zvanje kvalifikovanog radnika, za zvanje visokokvalifikovanog radnika) organizuju radnički univerziteti, stručna udruženja, komore, preduzeća, narodni od-

bori. Na njima se radnici pripremaju za polaganje stručnih ispita prema programima koje propisuju sekretarijati za privredu narodnih republika. Pravo pohađanja ovih kurseva imaju:

— za zvanje polukvalifikovanog radnika (priučavanje) — nekvalifikovani radnici sa tri godine prakse u odgovarajućoj struci;

— za zvanje kvalifikovanog radnika — polukvalifikovani radnici sa dve godine radnog staža u zvanju kvalifikovanog radnika, odnosno pet godina provedenih u odgovarajućoj struci do 1953 g. u zvanju nekvalifikovanog radnika;

— za zvanje visokokvalifikovanog radnika — kvalifikovani radnici (ili radnici sa odgovarajućom školskom spremom) sa sedam godina radnog staža provedenog u tom zvanju.

Na kursovima za zvanje kvalifikovanog radnika uče se, sem stručnih, i opšti predmeti: maternji jezik, matematika, istorija NOB, radno, privredno i socijalno zakonodavstvo, a na kursovima za zvanje visokokvalifikovanog radnika: maternji jezik, matematika, istorija NOB, posebno u Makedoniji uz radno, privredno i socijalno zakonodavstvo, Ustav FNRJ i (za sve struke) isti program ekonomskog obrazovanja i specifični programi iz stručnih predmeta, a u Hrvatskoj organizacija i poslovanje preduzeća.

Sem redovnih škola za omladinu (industrijske, škole učenika u privredi) ne postoje posebne škole za kvalifikovane radnike (kao naprimer majstorske škole za visokokvalifikovane radnike), pa je predloženo da se osnivaju, a Narodnom saboru NR Makedonije upućen je u julu 1957 g. i zakonski nacrt o stručnim radničkim školama. Zakonski nacrt predviđa da se u mestima gde nema uslova za osnivanje stručnih radničkih škola otvaraju stručna radnička odeljenja pri stručnim školama sa praktičnom obukom (industrijskim školama i sl.) i pri razvijanim školama učenika u privredi.

Dopisne škole. — Sistem dopisnih škola nije još razvijen. Savez boraca Slovenije organizovao je 1956 g. za svoje članstvo ekonomsku dopisnu školu, u kojoj učestvuju hiljadu odraslih. Škola radi u okviru redovne ekonomske škole.

Dopisne tečajeve organizuju i neke ustanove (»Birotehnika« u Zagrebu i Zavod za stručno osposobljavanje i usavršavanje u Beogradu), neka izdavačka preduzeća, Zadrudni savez, Narodno sveučilište Ljubljana i dr.

Škole za poljoprivredno obrazovanje

Škole za poljoprivredno obrazovanje⁶ pružaju seoskoj omladini i drugim poljoprivrednim proizvođačima opšte i stručno poljoprivredno obrazovanje. Mreža ovih škola, s obzirom na potrebe opšteg stručnog, ekonomskog i zdravstvenog prosvetavanja sela i podizanja proizvodnosti rada, mala je i nedovoljna.

Škole za poljoprivredne proizvođače u Srbiji pohađa, uglavnom, seoska omladina po završetku osmogodišnjeg ili osnovnog školovanja. Škola pruža opšta znanja iz agrotehnike, ekonomije i domaćinstva. U 1955/56 školskoj godini bilo je u Srbiji 108 škola za poljoprivredne proizvođače sa 3.615 polaznika.

Dvogodišnje škole za seosku omladinu u Hrvatskoj imaju program sličan programu škola za poljoprivredne proizvođače u Srbiji.

Program obuhvata: usmeno i pismeno izražavanje sa osnovama estetskog vaspitanja; društveno-političko vaspitanje; prirodne nauke, tehničko vaspitanje; matematiku, osnove ekonomije s praktičnom poljoprivredom i domaćinstvom, fizičko i zdravstveno vaspitanje. Ove škole rade, uglavnom, u toku pet zimskih meseci. Otvaraju ih narodni odbori uz saglasnost Saveta za školstvo NR Hrvatske. U 1957 g. radilo je 350 ovakvih škola sa 15.000 polaznika.

⁶ Pre rata radile su niže poljoprivredne škole (u 1938/39 bilo je 55 takvih škola), u kojima su se školovali kvalifikovani poljoprivredni radnici i mladi seljaci koji su se posle završenog dvogodišnjeg ili trogodišnjeg školovanja vraćali kući i radili na svom posedu. Posle rata broj ovih škola povećavao se do 1950 g. Kasnije, zbog raznih slabosti u radu, njihov broj se postepeno smanjivao.

² Škole za opšte obrazovanje obuhvaćene su u statističkim podacima pod »gimnazije«. U stvari, samo mali broj ovih škola ima V—VIII razreda gimnazije. Tek 1951 g. ove škole su priznate kao državne ustanove, pa je njihovo održavanje preneto na narodne odbore.

³ Naprimer, od 120 polaznika koji su završili školu za opšte obrazovanje radnika u Zagrebu u 1955/56 g.: gimnazijske pripremne tečajeve polazi 9, srednju ekonomsku školu 29, srednjetehničku školu građevinskog smera 5, srednju muzičku školu 4, srednju tekstilnu školu 1, srednju farmaceutsku školu 1, školu primenjene umetnosti 1, školu učenika u privredi 2, učiteljsku školu 1, višu upravnu školu 1 — ukupno 54 polaznika. Znači da je gotovo 50% polaznika nastavilo da se školuje.

⁴ U školskoj 1954/55 g. privatno je položilo razrede (V—VIII) 6.684 učenika.

⁵ Ovdje je reč samo o majstorskim školama za zaposlene radnike

Poljoprivredno-ekonomske škole i poljoprivredno-domaćičke škole u Sloveniji traju dve odnosno jednu godinu. Pohađa ih, većinom, omladina po završetku obaveznog školovanja. Prve škole namenjene su opštem i poljoprivrednom obrazovanju, a druge, sem znanja iz vrtarstva, mlekarstva, živinarstva, svinjogojstva itd., daju i određeno znanje iz domaćinstva. Programe poljoprivredno-ekonomskih škola propisuje republički savet za školstvo. Godine 1955/56 bila je u Sloveniji 141 poljoprivredno-ekonomska i poljoprivredno-domaćička škola sa 4.643 polaznika.

U Bosni i Hercegovini u školskoj 1955/56 g. radila je jedna škola za poljoprivredno obrazovanje sa 65 polaznika.

U Makedoniji je izrađen nacrt zakona o dvogodišnjim zemljoradničkim školama za odrasle.

Pored pomenutih škola za obrazovanje poljoprivrednog stanovništva, postoje sledeće zadružne škole:

— **Zadružna kursna škola** Glavnog saveza zemljoradničkih zadruga Srbije, koja putem šestomesečnih kurseva pruža osnovna stručna i ekonomska znanja upravnicima, knjigovođama i revizorima u zadrugama;

— **dvogodišnje zadružne škole** u Hrvatskoj (ima ih 6) koje osposobljavaju rukovodeći i ekonomski kadar za poljoprivredne zadruge; one ne daju pravo na dalje školovanje u višim školama;

— **centri za traktoriste** (u Srbiji postoje 3), koji putem šestomesečnih kurseva obučavaju poljoprivredne radnike za rad s traktorima.

Domaćičke škole imaju veliku tradiciju. Još pre rata broj ovih škola bio je prilično velik. U posleratnom periodu on se takođe postepeno povećava (tabela 1). Polaznici domaćičkih škola ne stiču školske kvalifikacije. Polaznici su pretežno žene odnosno ženska seoska omladina. Nastavni plan i program obuhvata učenje i vežbanje u domaćičkim poslovima i davanje određenih znanja iz porodičnog vaipitanja.

Više škole za odrasle

Osnivanju viših škola za obrazovanje odraslih pristupilo se u toku 1956 i 1957 g.

Viša privredna škola u Zagrebu osnovana je 1956 g. Prvu godinu završilo je 113 slušalaca (72 redovna i 41 vanredni).

Slušaoci ove škole su većinom radnici i službenici preduzeća društvenih organizacija itd. koji su stekli znanja putem prakse i koji imaju osnovno ekonomsko obrazovanje, bez obzira na školsku pretpremu. Program škole sličan je programu ekonomskog fakulteta. Učenje je zasnovano na praktičnom iskustvu. Sem pružanja određenih znanja, škola ima za cilj da slušaocima osposobi za obavljanje organizacionih poslova u privredi. Škola traje 2 godine.

Viša radnička škola osnovana je 1956 g. u okviru Radničkog sveučilišta u Zagrebu kao viša škola za upravljače. U prvoj godini dva semestra završilo je 57 radnika.

Škola daje znanje iz društveno-ekonomskih oblasti (istorije NOB, uvoda u filozofiju, dijalektike, ekonomske geografije, studija fabrike), prirodnih nauka (matematike, fizike, hemije, biologije) i umetnosti (književnosti, filma, pozorišta, kulture i veštine govora i pisanja). Radnici polovinu radnog vremena provode u proizvodnji, a polovinu u učenju. Nastava traje dve godine (četiri semestra).

Struktura polaznika i nastavnika škola za odrasle

U nastavi u školama za obrazovanje odraslih ima mnogo teškoća, naročito zbog dugogodišnjeg prekida školovanja polaznika (gubitak kontinuiteta i navika u učenju), prezaizetost odraslih (umora od dnevnog rada, nepovoljnih uslova zbog udaljenosti stanovanja itd.), nedovoljnog broja nastavnog kadra za rad sa odraslima i neprimenjivanja pedagoških principa i metoda u nastavi sa odraslima. Sve ove početne teškoće na koje se nailazi pri stvaranju sistema obrazovanja odraslih prističu iz objektivnih okolnosti brzog društveno-ekonomskog razvitka.

Strukturu slušalaca prema obrazovanju ilustruju podaci o školskoj spremi i poslednjoj godini školovanja upisanih učenika u prvi razred nekih škola za odrasle u 1955/56 g.

Tabela 3

Škole	Školska godina u kojoj je završeno školovanje	Svega	Osnovnu i višu osnovnu školu (IV—VII)	Osmogodišnja škola ili niža gimnazija	Škola za odrasle gimnazija	Niža stručna škola	Ostale škole
	svega	3.206	514	246	803	1.160	483
Majstorske	1954/55	160	59	26	16	10	49
pre 1954/55	3.046	455	220	787	1.150	434	
	svega	510	263	94	127	6	20
Ekonomske	1954/55	107	18	17	72	—	—
pre 1954/55	403	245	77	55	6	20	
	svega	2.234	—	926	648	418	242
Srednje stručne	1954/55	603	—	211	258	128	6
pre 1954/55	1.631	—	715	390	290	236	

Većina slušalaca ima prekid u školovanju⁷. Najveći broj slušalaca majstorskih škola stekao je školsku pretpremu u školama za odrasle.

U školi za opšte obrazovanje radnika u Zagrebu prosečna starost učenika iznosila je u prvom razredu 24,5, a u ostalim razredima 30,5 godina (u školskoj 1956/57 g.).

Nastavnici. — U školama za obrazovanje odraslih rade stalni i honorarni nastavnici, obično redovni nastavnici stručnih škola, gimnazija i osmoletki, zatim inženjeri, tehničari i majstori, a u višim školama univerzitetski nastavnici i stručnjaci koji rade u proizvodnji i naučnim ustanovama.

Tabela 4

NASTAVNICI ŠKOLA ZA ODRASLE

Školska godina	Ukupan broj nastavnika	Od toga stalnih nastavnika
1938/39	311	131
1951/52	1.969	209
1954/55	4.313	893

Broj stalnih i honorarnih nastavnika za rad sa odraslima naročito se povećao posle 1951 g. U toku naredne tri godine broj nastavnika se udvostručio, a broj učenika utrostručio. Broj stalnih nastavnika povećao se za četiri puta. Porast se zapaža kod svih vrsta škola sem kod srednjotehničkih škola, u kojima je broj nastavnika u školskoj 1954/55 g. upola manji od broja u 1951/52 g., i kod gimnazija, gde je smanjenje broja nastavnika takođe znatno. Broj stalnih nastavnika smanjen je kod srednjetehničkih škola (od 66 na 51), dok je u gimnazijama porastao (od 79 na 138).

Nastavnici škola za odrasle nemaju specijalno obrazovanje za rad sa odraslima. Na nekim katedrama pedagogije (filozofskih fakulteta) uvodi se nastava iz pedagogije odraslih.

Ostali oblici obrazovanja odraslih

Vanškolsko i dopunsko obrazovanje stiče se: putem samostalnih oblika obrazovanja (predavanja, seminara, tečaja, klubova); u ustanovama za dopunsko obrazovanje odraslih i drugim kulturnim ustanovama; učešćem u društvenim i drugim organizacijama, društvenom životu, organizacijama i organima upravljanja, kao i u proizvodnom procesu (praktično obrazovanje).

⁷ Trajanje prekida pokazuju podaci o upisanim slušaocima škole za opšte obrazovanje radnika u Zagrebu, u školskoj 1956/57 g., među kojima je bilo sa prekidom školovanja do 5 godina 36,5%, od 5—10 godina 22,4%, od 10—20 34,82% i preko 20 godina 6,12%.

Samostalni oblici obrazovanja

Predavanja i diskusije. — To je najrazvijeniji oblik obrazovanja koji koriste sve organizacije. Samo u prvom polugodištu 1956 g. organizacije Saveza sindikata Jugoslavije organizovale su 36.725 raznih predavanja, i to 18.213 stručnih⁸.

Tečajeve za nepismeno stanovništvo ili radnike organizuju zadruga, narodni odbori, preduzeća, ukoliko nema uslova za osnivanje pripremnih odeljenja pri školama i osnovnih škola za obrazovanje.

Tečajeve za **prosvećivanje ženske seoske omladine** organizuje Crveni krst uz pomoć društvenih organizacija i organa vlasti. Na ovim tečajevima seoska ženska omladina stiče osnovna znanja iz anatomije, fiziologije, biologije, parazitologije, higijene, dijetetike, iz oblasti materinstva itd. Uz saradnju Sindikata Crveni krst organizuje posebne kurseve za **radnice** (do 75 časova).

Od početka 1952 g. do kraja 1956 g. tečajeve za zdravstveno prosvetivanje završilo je 494.226 seoskih omladinki⁹. U toku 1956 g. tečajeve za zdravstveno prosvetivanje radnika posećivalo je u Makedoniji 2.200, u Sloveniji 4.243, u Hrvatskoj 432, u Bosni i Hercegovini 1.030 i Srbiji 1.271 radnica.

Tečajeve za **stručno usavršavanje** radnika organizuju preduzeća za nove radnike. Sem toga, u preduzećima rade specijalni tečajevi za kvalifikovane i visokokvalifikovane radnike, koji im daju dopunska znanja iz oblasti tehnike, proizvodnje i radnih veština. Posebni tečajevi organizuju se za poslovođe, normirce i sl. Neka stručna udruženja i strukovni sindikati osnivaju centre za stručno uzdizanje radnika pojedinih reiona, koji takođe organizuju tečajeve i seminare.

Tečajeve za **službenike** (sekretare, planere, pogonske knjigovođe, daktilografe, stenografe, za opštu administraciju) radi polaganja državnih ispita ili obučavanja za vršenje određenih poslova organizuju zavodi za stručno osposobljavanje i usavršavanje kadrova za finansijske i administrativne poslove (naprimer u Srbiji), razni biro i »Biro-tehnik«, Ekonomski biro i slično), kao i sindikalne organizacije i ustanove.

Seminari za političko, društveno i ekonomsko obrazovanje radnika, članova radničkih saveta, članova upravnih organa društvenog upravljanja, organa zadruga, sindikalnih aktivista, članova i rukovodilaca društvenih organizacija, organizuju se u preduzećima, zadrugama i u opštinama.

Na seminarima se predaje politička ekonomija, privredni sistem, ekonomika preduzeća, marksistička nauka o društvu, organizacija rada, psiho-fiziologija rada, radničko upravljanje, društveno uređenje, istorijski i dijalektički materijalizam itd. Seminari se organizuju u redovnom radnom vremenu ili van njega, jednom ili dvaput nedeljno i traju od tri dana do osam meseci.

Mnoge organizacije, ustanove i udruženja organizuju seminare za dopunsko stručno obrazovanje svojih članova.

U nekim krajevima obrazovanje stanovništva vrši se i putem **čitalačkih grupa**.

Klubovi mladih proizvođača, čiji se članovi bave proučavanjem problema proizvodnje i upravljanja, prate inostrana iskustva i daju korisne predloge za poboljšanje organizacije rada, tehnološkog procesa i upravljanja. Klubovi organizuju predavanja, diskusije, seminare, posećuju preduzeća, prisustvuju sastancima radničkih saveta i slično. U toku 1956 g. radila su u Sloveniji 42 kluba sa 1.800 mladih proizvođača.

Klubovi **radničkih saveta** postoje u većim gradovima i industrijskim centrima. Služe za informacije i razmenu iskustava radničkih saveta, kao i za njihovo ekonomsko obrazovanje. Sličnu ulogu imaju i klubovi privrednika.

Klubovi **naprednih zadrugara** (ili mladih poljoprivrednih proizvođača) rade na stručnom obrazovanju, propagandi savremene organizacije poljoprivredne proizvodnje i primenjivanju agrotehničkih i drugih mera u poljoprivredi.

Klubovi **prijatelja muzike, lepe književnosti, likovne umetnosti** se osnivaju u većim mestima i gradovima, pri preduzećima i ustanovama. Za svoje članove organizuju diskusije, razgovore, posete pozorištima, galerijama, izložbama i koncertima.

Postoje i klubovi udruženja i preduzeća često kao **samostalne ustanove** koje imaju svoj stalni program (zabavne večeri, filmske pretstave, predavanja, diskusije).

Ustanove za dopunsko obrazovanje odraslih

Narodni univerziteti, najstarija prosvetna ustanova za dopunsko obrazovanje građana (prvi narodni univerzitet osnovan je 1907 g. u Zagrebu), postoje kao budžetske ustanove narodnih odbora, a negde kao ustanove društvenih organizacija. Njihova osnovna delatnost su javna predavanja iz svih oblasti političkog, društvenog, privrednog, naučnog i umetničkog života. Neki narodni univerziteti organizuju tečajeve kuvanja, krojenja, stenografije, daktilografije i stranih jezika. Mnogi narodni univerziteti prikazuju popularne naučne filmove i organizuju kulturne i društvenozabavne priredbe. Veći broj univerziteta organizovao je poslednjih godina i seminare za opšte, društveno i ekonomsko obrazovanje radnika (naročito u Sloveniji). Neki narodni univerziteti imaju posebne radničke, omladinske i pionirske katedre. Pored narodnih univerziteta opšteg tipa u nekim većim gradovima postoje tehnički univerziteti, zdravstveni univerziteti, univerziteti za selo, univerziteti za roditelje itd.

U 1956 g. u Jugoslaviji je bilo 808 narodnih univerziteta kao samostalnih ustanova, uključujući i 132 narodna univerziteta u Sloveniji u sastavu kulturno-prosvetnih društava.

Radnički univerziteti su mlađa ustanova za dopunsko, vanškolsko obrazovanje radnika i gradskog stanovništva (vidi: »Radnički univerziteti«, »Jugoslovenski pregled«, februar 1957, str. 94). Prvi univerzitet osnovan je 1952 godine u Beogradu. Univerziteti su ili budžetske ustanove narodnih odbora (Skopje) ili samostalne društvene ustanove. U 1956 g. bila su 83 radnička univerziteta sa oko 65 hiljada stalnih slušalaca. Ovaj broj se odnosi samo na polaznike seminara i kurseva.

Radnički univerziteti organizuju kurseve, tečajeve, seminare i klubove. Osnovni smerovi obrazovanja su opšte obrazovanje, društveno-ekonomsko obrazovanje, stručno i tehničko obrazovanje. Neki radnički univerziteti imaju i centre za obrazovanje kadrova u privredi (Beograd, Split, Sarajevo). Radnički univerziteti deluju i metodama tzv. masovnog rada: održavaju predavanja, organizuju razne diskusije, prikazuju filmove, organizuju kulturno-umetničke i druge priredbe itd.

Centri za obrazovanje kadrova osnovani su radi brzog i praktičnog obučavanja kadrova u privredi i u organima društvenog upravljanja. Prvi, Savezni centar za obrazovanje kadrova osnovan je uz pomoć Međunarodne organizacije rada 1955 g. u Zagrebu. Savezni centar organizuje kraće seminare i kurseve (informativni seminar za direktore, seminar iz organizacije poslovanja preduzeća, seminar iz personalne službe) koji traju od jedne do deset nedelja. Sem ovih seminara po metodu t. zv. »PIR«-a (praktična izobrazba rukovodilaca) izučavaju se programi namenjeni srednjim i nižim rukovodiocima (veština podučavanja, analiza problema u praksi, grupa poduka, veština poboljšanja rada). Pored nastave, Centar vrši i istraživanja iz oblasti rukovođenja, izdaje svoj bilten i druge propagandne i stručne publikacije.

⁸ Podaci Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije.

⁹ Podaci Centralnog odbora Jugoslovenskog Crvenog krsta.

Pored Saveznog centra, na tim principima rade centri: u Sloveniji u okviru Zavoda za organizaciju rada, u Hrvatskoj pri Centru za produktivnost rada, u Bosni i Hercegovini kao poseban centar Radničkog univerziteta i u Srbiji samostalni centar za obrazovanje kadrova.

U nekim preduzećima rade centri za obučavanje kadrova ili centri za obrazovanje radnika. Neki od ovih centara imaju radionice opremljene modernim uređajima i učionice za teoretsku nastavu. Obučavanje vrše instruktori koji su za to osposobljeni u republičkim i Saveznom centru za obrazovanje kadrova.

Centri za obaveštavanje roditelja deluju ili putem škole za roditelje ili putem seminara i predavanja.

U nekim mestima postoje samostalne škole za roditelje (u Zrenjaninu, Prištini). Prve škole za roditelje organizovane su u Mariboru, Beogradu, Zagrebu. Nastava se obavlja dvaput nedeljno i traje obično godinu dana. Programi sadrže do 40 tema. Cilj im je da roditelje upoznaju sa psihologijom i fiziologijom deteta, mentalnom higijenom i dečjim bolestima, kao i sa uslovima, metodima i sredstvima porodičnog vaspitanja.

Delatnost kulturnih i drugih ustanova na obrazovanju odraslih

Rad kulturnih i drugih ustanova je značajan za dopunsko obrazovanje odraslih.

Savetovališta (za izbor zanimanja, za trudnice, za mlade bračne drugove, za porodične odnose, psihološko-pedagoška savetovališta itd.), pored preventivnih mentalno-kurativnih i savetodavnih funkcija imaju značajnu ulogu u obrazovanju i vaspitanju građana, jer najcelishodnije povezuju naučna znanja s praktičnom primenom.

Centri za unapređenje domaćinstva rade na teoretskom i praktičnom obrazovanju žena domaćica. Centri se bave kompleksnim pitanjima domaćinstva, kao što je (sem načina ishrane, odnosno kuvanja) tehnika i ekonomika domaćinstva, kulturno stanovanje itd. Centri za domaćinstvo deluju u velikom broju sreskih mesta.

Centri za nastavni i kulturno-prosvetni film (Savezni i republički centri, sem u Srbiji, i pojedini sreski, odnosno oblasni i pokrajinski — u Novom Sadu, Prištini) bave se izučavanjem upotrebe filma u obrazovanju i nastavi, sakupljanjem i rasturanjem filmova, presnimavanjem igranih filmova na usku traku i prikazivanjem filmova. Novosadski centar bavi se i proizvodnjom dijafilmova, Zavod za školski i naučni film Slovenije stara se i za obučavanje ljudi u rukovanju kino i dijaprojektorima. Republički centar Bosne i Hercegovine ima filmoteku sa 1.700 uskotračnih filmova i dva pokretna kinoprojektora. Savezni centar izdao je katalog našeg celokupnog filmskog fonda na traci od 16 mm.

Uskometražni film, čijom se proizvodnjom bave preduzeća »Zora-film« u Zagrebu i »Dunav-film« u Beogradu, ima sve veću primenu u obrazovanju i prosvetavanju naroda. Osvajanjem proizvodnje kinoprojektora na usku traku (»Iskra«, Kranj) stvoreni su uslovi da se film redovno koristi u obrazovanju i vaspitanju u svim ustanovama, organizacijama, preduzećima i zadrugama.

Domovi kulture, radnički i zadrugni domovi (ustanove društvenih ili zadrugnih organizacija ili ustanove sa samostalnim finansiranjem) samostalno organizuju svoju delatnost (kulturne priredbe, prikazivanje filmova, predavanja, tečajeve, izložbe i sl.) ili iznajmljuju svoje prostorije i sredstva drugim društvenim i kulturnim organizacijama za njihov kulturno-prosvetnu delatnost.

Biblioteke i čitaonice imaju veliku ulogu u obrazovanju odraslih. U 1955 g. bilo je 5.060 javnih biblioteka (opštinskih, sindikalnih itd.), i to 2.391 sa čitaonicom. Sve biblioteke imaju ukupno 6.051.000 knjiga.

Štampa i izdavačka delatnost su značajni činilac u obrazovanju odraslih (vidi »Izdavačka delatnost«, »Jugoslovenski pregled«, avgust 1957, str. 391). Ukupan tiraž svih listova u Jugoslaviji iznosio je u 1956 g. 402.687.000 primeraka, (na jednog stanovnika dolazila su godišnje oko 23 primerka).

• Radiostanice¹⁰ i bioskopi (vidi »Radiodifuzija«, str. 301 i »Bioskopi« str. 305, »Jugoslovenski pregled«, jun 1957) su ustanove koje imaju veliki uticaj na obrazovanje odraslih.

Posebni značaj za obrazovanje građana imaju specijalne emisije radiostanica koje, sem muzičkog i informativnog programa, imaju emisije: radio univerzitet (Beograd, Zagreb, Ljubljana, Titograd, Priština), radio vam odgovara (Beograd, Ljubljana, Titograd, Priština), radio i život, (Beograd, Zagreb, Ljubljana, Skopje), emisija za selo, (sve radiostanice), saveti poljoprivrednicima (Beograd, Ljubljana, narodni univerzitet, Skopje), radio škola (sve stanice), naš jelovnik (Ljubljana), žena u društvu i domu (Beograd), dom i porodica (Novi Sad), vaše zdravlje i medicina (Sarajevo), lekar vam savetuje (Beograd), praktični razgovori (Beograd), literarna emisija (Ljubljana), pisci i knjige (Skopje), trideset minuta u svetu umetnosti (Beograd), jugoslovenski umetnici pred mikrofonom (Beograd, Zagreb) itd.

Pozorišta, filharmonije, muzeji, galerije, izložbe imaju takođe značajnu ulogu u obrazovanju odraslih. U 1956 g. u 73 pozorišta bilo je ukupno 4.289.000 posetilaca, a u 242 muzeja 2.187.000 posetilaca.

Delatnost društava i organizacija na obrazovanju odraslih

Prema svom karakteru organizacije deluju na obrazovanje odraslih različitim formama i metodima.

Kulturno-umetnička društva razvijaju amatersku kulturno-umetničku delatnost (dramske grupe, pevački zborovi, muzički orkestri, folklorne grupe i ansamblji, slikarske i literarne sekcije i sl.). Svojim članovima ova društva daju umetničko obrazovanje, a putem priredbi, koncerata i večeri ona znatno doprinose opštem kulturnom uzdizanju naroda. U Jugoslaviji deluju 1093 kulturno-umetnička društva.

Kulturno-prosvetna društva (naprimer, »Svoboda« u Sloveniji), sem kulturno-umetničke delatnosti, rade i na prosvetavanju i stručnom uzdizanju. Ovih društava bilo je 2.361.¹¹

Narodna tehnika. — Savez za tehničko vaspitanje ima 2.545 organizacija sa 286.147 članova. Narodna tehnika organizuje radionice (644), laboratorije (232), tečajeve i seminare, koje je od 1946 do 1956 godine završilo 390.000 lica. Narodna tehnika i pojedini savezi doprinose obrazovanju odraslih i svojom štampom, publikacijama, izložbama, prikazivanjem tehničkih filmova, stručnim ekskurzijama itd. (vidi »Narodna tehnika«, »Jugoslovenski pregled«, januar 1957, str. 45). Posebnu ulogu u stručnom i tehničkom obrazovanju građana imaju Savez mašinskih i elektrotehničkih inženjera i tehničara FNRJ i Savez društava inženjera i tehničara građevinske struke FNRJ kao i Jugoslovensko društvo za unapređenje nauke i tehnike »Nikola Tesla«.

Kulturni savezi i organizacije, sem koordinacije i usmeravanja kulturno-prosvetne delatnosti, vrše razmenu iskustava, umetničkih grupa i izložbi, izdaju uputstva za rad kulturnih i prosvetnih ustanova i organizacija, imaju svoje časopise, publikacije i sl.

Kulturno-prosvetno veće Jugoslavije je predstavničko telo organizacija, društava i ustanova koje deluju na području masovnog kulturnog i prosvetnog rada, njihov je organ i cilj mu je da celokupnom svojom delatnošću doprinese razvoju kulture. Osnovano je 1954 g. Održava veze sa sličnim organizacijama u inostranstvu. Pri Kulturno-prosvetnom veću Jugoslavije deluje koordinacioni odbor radničkih univerziteta, koji se brine za poboljšanje rada radničkih univerziteta.

Kulturno-prosvetna zajednica Srbije, kulturno-prosvetni savezi Bosne i Hercegovine i Crne Gore, Prosvetni sabor Hrvatske, Svet zveze »Svobod« in prosvetnih društva Slovenije, Rabotnička kulturno-prosvetna zaednica na Makedonija i Narodna prosveta na Makedonija koordiniraju rad u republičkim okvirima.

¹⁰ U našoj zemlji jedan radioprijemnik dolazi na svakih 25 stanovnika. Računajući da radio koriste najmanje tri lica, broj slušalaca je mnogo veći od broja pretplatnika.

¹¹ Podaci Kulturno-prosvetnog veća Jugoslavije.

U ove kulturno-prosvetne zajednice učlanjeni su republički savezi bibliotekara, kulturno-umetničkih društava, radničkih i narodnih univerziteta itd. Zajednica ili savezi izdaju svoje časopise: »Sodobna pota«, Slovenija; »Kulturni radnik«, »Narodno sveučilište«, Hrvatska; »Odjek«, Bosna i Hercegovina; »Kulturen život«, Makedonija.

Kulturno-prosvetne zajednice ili kulturno-prosvetna veća, odbori i slično u gradovima i srezovima objedinjuju i potiču rad svih ustanova i organizacija koje se bave kulturno-prosvetnom delatnošću na svojoj teritoriji. Neke kulturno-prosvetne zajednice imaju i svoje poslovnice za kulturno-prosvetne priredbe.

Društvene organizacije (Savez komunista Jugoslavije, Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije, Savez sindikata Jugoslavije, Narodna omladina Jugoslavije, Savez ženskih društava Jugoslavije, Savez boraca Narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije itd.) rade na obrazovanju i vaspitanju praktičnom svakodnevnom delatnošću (sastanci, konferencije, čija je sadržina povezana često s pravnim, ekonomskim i opštim znanjima koja se kroz praksu neposredno stiču); diskusijama, predavanjima, seminarima, teča-

jevima (bilo za svoje članstvo ili za širi krug), kao i svojom štampom, publikacijama i dr.

Stručna udruženja i savezi — u prvom redu komore, zadružni savezi, zatim centri i zavodi (za produktivnost rada, za organizaciju rada, za medicinu rada, za društveno i radničko upravljanje i sl.) neposrednom aktivnošću, predavanjima i seminarima, svojim časopisima i publikacijama deluju kao važan faktor u obrazovanju proizvođačkog stanovništva i posebno privrednih rukovodilaca.

*

U organizovanju obrazovanja odraslih sve veću ulogu imaju prosvetni organi državne uprave. Pri nekim narodnim odborima postoje saveti odnosno odeljenja za obrazovanje odraslih. U Sloveniji je nedavno formiran i zavod za obrazovanje odraslih.

*

Mnoštvo raznovrsnih formi obrazovanja odraslih koje se stalno razvijaju, usavršavaju i prilagođavaju novim potrebama i uslovima društvenog, privrednog i kulturnog života nije bilo moguće potpuno prikazati ovom informacijom.

S. T.

DRUGA KONFERENCIJA EVROPSKIH NACIONALNIH KOMISIJA ZA UNESCO

Od 1 do 6 oktobra 1957 g. u Dubrovniku je održana Druga konferencija evropskih nacionalnih komisija Organizacije Ujedinjenih nacija za prosvetu, kulturu i nauku (UNESCO). Inicijativu za održavanje ove konferencije dala je Jugoslovenska nacionalna komisija, a dnevni red konferencije predložile su zajednički jugoslovenska, francuska, poljska i švajcarska nacionalna komisija.

Druga konferencija evropskih nacionalnih komisija za UNESCO u Dubrovniku sazvana je u cilju učvršćenja i razvijanja veza između evropskih nacionalnih komisija, kao i u cilju razmene mišljenja o pitanjima koja interesuju nacionalne komisije i koja su od značaja za rad same organizacije UNESCO.

Konferenciji je prisustvovalo 100 delegata iz 24 evropske države članice, posmatrači iz 5 vanevropskih država članica (Kanađe, Egipta, SAD, Hondurasa i Izraela), posmatrač NR Albanije (koja nije članica UNESCO-a), posmatrač Komiteta konferencije nevladinih organizacija, kao i predstavnici Sekretarijata UNESCO-a. Generalnog direktora UNESCO-a predstavljao je prof. Jean Thomas, pomoćnik generalnog direktora.

Jugoslovensku delegaciju na konferenciji u Dubrovniku sačinjavali su: prof. dr. Siniša Stanković, predsednik Jugoslovenske nacionalne komisije za UNESCO; Marko Ristić, predsednik Komisije za kulturne veze sa inostranstvom; Bogdan Osolnik, sekretar za prosvetu i kulturu Saveznog izvršnog veća; Mita Miljković, predsednik Saveta Beogradskog univerziteta i dr. Jože Goričar, profesor Ljubljanskog univerziteta.

U ime Saveznog izvršnog veća Drugu konferenciju evropskih nacionalnih komisija za UNESCO pozdravio je potpredsednik Saveznog izvršnog veća Rodoljub Čolaković.

Na dnevnom redu konferencije bila su sledeća pitanja: — Opšti izveštaj o stečenim iskustvima, inicijativama i projektima evropskih nacionalnih komisija (ovaj izveštaj izradila je Jugoslovenska nacionalna komisija na osnovu podataka primljenih od evropskih nacionalnih komisija);

— Učešće u sprovođenju velikog projekta uzajamnog upoznavanja kulturnih vrednosti Istoka i Zapada (izveštaj je izradio dr. Konstantin Regamey, prof. Univerziteta u Lozani);

— Razmena gledišta o glavnim smernicama projekta programa UNESCO-a za 1959/60 godinu (izveštaj je izradila Francuska nacionalna komisija);

— Rasturanje UNESCO-vih publikacija.

Za predsednika konferencije bio je jednoglasno izabran prof. dr. Siniša Stanković, predsednik Jugoslovenske nacionalne komisije za UNESCO.

Komisija A raspravljala je o učešću u sprovođenju velikog projekta uzajamnog upoznavanja kulturnih vrednosti Istoka i Zapada. Ostale tačke dnevnog reda razmatrala je komisija B.

Konferencija je usvojila izveštaje komisija i jedan opšti izveštaj. Pored toga, usvojen je znatan broj preporuka (o jačanju saradnje između nacionalnih komisija ostvarivanjem zajedničkih projekata koji bi dobili i pomoć UNESCO-a, o potrebi izdavanja jedne nove kolekcije brošura o problemima kojima se UNESCO bavi, naročito u oblasti osnovne i obavezne nastave, obrazovanja odraslih, rasnih, društvenih i međunarodnih sukoba, uzajamnih ocenjivanja kulturnih vrednosti Istoka i Zapada, naučnih proučavanja u cilju poboljšanja životnih uslova, o ostvarivanju velikog projekta o uzajamnom upoznavanju kulturnih vrednosti Istoka i Zapada, o potrebi izrade jednog tipskog pravilnika i uputstava o organizovanju regionalnih konferencija nacionalnih komisija za UNESCO).

R. — C. K.

TREĆI KONGRES SAVEZA KOMPOZITORA JUGOSLAVIJE

Od 23 do 26 oktobra 1957 g. u Skopju je održan Treći kongres Saveza kompozitora Jugoslavije.

Na Kongresu je učestvovalo 50 delegata — predstavnika republičkih udruženja kompozitora.

Generalni sekretar Saveza Mihailo Vukdragović podneo je izveštaj o radu Glavnog odbora i o delima jugoslovenskih kompozitora za poslednje 4 godine. Izveštaje su podneli predsednik nadzornog odbora Saveza i predsednik upravnog odbora Zavoda za zaštitu autorskih malih prava.

Na Kongresu su održani i stručni referati. O simfoniskoj i kamernoj muzici referat je podneo Slavko Zlatić, o operi i baletu Branko Dragutinović, a o muzičkoj kritici i publicistici Mihovil Logar.

Posle iscrpne diskusije po referatima, Treći kongres Saveza kompozitora Jugoslavije usvojio je sledeću rezoluciju u kojoj se, između ostalog, kaže:

»Kongres smatra da naše reproduktivne muzičke ustanove treba u što tešnjoj međusobnoj saradnji i dalje da pružaju još veću pomoć našem muzičkom stvaralaštvu, kako bi se ono moglo razvijati još brže, bogatije i uspešnije.

Posle detaljne diskusije Kongres je došao do zaključka da naša muzička kritika u pojedinim slučajevima nije dostigla dovoljni stupanj stručnosti i objektivnosti. Da bi ona postigla svoj pravi zadatak, potrebno je da joj se posvete naši najbolji stručnjaci.

Kongres je naročito razmatrao činjenicu sve većeg prodiranja zabavne muzike lošeg kvaliteta u muzičke programe radiojstacija i brojnih džez-orkestara izvan njih, što se niukom slučaju ne može pozitivno odraziti na izgrađivanje moralnog i estetskog lika našeg čoveka, u prvom redu omladine.

Kongres smatra da merodavni forumi treba da posvete punu pažnju proširenju muzičke nastave u opšteobrazovnim školama i uvođenju muzičkih predmeta na više srednje i stručne škole.

Treći kongres Saveza kompozitora Jugoslavije izabrao je novi Glavni odbor. Za predsednika izabran je Slavko Zlatić, za generalnog sekretara Mihailo Vukdragović.

U cilju podizanja kvaliteta izvođenja domaćih kompozicija, Kongres je dodelio 10 nagrada po 50.000 dinara najistaknutijim muzičkim umetnicima koji su doprineli popularisanju jugoslovenske muzike u zemlji i inostranstvu. Nagradeni su umetnici: Melita Lorković (Beograd), Branko Pajević (Beograd), Nikola Cvejić (Beograd), Zdenko Marasović (Beograd), Fredi Došek (Zagreb), Milan Horvat (Zagreb), Josip Klima (Zagreb), Samo Hubad (Ljubljana), Bogo Leskovic (Ljubljana) i Marijan Lipovšek (Ljubljana).

R. — C. K.

SOCIJALNE USTANOVE ZA DECU I OMLADINU

U socijalne ustanove za zaštitu i vaspitanje dece i omladine spadaju: ustanove za decu pretškolskog doba, dečji domovi, ustanove za decu i omladinu sa telesnim i duševnim nedostacima, dečja i omladinska odmarališta, zatim školske kuhinje i internati. Ove ustanove primaju decu i omladinu kojoj je iz socijalno-ekonomskih, zdravstvenih ili vaspitnih razloga potrebno zbrinjavanje. Primaju se prvenstveno deca palih boraca, žrtava fašističkog terora, ratnih vojnih invalida i deca koja su ostala bez roditelja.

Socijalne ustanove za zaštitu i vaspitanje dece i omladine osnivaju izvršna veća narodnih republika, narodni odbori, samoupravne ustanove, a isto tako i privredne i društvene ustanove. Ako ustanovu osniva privredna ili društvena organizacija, rešenje o osnivanju ustanove je punovažno tek kada ga odobri nadležni državni organ. Odluku o prestanku rada odnosno o ukidanju ustanove donosi organ koji je ustanovu osnovao.

Svaka socijalna ustanova za zaštitu i vaspitanje dece i omladine ima svoja pravila. Pravila predviđaju organe upravljanja ustanovom, prava i dužnosti pojedinih organa ustanove, način finansijskog poslovanja, uslove za prijem i otpuštanje štićenika, kao i organizaciju administrativnog poslovanja.

Upravljanje u socijalnim ustanovama za zaštitu i vaspitanje dece i omladine vrši upravni organ, kao društveni organ upravljanja, i upravnik ustanove. Upravni odbor koji imenuje osnivač ustanove, sastavljen je od građana koji će predstavljati i zastupati društvene interese i koji su zainteresovani za rad ovakvih ustanova. U upravni odbor mogu se imenovati i predstavnici radnih kolektiva ustanova, kao i predstavnici štićenika, ali najviše do 1/3 članova upravnog odbora. Upravni odbor se imenuje na dve godine.

Znatn deo troškova oko izdržavanja ustanova za zaštitu i vaspitanje dece i omladine snosi državni organi. Jedan deo troškova plaćaju roditelji dece smeštene u ovim ustanovama. Odgovarajući doprinos za izdržavanje dece daju i lica koja su po zakonu dužna da izdržavaju decu bez roditelja. Ako dete bez roditelja ima svoju imovinu od koje se može izdržavati, plaća doprinos u visini koja je propisana za roditelje.¹

Visina doprinosa koji plaćaju roditelji (staratelji) određuje se prema mesečnim prihodima domaćinstva. Roditelji se oslobađaju plaćanja ovog doprinosa ako su im prihodi prema kojima se određuje visina doprinosa manji od 800 dinara mesečno po članu domaćinstva. Isto tako roditelji se oslobađaju plaćanja doprinosa ako imaju petoro ili više žive dece mlađe od 18 godina. Roditelji čija su deca smeštena u domovima

za odojčad ili za malu decu do 3 godine ne plaćaju nikakav doprinos za izdržavanje svoje dece, jer je zdravstvena zaštita dece do navršene treće godine potpuno besplatna.

Ustanove za decu pretškolskog doba

Ustanove za decu pretškolskog doba za smeštaj u toku dana su dečje jase, obdaništa i zabavišta. Kao zdravstveno-socijalne i vaspitne ustanove, dečje jase, obdaništa i zabavišta obezbeđuju deci negu, ishranu i vaspitanje, razvijaju kulturne navike i savetuju roditelje da pravilno neguju i vaspitavaju svoju decu. Ove ustanove vode zdravstveno-higijenski nadzor nad decom, staraju se o pravilnom fizičkom i duševnom razviku dece, organizuju lekarski pregled, omogućuju deci boravak na čistom vazduhu, preduzimaju profilaktičke mere u vezi s vakcinacijom protiv velikih boginja, tuberkuloze i difterije i staraju se o odgovarajućoj ishrani dece.

U ustanove za decu pretškolskog doba primaju se deca zaposlenih roditelja, prvenstveno deca zaposlenih žena (vidi: »Pretškolske ustanove«, »Jugoslovenski pregled«, avgust 1957, str. 389). U dečje jase primaju se zdrava deca do navršene treće godine, a u obdaništa i zabavišta deca od navršene treće godine do polaska u školu.

Pri ustanovama za decu pretškolskog doba postoje saveti koje imenuje nadležni narodni odbor. Saveti su organi društvenog upravljanja i staraju se o radu ustanove, sprovođenju potrebnih mera za pravilan odgoj i razvitak dece. Savet sačinjavaju: upravnik ustanove, lekar i glavna sestra ustanove, predstavnici narodnog odbora, organa koji je osnovao ustanovu, sindikalne organizacije, Socijalističkog saveza, Saveza ženskih društava i majki čija su deca smeštena u ovim ustanovama.

Broj jasala, obdaništa i zabavišta znatno će se povećati formiranjem stanbenih zajednica. Poslovi oko organizacije i rada ovih ustanova preneće se na stanbene zajednice, koje će preuzeti znatan deo poslova iz oblasti socijalne zaštite.

Dečji domovi

U ovu vrstu ustanova za zaštitu i vaspitanje dece i omladine spadaju domovi za odojčad, domovi za pretškolsku decu i domovi za decu koja pohađaju osnovne i osmogodišnje škole.

U dečje domove smeštaju se socijalno neobezbeđena deca, tj. deca bez oba roditelja i deca koja nemaju uslova da ostanu u svojoj porodici (deca alkoholičara i dr.), te im je potreban smeštaj, ishrana i zdravstvena zaštita.

Troškove izdržavanja dece (dece bez roditelja i čiji roditelji nisu u mogućnosti da snose troškove izdržavanja) smeštene u ovim ustanovama snose narodni odbori. Za decu smeštenu u ovim ustanovama, koja imaju roditelje odnosno neka druga lica koja su po zakonu dužna da ih izdržavaju, roditelji (ili lica koja ih izdržavaju) plaćaju doprinos za naknadu jednog dela troškova izdržavanja dece (tabela 1).

Tabela 1
DEČJI DOMOVI I NJIHOVI ŠTIĆENICI U 1956 G.

Domovi		Jugoslavija Srbija		Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Za odojčad	Ustanova	16	3	4	5	2	1	1
	Štićenika	1.183	413	398	174	125	39	34
Za pretškolsku decu	Ustanova	10	2	4	3	1	—	—
	Štićenika	800	235	352	159	54	—	—
Za decu osnovne nastave	Ustanova	95	10	38	10	8	28	1
	Štićenika	5.556	535	2.628	605	450	1.256	82
Ukupno	Ustanova	121	15	46	18	11	29	2
	Štićenika	7.539	1.183	3.378	938	629	1.295	116

¹ Veliki broj narodnih odbora odredio je visinu sume koju uplaćuju roditelji. Skala za plaćanje je veoma različita, što zavisi od konkretnih uslova i sredstava kojima raspolazu narodni odbori. Odbori vode računa, uglavnom, o onim kategorijama lica čiji su prihodi niski, tako da za decu takvih lica najveći deo troškova snose sami narodni odbori.

Uloga dečjih domova bila je naročito značajna u periodu neposredno posle oslobođenja, kada je trebalo smestiti i zbrinuti veliki broj dece palih boraca i žrtava fašističkog

terora. Kasnijih godina broj domova za preškolsku decu i decu osnovne nastave se smanjio. Takođe je smanjen i broj domova za odojčad (nastojalo se da se odojčad smešta u porodice).

Ustanove za decu i omladinu sa telesnim i duševnim nedostacima

U ustanove za decu i omladinu sa telesnim ili duševnim nedostacima spadaju zavodi za slepu i gluvonemu decu i omladinu, zavodi za duševno zaostalu decu i omladinu i domovi koji zbrinjavaju umno defektnu decu.

Zaštita dece i omladine sa telesnim ili duševnim nedostacima ima za cilj da im omogući fizički smeštaj i ishranu, vaspitanje, školovanje i osposobljavanje za budući poziv.

Ustanove za decu i omladinu sa telesnim ili duševnim nedostacima (zavode) osnivaju na svom području izvršna

veća republika, narodni odbori i privredne i društvene organizacije. Ove ustanove se nalaze pod nadzorom sreskih narodnih odbora koji se staraju o njihovom pravilnom poslovanju.

U narodnim republikama Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini socijalne ustanove za ovu decu i omladinu su, kao i ostale ustanove za zaštitu i vaspitanje dece i omladine, ustanove sa samostalnim finansiranjem. U Makedoniji i Crnoj Gori veći deo ovih ustanova je na budžetu. Materijalno-finansijska sredstva za izdržavanje štićenika i održavanje ustanova za decu i omladinu sa telesnim ili duševnim nedostacima obezbeđuju se iz doprinosa koji se plaća za izdržavanje štićenika. Taj doprinos uplaćuju narodni odbori za decu sa svoje teritorije. Roditelji čija su deca smeštena u ovakvim ustanovama oslobođeni su plaćanja (tabela 2).

Tabela 2

USTANOVE ZA DECU I OMLADINU SA TELESNIM ILI DUŠEVNIM NEDOSTACIMA I NJIHOVI ŠTIĆENICI U 1956 G.

Zavodi i skloništa		Jugoslavija	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Za slepu decu	Ustanova	10	3	2	1	2	1	1
	Štićenika	532	163	161	65	73	42	28
Za gluvonemu decu	Ustanova	17	7	4	2	2	1	1
	Štićenika	1.402	572	357	194	90	123	66
Za invalidnu decu	Ustanova	4	—	2	2	—	—	—
	Štićenika	290	—	55	235	—	—	—
Za duševno zaostalu decu	Ustanova	15	4	7	3	1	—	—
	Štićenika	841	233	435	142	31	—	—
Skloništa za umno defektnu decu	Ustanova	5	2	—	1	2	—	—
	Štićenika	345	100	—	162	83	—	—

Stalnim povećanjem broja ovakvih specijalnih socijalnih ustanova, deci i omladini sa telesnim ili duševnim nedostacima omogućuje se sve veća zaštita, a roditeljima potrebna pomoć. U tom cilju, pri ustanovama za ovu decu i omladinu postoje posebne škole za vaspitanje i školovanje.

Profesionalna rehabilitacija fizički defektne dece i omladine obavlja se u specijalnim radionicama koje se osnivaju pri stručnim školama. Medicinska rehabilitacija ove dece obavlja se u odgovarajućim zdravstvenim ustanovama.

Ustanove za vaspitno zapuštenu decu i omladinu

U ustanove za vaspitno zapuštenu decu i omladinu spadaju domovi, prihvatilišta i pedagoška savetovališta. Ustanove za vaspitno zapuštenu decu imaju zadatak da rade na prevaspitavanju zapuštene dece i da ih osposobljavaju za normalan život i vršenje određenih zanimanja. Nadzor nad radom i funkcionisanjem ovih ustanova vrše organi socijalne zaštite (opštinski, sreski, republički).

Vaspitno zapuštenu decu u domove i prihvatilišta upućuju saveti za socijalnu zaštitu narodnih odbora. Sve troškove održavanja ovih ustanova, boravka, prevaspitavanja i osposobljavanja ove dece za korisna zanimanja snose saveti za socijalnu zaštitu.

U ustanove za vaspitno zapuštenu decu i omladinu primaju se deca sa negativnim navikama, kao što je bežanje od kuće i škole, skitničenje, prosjačenje, zatim deca koja su sklona sitnim krađama, provalama i drugim negativnim pojavama.

Pri ustanovama za zapuštenu decu i omladinu postoje raznovrsne radionice u kojima deca i omladina stiču politehničko obrazovanje i koje im pružaju sve potrebne uslove za uključivanje u normalan život. Štićenici ustanova za vaspitno zapuštenu decu posećuju mesne škole (zajedno sa drugom decom iz tih mesta). U cilju što uspešnijeg prevaspitavanja i osposobljavanja vaspitno zapuštene dece za društveno-koristan život, u domovima se organizuju raznovrsne forme društvene aktivnosti. Deci se omogućuje da primaju posete roditelja i da im sami odlaze u posetu itd.

U 1956 g. bilo je 19 ustanova za vaspitno zapuštenu decu i omladinu sa 1.449 štićenika.

U prihvatilištima za vaspitno zapuštenu decu, deca se ispituju posebnim metodima, pruža im se konkretna pomoć, daju se sugestije porodicama, školama i domovima za individualni rad sa svakim detetom. Broj ovih prihvatilišta je u stalnom porastu. U 1956 g. u zemlji je bilo 10 prihvatilišta sa 498 štićenika.

Poslednjih godina otvaraju se pedagoška savetovališta za vaspitno zapuštenu decu i omladinu, koja imaju zadatak da pružaju pomoć porodicama i školama u ispitivanju i otklanjanju raznih teškoća koje se javljaju kod dece kao smetnja za njihov normalan razvitak. Broj ovih savetovališta je zasada nedovoljan, a naročito u gradovima i industrijskim centrima, gde je i pojava vaspitne zapuštenosti dece veća. U 1956 g. bila su tri ovakva savetovališta, u kojima je dobilo stručni savet 113 dece.

Školske kuhinje

Školske kuhinje se otvaraju pri školama, prvenstveno pri osnovnim i osmogodišnjim školama. Mreža školskih kuhinja obuhvatila je gotovo sve gradove, industrijske centre i veća sela, naročito tamo gde su škole udaljenije od mesta stanovanja dece. U 1956 g. bilo je oko 9.500 školskih kuhinja u kojima je dobijalo hranu oko 1.700.000 školske dece (skoro tri četvrtine od ukupnog broja školske dece).

Školske kuhinje rešavaju pitanje poboljšanja ishrane školske dece i pomažu zaposlenim majkama u ishranjivanju dece koja pohađaju školu. Sem toga, školske kuhinje doprinose razvijanju društvenog života, kulturnih i higijenskih navika kod školske dece.

Školske kuhinje organizovane su prema materijalnim mogućnostima narodnih odbora koji snose znatan deo troškova za njihovo izdržavanje. Ima kuhinja koje daju deci samo jedan obrok mleka i stalnih školskih kuhinja koje daju deci dva i više obroka. Međunarodna organizacija UNICEF i američka organizacija KER daju besplatno znatne količine namirnica školskim kuhinjama.

Organizovanju i poslovanju školskih kuhinja pružaju veliku pomoć organizacije Crvenog krsta, Saveta društava za staranje o deci i omladini i Saveza ženskih društava.

Dečja letovališta

Svake godine veliki broj dece i omladine provodi školski raspust na oporavku i odmoru u raznim dečjim letovalištima i odmaralištima, koja se organizuju u prirodno lepim i klimatski pogodnim mestima.

U organizovanju i opremanju dečjih letovališta učestvuju mnoge ustanove i društvene organizacije zajedno sa organima socijalnog staranja, narodnog zdravlja i prosvetnim organima.

U 1955 g. u letovalištima za decu i omladinu provelo je 89.250 dece od 15 do 30 dana u toku školskog raspusta. Sredstva za izdržavanje letovališta dodeljuju narodni odbori (oko 50%), roditelji dece i omladine (oko 43%) i razne društvene organizacije (oko 7%). Osim toga, pri školama

postoje posebni fondovi² iz kojih se daju sredstva za logorovanje dece i omladine u blizini mesta stanovanja dece, kao i za međusobnu razmenu dece iz raznih gradova i sela.

Za decu i omladinu koja se upućuju na letovanje uplaćuju se neznatne sume za njihov boravak na moru ili u planini, što zavisi od imovnog stanja i visine prihoda roditelja. Veliki broj dece, čiji roditelji nisu u mogućnosti da plaćaju za njihovo letovanje, provodi svoj letnji odmor besplatno.

Lj. P.

IZVORI:

Statistički podaci Sekretarijata za socijalnu zaštitu SIV-a i Statistički godišnjak za 1956 g., Uredba o osnivanju dečjih jaslala i dečjih vrtića, »Službeni list FNRJ«, br. 81/1948; Uputstvo o organizaciji i radu dečjih jaslala, »Službeni list FNRJ«, br. 48/1949; Rešenje o finansiranju dečjih jaslala i dečjih vrtića, »Službeni list FNRJ«, br. 6/1952; Opšte uputstvo o primanju i izdržavanju dece u ustanovama za zaštitu i vaspitanje dece i omladine, »Službeni list FNRJ«, br. 39/1949; Pravilnik o organizaciji, upravi, vaspitnom radu i izdržavanju Doma slepe dece i mladeži u Zemunu, »Službeni list FNRJ«, br. 5/1950; Uredba o radu i osnivanju školskih kuhinja, »Službeni list FNRJ«, br. 106/1949.

² Posebne fondove koji postoje pri školama obrazuju uprave škola, a sredstva za ove fondove obezbeđuju škole u svojim redovnim budžetima, kao i iz drugih fondova vanrednih prihoda kojima škole raspolazu.

TREĆI KONGRES PREVENTIVNE MEDICINE

Od 23 do 26 oktobra 1957 g. u Beogradu je, pod pokroviteljstvom predsednika Republike Josipa Broza Tita, održan Treći kongres preventivne medicine, koji je organizovalo Udruženje za preventivnu medicinu lekarskih društava Jugoslavije.

Na Kongresu je bilo oko 2.000 delegata — lekara koji se bave preventivnom medicinom, lekara opšte prakse i drugih zdravstvenih radnika.

U ime Predsednika Republike učesnike Kongresa pozdravio je član Saveznog izvršnog veća i predsednik Odbora za socijalnu politiku Moma Marković. Učesnike su takođe pozdravili predstavnici Svetske zdravstvene organizacije, predstavnici Poljske, Čehoslovačke, Švedske i Norveške, koji su kao gosti prisustvovali Kongresu.

Na Kongresu su podneseni sledeći referati: o problemima zaštite zdravlja omladine — dr Radomir Gerić, o preventivnom radu u zdravstvenoj službi — prof. dr Niktopoljon Černozubov, a o mestu, značaju i ulozi zdravstvenog vaspitanja u zaštiti narodnog zdravlja Ante Jamnicki. Pored toga, na Trećem kongresu preventivne medicine održano je još 130 koreferata i slobodnih tema. Rad Kongresa odvijao se u sekcijama. Posle diskusija o referatima, u kojoj je učestvovalo oko 300 delegata, Kongres je doneo zaključke u kojima se, između ostalog, ističe:

»U posleratnom razviku naše zemlje postignuti su značajni rezultati na unapređenju zdravlja i zdravstvenoj zaštiti dece i omladine, što se ogleda u stalnoj tendenciji smanjenja smrtnosti dece i omladine, smanjenju stope smrtnosti odojčadi u odnosu na predratno stanje, smanjenju obolevanja od niza bolesti, što je rezultat našeg opšteg razvika aktivnosti naše zdravstvene službe«.

Međutim, pored uspeha u zaštiti zdravlja dece i omladine postoji niz nerešenih zdravstvenih problema:

»Nivo opšte smrtnosti dece i omladine u FNRJ još uvek je relativno visok. U strukturi smrtnosti dominantnu ulogu igraju smrtnost odojčadi, tuberkuloza i akutne infektivne bolesti, bolesti organa za disanje i organa za varenje.

Poboljšanje dece i omladine u našoj zemlji karakterišu još uvek bolesti koje su najčešće proizvod uticaja faktora spoljne sredine, uslova života a zatim neznanja i neprosvećenosti«.

Kongres ističe da treba i dalje raditi na povećanju i poboljšanju mreže ustanova za zdravstvenu zaštitu dece i omladine. Naročitu pažnju treba posvetiti zdravstvenoj zaštiti omladine u privredi.

U zaključcima Trećeg kongresa preventivne medicine navodi se, dalje, da dosadašnja ispitivanja pokazuju da ishrana omladine nije kvalitativno i kvantitativno zadovoljavajuća.

Kongres smatra da je neophodno da se preduzmu mere da bi se stanovništvu omogućilo bolje, obilnije i ravnomernije snabdevanje namirnicama bogatim u protektivnim materijama (mlekom, mlečnim proizvodima, mesom i sl.), da se proširi i ojača mreža školskih kuhinja, da se poboljša ishrana omladine smeštene u internatima, a naročito u internatima za omladinu u privredi.

U zaključcima Trećeg kongresa preventivne medicine konstatuje se takođe da su dosadašnja ispitivanja pokazala da fizička razvijenost omladine ne zadovoljava, pa se predlaže:

»Da se preduzmu sve moguće mere (organizacione, finansijske i druge) za pojačanje fizičkog vaspitanja dece i omladine svih kategorija; da se vodi uporna borba protiv rahitisa, a sistematskim telesnim vežbama jača muskulatura dece i omladine; da se sportsko-medicinska kontrola onih koji se bave sistematskim telesnim vežbanjem još više razvije i podigne.«

Kongres je analizirao zdravstveno stanje školske dece i omladine i o tome doneo, između ostalog, sledeće zaključke i predloge:

»Potrebno je proširiti mrežu zdravstvenih ustanova za zaštitu školske dece i omladine i osigurati kadrove za njihovu zaštitu; osigurati sredstva za što bržu izgradnju odgovarajućeg školskog prostora putem novogradnje i adaptacije postojećih zgrada; treba standardizovati školski nameštaj prema higijenskim propisima; treba naći mogućnosti da se vlastitim sredstvima održavaju postojeće i organizuju nove mlečne kuhinje; treba osigurati jedinstvenu zdravstvenu zaštitu učenika u privredi kako po liniji lečenja tako i po liniji preventive; osposobiti zdravstvene kadrove (školske lekare i sestre za rad na zaštiti duševnog zdravlja školske dece i omladine.«

U vezi s radom na sprečavanju i suzbijanju akutnih i hroničnih zaraznih bolesti kod dece i omladine, Treći kongres preventivne medicine ukazuje da su male boginje još uvek bolest s velikim letalitetom, da je difterija još uvek često i smrtonosno oboljenje i da kod ove bolesti i dalje treba sistematski sprovoditi vakcinaciju koja je pokazala dobre rezultate.

U zaključcima se dalje ukazuje da je nerazvijenost preventivnog rada zdravstvene službe dovela do povećanja broja obolelih i povreda u nekim delovima zemlje, do povećanja izdataka za lečenje. Zato Kongres predlaže:

»... jedinstveni sistem finansiranja zdravstvenih ustanova i obezbeđenje stalnog pricicanja dovoljnih finansijskih sredstava za preventivni medicinski rad stvaranjem i korišćenjem namenskih fondova. U cilju donošenja odluka o tome pristupiti studijama i proučavanjima tog problema; da se što pre donesu potrebni zakoni i propisi, opšti i finansijski, koji će regulisati pitanje odgovornosti i prava narodnih odbora i organa zdravstvene službe; da se u programima nastave na medicinskim fakultetima i srednjim medicinskim školama obrati naročita pažnja na socijalno-medicinski i preventivni aspekt u svim kliničkim predmetima. U cilju poboljšanja rada lekara opšte prakse na preventivnoj zdravstvenoj zaštiti treba primeniti sistem postdiplomskih studija i obezbeđiti potrebna materijalna sredstva za njih i da se otvore nove srednje medicinske škole i povećaju kapaciteti postojećih; omogućiti veći priliv lekara na specijalizaciju pojedinih grana preventivne medicine većim nagradivanjem i drugim stimulativnim merama; da se higijenski zavodi pojačaju kadrovski i materijalno i da se aktivno uključuju i pomažu u rešavanju zdravstvenih problema u lokalnim jedinicama komunalnog sistema; da se sredstva fondova za preventivnu socijalnog osiguranja, u vezi s ranijom preporukom Saveznog zavoda za socijalno osiguranje, upotrebe za sprečavanje ne samo profesionalnih nego i opštih bolesti, što je potpuno opravdano, jer većina bolesti zbog kojih se izostaje sa posla ne vuče svoj koren s mesta rada, nego iz uslova života radnika van preduzeća; službu sanitarne inspekcije treba i dalje razvijati i usavršavati. Neophodno je što pre doneti odgovarajuće propise iz oblasti komunalne higijene, higijene rada i školske higijene, higijene saobraćaja, kao i iz oblasti suzbijanja zaraznih bolesti.«

O mestu, značaju i ulozi zdravstvenog vaspitanja u zaštiti zdravlja naroda u zaključcima se dalje, između ostalog, konstatuje sledeće:

»Zdravstveno vaspitanje treba da bude sastavni deo svakodnevne aktivnosti svih zdravstvenih ustanova.

Pristupiti stvaranju, odnosno jačanju zdravstvenih vaspitnih centara bilo kao samostalnih ustanova ili kao radnih jedinica u sastavu zdravstvenih ustanova sa specijalno obrazovanim kadrovima, čijem školovanju i osposobljavanju treba što pre pristupiti.

S obzirom na to da zdravstveno vaspitanje mora biti sastavni deo aktivnosti svih zdravstvenih radnika, potrebno je da se na medicinskim fakultetima, ostalim visokim medicinskim školama, školama za srednje medicinske i niže kadrove uvede nastava zdravstvenog vaspitanja.

Da bi se to postiglo, zdravstvena služba treba trajno da sarađuje sa svim društvenim organizacijama, sa Socijalističkim savezom radnog naroda Jugoslavije, Savezom sindikata Jugoslavije, Crvenim krstom Jugoslavije, Narodnom omladinom Jugoslavije, Društvom za staranje o deci i omladini, Savezom ženskih društava i dr.«

Na kraju zaključaka, Treći kongres preventivne medicine ističe sledeće:

»Kongres konstatuje da primena nuklearne energije u mirnodopske svrhe postavlja pred čitavu zajednicu, a naročito pred zdravstvene radnike, koji se bave preventivnom medicinom, problem kolektivne i individualne zaštite od štetnih radioaktivnih zračenja. Ovi problemi traže da se hitno pristupi:

osposobljavanju kadrova i pojedinih higijenskih ustanova za kontrolu intenziteta radioaktivnog zračenja na ugroženim radnim mestima, kao i u spoljnoj sredini (vazduh, voda, zemljište);

donošenju zakonskih propisa o dozvoljenom radioaktivitetu u radnoj i spoljnoj sredini. Do donošenja pomenutih zakonskih propisa treba bez odlaganja organizovati efikasnu i stalnu kontrolu intenziteta radioaktivnog zračenja na već sada ugroženim radnim mestima, (radiološke ustanove i odeljenja, naučno-istraživački institut, industrija i dr.) i najrigoroznije primenjivati odgovarajuće zaštitne mere.

Predlaže se da se na sledećem kongresu preventivne medicine posveti naročita pažnja problemima zaštite protiv radijacija.

Kongres upozorava na ogromnu opasnost koja preči čovečanstvu od primene nuklearnog oružja i od eksperimenata sa njim i kao skup medicinskih stručnjaka daje svoju punu podršku rezoluciji Savezne narodne skupštine i naše delegacije u Ujedinjenim nacijama o obustavljanju proba sa nuklearnim oružjem i zabrani istog.«

R. — C. K.

Podaci Saveza lekarskih društava Jugoslavije.

PETNAESTI MEĐUNARODNI KONGRES ZA VOJNU MEDICINU I FARMACIJU

U Beogradu je od 29 septembra do 3 oktobra 1957 g., pod pokroviteljstvom predsednika Republike Josipa Broza Tita, održan Petnaesti međunarodni kongres za vojnu medicinu i farmaciju.¹ Na Kongresu je bilo 187 učesnika iz 42 strane zemlje i to 124 zvanična delegata država i međunarodnih organizacija, 25 gostiju i 38 individualnih učesnika. Iz Jugoslavije je prisustvovao 391 učesnik, od kojih 12 zvaničnih delegata.

Svečanom otvaranju Kongresa 29 septembra prisustvovali su potpredsednik Saveznog izvršnog veća Aleksandar Ranković, članovi Saveznog izvršnog veća general armije Ivan Gošnjak i dr Pavle Gregorić, članovi diplomatskog kora, kulturni i javni radnici.

Radni deo Kongresa odvijao se na plenarnoj sednici, u farmaceutskoj sekciji i u odontostomatološkoj sekciji.

Na dnevnom redu Kongresa bile su sledeće teme: na plenarnoj sednici: Organizacija sanitetske službe oklopnih i motorizovanih jedinica — referenti SAD i Novi Zeland; Borba protiv buke u oružanim snagama — referenti Francuska i Švedska; Odbrana od zračenja u vojnoj medicini — referent SAD i Odnosi između trupnih komandi i sanitetske službe — referenti Velika Britanija, Turska i Jugoslavija;

u farmaceutskoj sekciji: Organizacija i zadaci vojno-farmaceutске službe i obuka rezervnog farmaceutskog kadra — referenti Brazilija i Jugoslavija; Studija internacionalizacije nomenklature lekova koji se upotrebljavaju u oružanim snagama, kao i izrada međunarodnog vojno-farmaceutskog formulara — referent Španija;

¹ Kongres se sastaje svake dve godine na inicijativu Međunarodnog komiteta za vojnu medicinu i farmaciju (MKVMF). MKVMF osnovan je 1923 g. sa ciljem da razvija saradnju i profesionalnu solidarnost vojnih lekara svih zemalja. Sem toga, Komitet se bavi problemima humanizacije rata u cilju zaštite ratnih žrtava svih kategorija.

u odontostomatološkoj sekciji: Potreba zdravih zuba za sposobnost služenja u vojsci; Organizacija lečenja zuba regruta pre i posle stupanja u armiju — referenti Izrael, Luksemburg, Poljska i Jugoslavija.

Na Kongresu je podneto 15 referata, 46 diskusija i 11 saopštenja. Iz svih tema su usvojeni zaključci koji će biti dostavljeni vladama svih zemalja.

U okviru Kongresa, na inicijativu Komisije za medicinska naučna istraživanja (KOMNIS) Državnog sekretarijata za poslove narodne odbrane, održan je simpozijum o hipotermiji naučni sastanak na najvišem nivou uz učešće 25 stranih i 38 domaćih naučnih radnika. Najzapaženiji među njima bili su: H. Laborit (Francuska), E. Adolph (SAD), A. Negovski i A. Slonime (SSSR), Đaja i Andus (Jugoslavija). Na 9 radnih sastanaka pročitano je 57 referata i praćeno živom diskusijom.

Od 3 do 5 oktobra 1957 g. u Beogradu i Opatiji održano je XIX zasjedanje Ureda za dokumentaciju vojne medicine². Na zasjedanju je održano 9 referata, 9 diskusija i 3 saopštenja. Glavni problemi na dnevnom redu bili su: Mogućnost kontrole humanitarnih konvencija — referenti Međunarodni komiteti za vojnu medicinu i farmaciju i Jugoslavija; Tekući problem međunarodnog medicinskog prava — referent Jugoslavija.

Radni jezici Kongresa, simpozijuma i zasjedanja bili su engleski i francuski, a svi govori su simultano prevedeni na radne jezike i srpskohrvatski jezik. Svi materijali štampani su, takođe, na oba radna jezika.

Istovremeno sa održavanjem Kongresa organizovane su izložbe sanitetske službe u narodnooslobodilačkom ratu i izložba domaće farmaceutске industrije.

Šefove delegacija na Kongresu primio je na Bleđu potpredsednik Republike Josip Broz Tito. Prijeme za učesnike Kongresa su priredili: državni sekretar za poslove narodne odbrane general armije Ivan Gošnjak, potpredsednik Kongresa general-potpukovnik dr Gojko Nikolić, potpredsednik Izvršnog veća NR Hrvatske Marko Belinić, potpredsednik Narodnog odbora grada Beograda Đurica Jojić i potpredsednik Narodnog odbora grada Rijeke Edo Jarda. Učesnici na Kongresu su posetili Vojno-medicinsku akademiju, Farmaceutski i Stomatološki fakultet i druge zdravstvene ustanove i fabrike farmaceutskih proizvoda.

I. Pa.

² Ured za dokumentaciju vojne medicine je informativni i administrativni organ MKVMF koji svake godine održava svoja zasjedanja na kojima obrađuje probleme međunarodnog medicinskog prava.

JUGOSLAVIJA I POLJSKA

Septembra 1957 g. Jugoslaviju je posetila partisko-vladina delegacija NR Poljske na čelu sa prvim sekretarom CK PURP-a Vladislavom Gomulkom i predsednikom Ministarskog saveta Juzefom Cirankijevičem. U poljsko-jugoslovenskim razgovorima na najvišem nivou ispoljena je istovetnost stavova obeju delegacija u pogledu ocene problema koji su razmatrani (vidi »Poseta partisko-vladine delegacije NR Poljske«, »J. P.«, septembar 1957, str. 453—454).

*

Odnosi između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Poljske odlikuju se intenzitetom, raznovršnošću saradnje i pokazuju stalnu tendenciju daljeg proširivanja i produbljivanja u svim oblastima političkog, ekonomskog i kulturnog života. Državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović dao je u Saveznoj narodnoj skupštini 26 februara 1957 g. sledeću izjavu o odnosima dveju zemalja:

»U pogledu naših odnosa sa NR Poljskom treba reći da je ova zemlja u buri oktobarskih dana prošle godine, u kritičnom periodu mađarske tragedije i rata u Egiptu, ostvarila dubok i značajan prelom u svom unutrašnjem razvitku i pošla smelo i realističkim putem svoje pune afirmacije u međunarodnim odnosima. Uspeši poljskog naroda na ovom putu raduju narode naše zemlje i mi smo uvereni da će vlade naših dveju zemalja nastaviti uspostavljenu plodnu saradnju i u svakom pogledu je dalje unapređivati na obostranu korist i u interesu uvršćenja mira.«

Istoga dana, 26 februara 1957 g., predsednik poljske vlade Juzef Cirankijevič u ekspozu pred Sejmom, govoreći o odnosima sa Jugoslavijom, izjavio je:

»Naši odnosi sa Federativnom Narodnom Republikom Jugoslavijom u toku poslednjih petnaestak meseci su potpuno normalizovani. Oni su danas prijateljski, a saradnja između dveju zemalja razvija se uspešno. Želimo da je i dalje razvijamo i produbljujemo. Radujemo se, takode, i značajnim dostignućima i svakom daljem koraku na putu savlađivanja posledica gletne izolacije Jugoslavije od strane drugih socijalističkih država u prošlosti.«

Uspešna jugoslovensko-poljska saradnja ostvarivana je postepeno, posle 1953 g., kada se, u interesu otklanjanja višegodišnjeg poremećaja u međusobnim odnosima, pristupilo normalizaciji odnosa između dveju zemalja. Posle prvih koraka na putu normalizacije, vlada NR Poljske zatražila je agremen za ambasadora Henriha Grohulskog, koji je 13 decembra 1954 g. predao akreditivna pisma predsedniku Republike FNJR Josipu Brozu Titu. Novonaimenovani ambasador Jugoslavije u NR Poljskoj Milorad Milatović predao je 28 januara 1955 g. akreditivna pisma predsedniku Državnog saveta NR Poljske Aleksandru Zavadskom. Ipak, do sredine 1955 g. poljsko-jugoslovenski odnosi kretali su se u prilično uskim okvirima. Osetniji napredak ostvaren je samo na polju ekonomske i donekle kulturne saradnje.

Posle objavljivanja Beogradske deklaracije (jun 1955 g.) poboljšani su uslovi za širu i svestraniju jugoslovensko-poljsku saradnju na svim područjima. Takav razvitak bio je olakšan činjenicom što između Jugoslavije i Poljske nije bilo krupnih teškoća nasledenih iz prethodnog perioda.

U 1956 i 1957 g. postignut je u odnosima dveju zemalja vidan napredak i uveliko su realizovane povoljne mogućnosti kako za neposrednu prijateljsku saradnju tako i za približavanje gledišta dveju vlada u pogledu mnogih važnih problema međunarodnog života. Saradnja je u tom periodu postajala sve intenzivnija.

U toku 1956 g. došlo je do više uzajamnih poseta i razmena zvaničnih delegacija. Tako je od 3 do 21 septembra 1956 g. boravila u Jugoslaviji delegacija poljskog Sejma od deset članova. Ovu delegaciju predvodio je potpredsednik

Sejma Stanislaw Kulčinski. Od 10 do 25 oktobra 1956 g. Poljsku je posetila delegacija Savezne narodne skupštine na čelu sa pretседnikom Narodne skupštine NR Srbije Petrom Stambolićem. Ove delegacije su proučavale unutrašnji politički i privredni razvitak i vodile razgovore sa najvišim rukovodiocima zemlje-domaćina.

Od 15 do 22 marta 1957 g. u Jugoslaviji je boravila delegacija Narodnog odbora Varšave, u maju Jugoslaviju je posetila delegacija narodnih odbora nekih vojvodstava Poljske, a u junu je posetila Poljsku delegacija Narodnog odbora Beograda.

Razvoj odnosa dveju zemalja stvorio je uslove za plodnu saradnju u Ujedinjenim nacijama, koja je bila olakšana sličnošću pogleda dveju vlada na mnoge bitne međunarodne probleme.

U izveštaju Saveznog izvršnog veća za 1956 g. o razvoju poljsko-jugoslovenskih odnosa kaže se između ostalog: »Postignuti rezultati u međusobnim odnosima veoma su povoljni. Po uverenju jugoslovenske vlade dalje proširivanje prijateljskih veza i saradnje sa NR Poljskom služiće kako neposrednim interesima obeju zemalja tako i interesima mira, progressa i međunarodne saradnje.«

Ekonomska saradnja. U Beogradu je 12 februara 1955 g. potpisan Trgovinski sporazum između dveju zemalja, kojim je predviđena robna razmena u visini od 15 miliona dolara u oba pravca. Glavni artikli koje je uvozila Jugoslavija iz Poljske bili su ugali za koksiranje, kameni ugali i valjani materijali, a izvozni artikli glinica, cinkov koncentrat, proizvodi drvne industrije i kožni proizvodi.

Već u toku realizacije ovog Trgovinskog sporazuma išlo se na proširenje robne razmene. Jugoslavija je juna 1955 g. učestvovala na Poznanjskom sajmu. Sajam je posetio i član Saveznog izvršnog veća Nikola Minčev. Poljska je septembra 1955 g. izlagala na Zagrebačkom velesajmu, koji je posetio i poljski ministar trgovine Konstantin Dombrovski.

U Varšavi su novembra 1955 g. vođeni privredni razgovori između delegacija dveju vlada i potpisano više privrednih instrumenata. Protokolom od 14 novembra 1955 g., koji se odnosi na robnu razmenu u 1956 g. u iznosu od 28 miliona dolara u oba pravca, trgovinska razmena je udvostručena u poređenju sa 1955 godinom. 14 novembra je potpisan i Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji. Istog dana potpisan je i Sporazum o vazdušnom saobraćaju i Sporazum o regulisanju uzajamnih obaveza i potraživanja nastalih u vremenu od 9 maja 1945 g. do 12 februara 1955 g. Tokom ovih razgovora poljska vlada je izrazila spremnost da odobri Jugoslaviji, uz povoljne rokove otplate i nisku kamatnu stopu kredit za isporuku opreme za prehranbenu industriju, rudarstvo i vozni park. O ovom kreditu od 20 miliona dolara potpisan je Sporazum u Varšavi 31 januara 1956 g.

Glavni artikli koje je po Trgovinskom protokolu Jugoslavija izvozila su sa rudnog i drvno sektora, hemiske industrije i poljoprivredno-prehranbenog sektora, a uvozila je razne vrste uglja, valjanog materijala i mašina kao i hemikalije.

Jugoslavija je juna 1956 g. učestvovala na Poznanjskom sajmu, a Poljska septembra 1956 g. na Zagrebačkom velesajmu.

Protokolom o razmeni za 1957 g. (potpisanim u Beogradu 27 novembra 1956 g.) predviđeno je, pored izvesnih promena u strukturi, da se robna razmena poveća na 31 milion dolara u oba pravca, pri čemu su uzete u obzir teškoće u kojima se nalazila poljska privreda.

Tokom prvog polugoda 1957 g. uvidelo se da se robna razmena može još više proširiti između dve zemlje, pa je posle sastanka mešovite poljsko-jugoslovenske komisije u Beogradu 5 juna 1957 g. potpisan Protokol o dopunskim robnim listama, kojima se predviđa povećanje robne razmene za 30%, odnosno na oko 41 milion dolara u oba pravca. U isto vreme učinjene su neophodne organizacione pripreme za ostvarenje naučno-tehničke saradnje na osnovu

ranije potpisanog Sporazuma o naučno-tehničkoj saradnji, a koja se, naročito u 1957 g., uspešno razvijala.

U cilju daljeg proširenja privredne saradnje između dveju zemalja zamenik predsednika Komiteta za spolnu trgovinu Ivica Gretić vodio je u Varšavi od 15 do 26 juna 1957 g. konsultativne razgovore sa poljskim ministrom spoljne trgovine Vitoldom Tropčinskim o mogućnostima međusobne kooperacije u industriskoj proizvodnji, sklapanju višegodišnjeg aranžmana o razmeni osnovnih artikala i saradnji banaka. Protokol o saradnji banaka potpisan je u Dubrovniku 18 avgusta 1957 g. Posle proučavanja mogućnosti međusobne kooperacije u industriskoj proizvodnji u obema zemljama pristupiće se zaključenju potrebnih aranžmana.

Tokom juna 1957 g. izmenjene su posete poljoprivrednih delegacija dveju zemalja. Posle proučavanja problema iz oblasti poljoprivrede u obe zemlje, dve delegacije su održale od 21 do 24 juna u Beogradu zajednički sastanak na kome su izneta zapažanja i izmenjena mišljenja o unapređenju poljoprivrede i dogovorena razmena iskustava.

Kulturna, zdravstvena i socijalna saradnja. Prvi značajni rezultati na polju obnovljene kulturne saradnje postignuti su u toku 1955 g. Izvršena je razmena umetnika, uspostavljeni su kontakti i razmena emisija između Radio Beograda i Radio Varšave. Iste godine uspostavljen je dodir između naučnih ustanova i stručnih udruženja dveju zemalja.

U toku 1956 g. potpisani su i značajni dokumenti o kulturnoj saradnji: Sporazum o razmeni filmova (26 februara 1956 g. u Beogradu) i Konvencija o kulturnoj saradnji (6 jula 1956 g. u Beogradu). U Varšavi je 4 aprila 1957 g. potpisan Sporazum o saradnji komisija za nuklearnu energiju. Sporazum o saradnji Poljske akademije nauka i Akademiskog saveta FNRJ potpisan je 1 marta 1957 g. u Beogradu. Tokom prošle i ove godine znatno su proširene kulturne veze.

U isto vreme uspostavljena je intenzivna saradnja između niza naučnih organizacija i ustanova, a razmena delegacija i grupa, koje imaju za cilj razmenu iskustava, postala je gotovo svakodnevna praksa.

Kulturna saradnja naročito je postala intenzivna posle skla-panja kulturne konvencije između dveju zemalja. Pojačana je razmena reproduktivnih umetnika, izvršena razmena delegacija književnika, mladih muzičara, naučnih radnika i drugih. U martu 1957 g. organizovana je u Beogradu i drugim većim gradovima izložba savremenog poljskog slikarstva i vajarstva.

POSETA POTPRETSEDNIKA SIV-A SVETOZARA VUKMANOVIĆA AZISKIM I AFRIČKIM ZEMLJAMA

Od 14 avgusta do 17 oktobra 1957 g. potpredsednik Saveznog izvršnog veća Svetozar Vukmanović zvanično je posetio Indoneziju, Tajland, Kambodžu, DR Vijetnam, Japan, NR Kinu, NR Mongoliju, Burmu, Indiju, Cejlon, Pakistan i Etiopiju, odazivajući se time pozivu vlada tih zemalja.

U pratnji potpredsednika Vukmanovića nalazili su se državni potsekretar za inostrane poslove dr Vladimir Velebit, guverner Narodne banke FNRJ Vojin Guzina i sekretar u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove Drago Baum.

Cilj ovog putovanja, rekao je potpredsednik Vukmanović po povratku u zemlju, bio je »učvršćenje prijateljstva i saradnje naše zemlje« sa državama kojima je učinjena poseta, »kao i ispitivanje novih mogućnosti za širu i svestraniju saradnju na ekonomskom polju«.

U maju 1957 g. organizovana je u Varšavi i drugim poljskim gradovima izložba jugoslovenskog slikarstva i vajarstva. Izvršena je razmena više pozorišnih umetnika. Došlo je do razmene gostovanja između ljubljanske drame i pozorišta u Lodju. Radi se na prevodenju i izdavanju književnih dela jedne i druge zemlje.

Jula 1957 g. u Jugoslaviji je boravila poljska zdravstvena delegacija, a oktobra 1957 g. u Poljskoj jugoslovenska zdravstvena delegacija. U Varšavi je 20 oktobra 1957 g. potpisan Sporazum o saradnji u oblasti zdravstva između dve zemlje.

Od 20 septembra do 10 oktobra 1957 g. u Jugoslaviji je boravila poljska delegacija koju je predvodio poljski ministar rada i socijalnog staranja Stanislaw Zawadzki. Vođeni su razgovori o mogućnosti saradnje na polju socijalne politike između dve zemlje. Konstatovano je da bi bilo korisno zaključenje opšteg sporazuma o saradnji na polju socijalne politike i konvencije o socijalnom osiguranju.

Saradnja društvenih organizacija. Uporedo sa unapređivanjem međudržavnih odnosa između Jugoslavije i Poljske, normalizovani su, a zatim razvijani odnosi između Saveza komunista Jugoslavije i Poljske ujedinjene radničke partije. (Vidi »J.P.« 1957, str. 77, 79). Razmeni delegacija SKJ i PURP-a usledila je, naročito posle oktobarskih događaja u Poljskoj, razmena materijala, studijskih grupa i delegacija dveju partija. Uvedena je praksa češćih diskusija o konkretnim problemima koji interesuju i jednu i drugu partiju.

U oktobru 1956 g. Jugoslaviju je posetila delegacija Centralnog saveta poljskih sindikata, Delegacija Centralnog veća sindikata Jugoslavije vratila je ovu posetu februara 1957 g. Tokom 1957 g. izmenjene su i posete delegacija Saveza boraca Jugoslavije i Saveza boraca za slobodu i demokratiju Poljske.

Uspostavljeni su neposredni kontakti između mnogih strukovnih sindikalnih saveza, radnih kolektiva, stručnih udruženja.

M. Vč.

IZVORI:

Ekspozicija državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića pred Saveznom narodnom skupštinom 26 februara 1957 g.

Ekspozicija Potpredsednika Ministarskog saveta NR Poljske Juzefa Ciran-kijeviča pred poljskim Sejmom 26 februara 1957 g.

Izveštaji Saveznog izvršnog veća za 1955 i 1956 g.

Dokumentacija Državnog sekretarijata za inostrane poslove.

U **INDONEZIJU** potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su od 14 do 25 avgusta. Potpredsednik Republike dr Sukarno primio je potpredsednika Vukmanovića i pratnju, i tom prilikom je izvršena razmena mišljenja o međunarodnoj situaciji i o razvoju jugoslovensko-indonežanskih odnosa.

Potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja posetili su pored glavnog grada Džakarte, Bandung, Džokdžakartu i Bali. Potpredsednik Vukmanović prisustvovao je 17 avgusta u Džakarti proslavi nacionalnog praznika Republike Indonezije — dvanaestogodišnjice »Dana proglašenja nezavisnosti«.

Potpredsednik Vukmanović i članovi njegove pratnje vodili su razgovore sa delegacijom vlade Indonezije, koju su sačinjavali potpredsednik vlade dr Djuanda, ministar inostranih poslova dr Subandrio i viši funkcioneri vlade. U zajedničkom komiteu, objavljenom u Džakarti 24 avgusta, kaže se da je u toku razgovora zaključeno da su u cilju jačanja prijateljskih odnosa između naroda dveju zemalja i u želji da se unarede međusobni privredni odnosi, obe zemlje saglasne da prošire robnu razmenu, te da treba, pored postojećeg trgovinskog ugovora od decembra 1956, preduzeti posebne mere za olakšanje robne razmene na dugoročnoj osnovi. Obe strane su izrazile želju da naročito unaprede direktnu robnu razmenu. Postignuta je saglasnost da se u cilju korišćenja privrednih bogatstava dveju zemalja svaka od njih upozna sa privrednim planovima u drugoj zemlji. Jugoslovenska vlada je izrazila spremnost da, u granicama svojih mogućnosti, pomogne privredni razvoj Indonezije isporukama opreme na kredit i pružanjem tehničke pomoći u više privrednih grana.

U **TAJLANDU** potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su od 26 do 28 avgusta. Kralj Tajlanda Fumifol Aduldej primio je potpredsednika Vukmanovića.

Potpredsednik Vukmanović i članovi njegove pratnje vodili su razgovore sa predsednikom vlade Tajlanda feldmaršalom Luang Pibulsonggramom i ministrom za privredne poslove generalom Fra Boripand Judhakomom. Obe strane su izrazile privrženost principu unapređenja saradnje sa svim zemljama, bez obzira na njihovo društveno i državno uređenje. Dve strane su ispitalle postojeće i perspektivne mogućnosti za unapređenje robne razmene i saglasile se da za to postoje realni uslovi.

U KAMBODŽI potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su od 28. avgusta do 1. septembra. Potpredsednik Vukmanović primio je kralj Kambodže Norodom Suramarit, a u njegovu čast održana je i svečana zajednička sednica Saveta Kraljevine i Narodne skupštine Kambodže.

Potpredsednik Vukmanović i članovi njegove pratnje vodili su razgovore sa predsednikom Ministarskog saveta Kambodže Sim Varom, potpredsednikom Tep Fanom i drugim članovima vlade. U zajedničkom kominikeu, potpisanom 31. avgusta u Phnom Pen-u, utvrđena je saglasnost o potrebi sklapanja sporazuma o privrednoj i tehničkoj saradnji, o trgovini i o plaćanju. »Striktna neutralnost, osnovni princip politike Kambodže, i aktivna koegzistencija, osnova politike Jugoslavije, kaže se u kominikeu, ne predstavljaju samo interes obeju nacija, već predstavljaju istovremeno važan faktor za stabilnost mira u Aziji i u svetu.« Obe strane su izrazile spremnost da stimuliraju povećanje robne razmene, a Jugoslavija je, sa svoje strane, voljna da Kambodži pruži tehničku pomoć i da isporučuje industrijsku opremu pod naročito povoljnim uslovima u granicama svojih mogućnosti.

U DR VIJETNAMU potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su od 1. do 4. septembra. Potpredsednik DR Vijetnama Ho Si Min primio je potpredsednika Vukmanovića i članove njegove pratnje i razmenio sa njima mišljenja o aktuelnim pitanjima međunarodne situacije i o razvoju jugoslovensko-vijetnamskih odnosa.

Potpredsednik Vukmanović i članovi pratnje vodili su razgovore sa delegacijom vlade DR Vijetnama, koju su sačinjavali potpredsednik vlade Fam Van Dong, ministar trgovine Fan An, ministar saobraćaja i potpredsednik Državne planske komisije Nguen Van Tran i viši funkcioneri vlade. Potpredništvo Ministarskog saveta DR Vijetnama izdalo je 3. septembra kominike o poseti i razgovorima, u kome se kaže da se tokom posete jasno manifestovalo jugoslovensko-vijetnamsko prijateljstvo, da su potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja imali prilike da se upoznaju sa čvrstom voljom vijetnamskog naroda da se »miroljubivim i demokratskim sredstvima postigne ujedinjenje zemlje na osnovu Ženevskih sporazuma«, da »ponovno ujedinjenje Vijetnama ne odgovara samo dubokim aspiracijama vijetnamskog naroda, već predstavlja važan faktor za učvršćenje mira i popuštanje međunarodne zategnutosti«, te da je vlada FNRJ saglasna sa takvim stavom. U kominikeu se dalje kaže da je izvršena razmena mišljenja o privrednom položaju obeju zemalja i postignuta potpuna saglasnost o potrebi ostvarenja robne razmene, u koju svrhu će obe strane odrediti delegacije stručnjaka za konkretne pregovore.

U JAPANU potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su u državnoj poseti od 6. do 14. septembra. Car Japana Hirohito primio je potpredsednika Vukmanovića i članove njegove pratnje.

Potpredsednik Vukmanović i članovi pratnje vodili su razgovore sa predsednikom vlade Japana Kišijem, ministrom inostranih poslova Fudžijomom, ministrom međunarodne trgovine i industrije Maecom, predsednikom Japanske banke Jamagivom i drugim visokim funkcionerima vlade. Razmotrene su mogućnosti privredne saradnje, a posebno povećanjem robne razmene, bilateralne i multilateralne. U zajedničkom kominikeu, objavljenom 10. septembra u Tokiju, kaže se da su »Japan i Jugoslavija, u kratkom vremenskom periodu od uspostavljanja normalnih diplomatskih odnosa među njima, postigli zadovoljavajuće rezultate u unapređenju prijateljstva i dobre volje na raznim poljima, uprkos geografske udaljenosti«. Postignuta je saglasnost da takve odnose treba i dalje unapređivati na ekonomskom, kulturnom i drugim poljima. Potpredsednik Vukmanović i ministar inostranih poslova Japana Fudžijama sporazumeli su se da predlože podizanje poslanstava svojih zemalja na rang ambasada.

U NR KINI potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su od 11. do 15. i od 17. do 21. septembra. Potpredsednika Vukmanovića i njegovu pratnju primio je potpredsednik Republike Ču De.

Od 12. do 14. septembra potpredsednik Vukmanović i članovi njegove pratnje vodili su u Pekingu sa predsednikom Stalnog komiteta Sveskineske narodne skupštine Lju Sao Čiom, premijerom Ču En Lajom, potpredsednikom Državnog saveta Cen Junom, generalnim sekretarom KP Kine Teng Hsiao Pingom, članom Politbira CK KP Kine Peng Čenom i drugim visokim državnim i partijskim funkcionerima razgovore o međunarodnoj situaciji, o dosadašnjem privrednom razvoju, perspektivnim planovima i o ekonomskoj saradnji između dve zemlje i o partijskim pitanjima.

Potpredsednik Vukmanović je odlazeći iz Pekinga izjavio: »Uveren sam da su ovi susreti doprineli boljem međusobnom upoznavanju i da predstavljaju doprinos razvoju konstruktivne saradnje u budućnosti između Jugoslavije i NR Kine. Smatram da to istovremeno izražava doprinos bržem razvoju socijalističkih odnosa i učvršćenju mira u svetu, što predstavlja zajedničke ciljeve naših naroda«.

Od 17. do 21. septembra potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja posetili su više industriskih i drugih objekata u Šenjangu, Anšanu, Šangaju i Kantonu.

U NR MONGOLIJ potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su od 15. do 17. septembra. Potpredsednika Vukmanovića primio je potpredsednik Prezidijuma Velikog narodnog hurala Sambua.

Potpredsednik Vukmanović i članovi njegove partije vodili su razgovore sa državnom delegacijom NR Mongolije, koju su sačinjavali potpredsednik Prezidijuma Velikog narodnog hurala Sambu, prvi zamenik potpredsednika Ministarskog saveta Cende, prvi sekretar CK Mongolske radničke partije Damba, zamenici potpredsednika Ministarskog saveta Molomžamu i Žagvaral, član Politbira CK MRP Damin, ministar državne kontrole Žambaldorž, ministar saobraćaja i veza Damdinžav i viši funkcioneri vlade NR Mongolije. U toku razgovora izvršena je uzajamna razmena informacija o privrednom razviku i planovima dveju zemalja, sa posebnim osvrtom na mogućnosti za razvoj privredne i druge saradnje između Mongolije i Jugoslavije. U kominikeu, objavljenom 16. septembra u Ulan Batoru, između ostalog, kaže se: »Obe strane su sa zadovoljstvom konstatovale da vlade obeju zemalja smatraju da postoje realne pretpostavke i da žele ostvarenje saradnje u izgradnji socijalizma i u borbi za očuvanje mira i za blagostanje naroda«.

U BURMI potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su od 24. do 28. septembra. Potpredsednik Burmanske Unije U Vin Maung primio je potpredsednika Vukmanovića.

Potpredsednik Vukmanović i članovi njegove pratnje vodili su razgovore sa predsednikom vlade Burme U Nuom, zamenicima potpredsednika vlade U Ba Šveom, Sao Kun Kiom, U Čo Njenom, Takin Tinom i drugim članovima vlade. U zajedničkom kominikeu, objavljenom 28. septembra u Rangunu, pored ostalog, kaže se: »Pasivni neutralizam u današnjim uslovima predstavlja otmah, a vezivanje za bilo koji blok više šteti nego koristi miru... Postojanje blokova predstavlja glavni uzrok održavanja međunarodne zategnutosti... U svetlu principa politike koegzistencije potpredsednik i burmanski rukovodioci dele mišljenje da se svi otvoreni međunarodni problemi mogu i treba da rešavaju jedan po jedan miroljubivim pregovorima«. U kominikeu se konstatuje da su trgovinski odnosi između dve zemlje uspostavljeni na zdravoj osnovi i da postoje znatne mogućnosti za dalje povećanje razmene. Obe su strane izrazile saglasnost da prouče puteve i sredstva za proširenje privredne i tehničke saradnje.

U INDIJI potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su od 28. septembra do 6. oktobra. Potpredsednika Vukmanovića i pratnju primio je potpredsednik Republike dr Radžendra Prasad.

Potpredsednik Vukmanović i članovi njegove pratnje vodili su razgovore sa potpredsednikom Republike dr Radakrišnanom, potpredsednikom vlade Nehruom, ministrom trgovine i industrije Desaiem i drugim višim funkcionerima vlade. Izvršena je iscrpna razmena mišljenja o aktuelnim problemima međunarodnih odnosa, u čemu je došla do izražaja bliskost stavova prema svim osnovnim pitanjima. Izvršeno je uzajamno informisanje o rezultatima dosadašnjeg privrednog razvika dveju zemalja. Posebno su razmatrani principi na kojima treba da se zasniva dalja privredna saradnja, a obe strane su se saglasile da postoje realne mogućnosti za neno unapređenje i izrazile želju da u tom pravcu preduzmu odgovarajuće korake. Jugoslovenska strana obavestila je indiske državnike da je zainteresovana ne samo za kupovinu sirovina već i indiskih industriskih proizvoda, i istakla spremnost da pruži srednoročne kredite za isporuke jugoslovenske industriske opreme, što je sa indiske strane prihvaćeno.

Na CEJLONU potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su od 7. do 9. oktobra. Potpredsednika Vukmanovića i pratnju primio je generalni guverner Cejlona ser Oliver Gunatileke.

Potpredsednik Vukmanović i članovi njegove pratnje vodili su razgovore sa predsednikom vlade Cejlona Bandaranaikeom, ministrom za ishranu i poljoprivredu Gunavardenom, ministrom trgovine Senanaikeom, ministrom industrije i ribarstva De Silvom i drugim visokim funkcionerima vlade. Izvršena je razmena informacija o privrednom razvoju i mogućnostima unapređenja privredne saradnje, uključujući tehničku saradnju, te je izražena obostrana želja da se postojeća saradnja proširi i poveća.

U PAKISTANU potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su od 9. do 13. oktobra. Potpredsednika Vukmanovića i pratnju primio je potpredsednik Islamske Republike Pakistana general Iskander Mirza.

Potpredsednik Vukmanović i članovi njegove pratnje vodili su razgovore sa predsednikom vlade Suhravardijem i ministrom trgovine i industrije Ahmadom. U razgovorima je konstatovano da dosadašnja robna razmena između dve zemlje nije dostigla željeni nivo, ali da postoje objektivni uslovi za znatno povećanje razmene u oba pravca. Razmatrane su mogućnosti zaključivanja aranžmana o robnoj razmeni na duži rok, za koji su obe strane pokazale interesovanje. Posebno su tretirana pitanja tehničke saradnje.

Pored glavnog grada Karačija, potpredsednik Vukmanović i pratnja posetili su glavni grad Zapadnog Pakistana Lahore i gradilište hidrocentrale Čičoki Malian, za koje opremu isporučuju jugoslovenska preduzeća.

U ETIOPIJI potpredsednik Vukmanović i njegova pratnja boravili su od 14 do 17 oktobra. Car Etiopije Haile Selasije I primio je potpredsednika Vukmanovića i njegovu pratnju. U zajedničkom kominikeu, objavljenom u Adis Abebi 16 oktobra, kaže se da su razmatrani odnosi između dveju zemalja i da je utvrđeno da prijateljska saradnja na privrednom i tehničkom polju u velikoj meri zadovoljava želje dveju strana. »Odlučeno je da se preduzmu mere u cilju još tešnje privredne i tehničke saradnje u narednim godinama i da se nastavi sa razmenama mišljenja o pitanjima od zajedničkog interesa u obostranu korist«. U kominikeu je izražena spremnost jugoslovenske vlade da u cilju unapređenja robne razmene pruži srednjoročne kredite za isporuke jugoslovenske opreme. Posebno je istaknuto da je potrebno unapređivati konstruktivnu saradnju među svim zemljama, bez obzira na razlike u društvenim sistemima, i da napori nerazvijenih zemalja za njihov privredni razvoj zaslužuju podršku međunarodne zajednice.

Potpredsednik Vukmanović i članovi njegove pratnje vodili su razgovore i sa prestolonaslednikom Asfa Vosenom,

potpredsednikom vlade Bitvodedom Makonen Endelkačevom i ministrom inostranih poslova Ato Akililou Abte Voldom.

Od 17 do 20 oktobra potpredsednik Vukmanović zadržao se u Egiptu kao gost potpredsednika Republike Gamal Abdel Namera. Tom prilikom je izvršena razmena mišljenja o najaktuelnijim problemima međunarodnih odnosa.

Potpredsednik Saveznog izvršnog veća Svetozar Vukmanović po povratku u zemlju, 20 oktobra 1957 g., izjavio je da je u svim zemljama koje je posetio naišao na srdačan doček i izrazio uverenje da su otvorenost i poverenje koje su u razgovoru sa njim pokazali državnici ovih zemalja odraz ugleda koji je Jugoslavija stekla svojom principijelnom i doslednom politikom. On je takođe istakao značaj ove posete po razvoj privredne saradnje Jugoslavije sa zemljama koje je posetio.

D. B.

POSETA POTPRETSEDNIKA SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA EDVARDA KARDELJA KRALJEVINI GRČKOJ

Potpredsednik Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj, odazivajući se pozivu grčke vlade, učinio je trodnevnu zvaničnu posetu Kraljevini Grčkoj.

Za vreme posete vođeni su u Atini, od 21 do 24 oktobra 1957 g., politički razgovori između potpredsednika Edvarda Kardelja i predsednika grčke vlade Konstantina Karamanlisa, u kojima su učestvovali sa jugoslovenske strane državni potsekretar u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove dr Mladen Iveković, državni potsekretar u Saveznom izvršnom veću dr Anton Vratuša, jugoslovenski ambasador u Grčkoj Mišo Pavićević i savetnik u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove Dragomir Petrović, a sa grčke strane ministar inostranih poslova Grčke Evangelos Averof, državni potsekretar za inostrane poslove Periklis Skeferis, generalni direktor Ministarstva inostranih poslova Aleksandros Argiropulos, grčki ambasador u Jugoslaviji Trasibulos Kakalotos i načelnik Prvog političkog odeljenja Ministarstva inostranih poslova Aleksandros Macas.

Posle završetka političkih razgovora u Atini je 23 oktobra objavljen zvanični grčko-jugoslovenski kominike u kome se, između ostalog, kaže:

»Ovi razgovori omogućili su da se razmotre pitanja od zajedničkog interesa i opšteg značaja i konstatuje srdačnost grčko-jugoslovenske saradnje.

Posebno je sa obe strane bila potvrđena želja za nastavljjanje postojeće saradnje između dve zemlje, saradnje koja se ne zasniva samo na tradicionalnom prijateljstvu naroda dveju zemalja već i na rešenost obeju vlada da uzajamno poštuju dostojanstvo, suverena prava i posebna gledišta svake od njih o specifičnim pitanjima, kao i njihov međunarodni položaj.

To je ostvarljivo tim više što postoji velika srodnost gledišta obeju strana o osnovnim problemima mira.

Sa zadovoljstvom je konstatovano da je ova tesna saradnja dveju vlada u stanju da obezbedi miroljubivu i prijateljsku koegzistenciju dva naroda i da predstavlja, osim toga, faktor koji služi miroljubivim odnosima u ovom delu sveta.

Dve vlade, čvrsto privržene idealima mira i dalje rešene da usmeravaju svoje napore ka saradnji između svih naroda, smatraju da je učvršćenje prestiža i autoriteta Organizacije Ujedinjenih nacija od najvećeg značaja za ostvarenje tog cilja.

U toku diskusije postignuta je saglasnost o potrebi obustavljanja trke u naoružanju i pristupanja postepenom razoružanju. Jugoslavija i Grčka koje su prošle kroz teška

iskuse u svim ratovima, duboko nadahnute miroljubivim duhom, doprineće svim svojim snagama svakom iskrenom naporu ka ostvarenju ovog cilja.

Obe strane su čvrsto uverene da se konsolidacija mira, što treba da bude najviši cilj svih vlada i svih naroda, može ostvariti samo iskrenom saradnjom u okviru OUN i potpunom primenom principa Povelje UN.

U okviru ovoga diskutovalo se o pitanju samoopredeljenja kiparskog naroda. Obe strane su konstatovale ozbiljnost pitanja kao i hitnu potrebu njegovog rešenja, vodeći u prvom redu računa o opravdanim zahtevima Kiprana.

Grčka vlada izražava jugoslovenskoj vladi svoju iskrenu zahvalnost na dragocenoj pomoći koju joj je ona ukazivala u raznim fazama kiparskog problema.

Pošto su razmotrile teškoće koje postoje na planu balkanske tripartitne saradnje, obe strane smatraju da bi bilo poželjno da se učine napore u cilju otklanjanja razloga koji su izazvali sadašnje teškoće.

Dve delegacije razmotrile su međunarodnu situaciju i izvršile razmenu mišljenja o važnim aktuelnim problemima. Diskusije o ovim pitanjima pružile su priliku da se konstatuje istovetnost pogleda o potrebi otklanjanja sile kao sredstva za rešavanje međunarodnih sporova i o pojačanju zajedničkih napora za primenu miroljubivih metoda u odnosima među nacijama.

Situacija na Srednjem Istoku, koja iziskuje ozbiljnu i stalnu pažnju, bila je predmet posebnog razmatranja. Obe vlade, koje održavaju prijateljske odnose sa svim arapskim zemljama, ubeđene su da potpuno poštovanje dostojanstva, nezavisnosti i životnih prava ovih zemalja, kao i priznanje materijalnih potreba njihovih naroda predstavljaju najvažnije uslove za stvaranje trajnih faktora mira i stabilnosti na ovom području.

Za vreme pomenutih razgovora delegacije su, takođe, razmatrale konkretna pitanja koja se tiču neposrednih odnosa između dve zemlje. Obe strane su se saglasile da se obrazuje mešovita komisija sa ciljem unapređenja ekonomske, tehničke i kulturne saradnje između Jugoslavije i Grčke. Ova mešovita komisija sastaje se najkasnije kroz tri meseca.

Razgovori su se odvijali u atmosferi prijateljstva koje je rezultat prisnih odnosa između dva naroda.

Na kraju zvanične posete, potpredsednika Saveznog izvršnog veća Edvarda Kardelja primio je grčki kralj Pavle I.

Posle završetka zvaničnog dela posete, potpredsednik Kardelj je sa suprugom i ostalim članovima svoje pratnje ostao četiri dana u privatnoj poseti Grčkoj.

Po povratku u Beograd, Edvard Kardelj je 28 oktobra na zemunskom aerodromu dao izjavu za jugoslovensku javnost u kojoj je, između ostalog, rekao:

»Radujem se što mogu da kažem s punim ubeđenjem da su naši razgovori u Atini još jednom pokazali da postoji podudarnost gledišta obe vlade na vrlo širokoj skali u pitanjima koja su bitna za učvršćenje mira u svetu. Činjenica da pojedinim problemima ponekad različito prilazimo — što je uslovljeno različitošću međunarodnog položaja jedne i druge zemlje — tome ne smeta i ne treba da smeta.« »Rastali smo se u obostranom ubeđenju, — rekao je dalje E. Kardelj, — da su razgovori bili koristan doprinos daljem razvitku naših odnosa.«

SADRŽAJ IZDATIH BROJEVA

STANOVNIŠTVO

Porast stanovništva i gustina naseljenosti	1—6
Struktura stanovništva po polu i starosti	167—172
Stanovništvo prema aktivnosti i zanimanju	409—412

DRUŠTVENO I DRŽAVNO

UREDENJE

Savezna narodna skupština; Zasedanja	7—12; 13—14, 71—72, 121, 181—185, 270, 320, 461
Razvoj radničkog samoupravljanja; Stav i aktivnost organa radničkog samoupravljanja; Kongres radničkih saveta Jugoslavije	15—22; 221—224; 271—276
Lokalna samouprava	61—68
Sistem narodne odbrane	69—71
Savezno izvršno veće; Sednice	111—116; 121—122, 186, 225—226, 270, 319, 364, 462
Parlamentarna delegacija u Velikoj Britaniji; u Rumuniji; u NR Kini	116; 224; 460
Organizacija sudova	117—120
Državna uprava	173—180
Pretsednik Republike	215—216
Službenici u ustanovama i nadležstvima	217—220
Javno tužništvo	265—266
Stalna konferencija gradova Jugoslavije	267—269
Društveno upravljanje javnim službama	313—318
Javno pravobranništvo	361—362
Republički saveti	362—364
Advokatura	365—366
Udruživanje u privredi	413—418
Organizacija Jugoslovenske narodne armije	418—420
Izborni sistem	455—460

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Narodna omladina Jugoslavije; Plenum CK; Šesti kongres NO Slovenije; Šesti kongres NO Crne Gore	73—75; 230; 422; 464
Savez sindikata Jugoslavije; Treći plenum Centralnog veća	367—376; 23—24
Plenumi CK SKJ i republičkih CK 75, 422, 123, 190	
Međunarodni kontakti SKJ i SSRNJ u 1956; u 1957	76—80; 123, 124, 190, 464
Četvrti kongres Saveza novinara Jugoslavije	123
Plenumi Saveznog odbora SSRNJ 187—190, 421	
Društvene organizacije u FNRJ	227—230
Savez studenata Jugoslavije	321—323
Savez inženjera i tehničara Jugoslavije	323—324
Drugi kongres geologa Jugoslavije	422
Savez udruženja pravnika Jugoslavije	463—464

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1957 godinu	25—29
Crna metalurgija	30—32
Boksit	33—34
Hidro sistem Dunav-Tisa-Dunav	35
Lična potrošnja	36—38, 477—479
Ekonomsko-finanjski odnosi sa inostranstvom	39—40
Trgovačka mornarica i luke	81—84
Gradnja stanova i stanovanje	85—89
Proizvodnja i prerada uglja	90—92
Elektroprivreda	125—130
Drumski saobraćaj	131—134
Aluminijumska industrija	135—138

Metalna industrija	191—194
Deset godina spolne trgovine	195—198
Privreda u I tromesečju 1957, u I polugodu 1957, u periodu januar—septembar 1957	199—201, 339—342, 480—484
Izmene u načinu raspodele ukupnog prihoda privrednih organizacija	202
Proizvodnja, fondovi i proizvođači u poljoprivredi	231—242
Industrija	277—288
Građevinarstvo	289—296
Tekstilna industrija	325—328
Trgovina	329—334
Turizam	335—338
Industrija nameštaja	343—346
Civilni vazdušni saobraćaj	377—380
Unutrašnja plovidba	381—385
Ugostiteljstvo	386—388
Investicije u privrednom razvoju Jugoslavije	423—434
Industrija kože	435—438
Industrija papira	439—440
Nacionalni dohodak 1947—1956 godine	465—469
Opšta potrošnja	470—477

KULTURA

Ekonomski instituti	41—42
Školski prostor	93
Radnički univerziteti	94—95
Političko-informativni listovi	96—98
Ustanove u oblasti nuklearne energije	99—101
Filmovi proizvedeni u 1956 godini	102
Visoka nastava	139—143
Zaštita spomenika kulture	144—145
Književne nagrade u 1956	206
Treći kongres Saveza filmskih radnika	145
Književna dela u 1956 godini	146—148
Geološko istraživačke organizacije	203—204
Jugoslovenska likovna umetnost u inostranstvu	205—206
Akademije nauka i umetnosti	243—248
Stručne škole	249—254
Druge jugoslovenske pozorišne igre »Sterijino pozorište«	254
Obavezno školovanje	297—300
Radiodifuzija	301—304
Bioskopi	305—306
Svetska konferencija za energiju	300
Radna konferencija Međunarodnog instituta za administrativne nauke	306
Gimnazije	347—348
Muzeji	349—350
Pretškolske ustanove	389—390
Izdavačka delatnost	391—395
Festival jugoslovenskog filma u Puli	396
Škole za obrazovanje nastavnog kadra	441—443
Stipendije	444—446
Akademski savet FNRJ	447
Dubrovačke letnje igre	448
Škole, ustanove i organizacije za obrazovanje odraslih	485—490
Druga konferencija evropskih nacionalnih komisija za UNESCO	490
Treći kongres Saveza kompozitora Jugoslavije	490

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Dodatak na decu	103—104
Finansiranje zdravstvenih ustanova	104—105

Sanitarna inspekcija	106
Socijalno osiguranje	149—152
Zaštita ratnih vojnih invalida	207—208
Lekari	209—210
Vakcinacija protiv zaraznih bolesti	255—256
Trinaesto zasedanje Saveta međunarodnog udruženja za socijalnu sigurnost u Dubrovniku	256
Zaštita materinstva	307—308
Korisnici socijalne zaštite	351—352
Higijensko-tehnička zaštita rada	397—399
Mreža i kapaciteti stacionarnih zdravstvenih ustanova	400—402
Zdravstveno osiguranje radnika i službenika	449—450
Medicinsko osoblje sa srednjoškolskim obrazovanjem	451—452
Socijalne ustanove za decu i omladinu	491—493
Treći kongres preventivne medicine	493—494
Petnaesti međunarodni kongres za vojnu medicinu i farmaciju	494

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Partizan Jugoslavije — Savez za telesno vaspitanje	43—44
Sportisti na XVI Olimpijadi u Melburnu	44
Deset godina Narodne tehnike — Savez za tehničko vaspitanje	45—46
Savez sportova Jugoslavije	153—156
Štafeta mladosti	257
Deset godina fudbalskog kupa Jugoslavije	258
Škole za obrazovanje nastavnika fizičke kulture	353
Streljački savez Jugoslavije	354—355
Studentski sport	355—356
Druga gimnastrada	356

SPOLJNA POLITIKA

Jugoslovenski stav o događajima u Madarskoj; o suseknoj krizi; o pitanju razoružanja; o problemu eksperimentalnih eksplozija nuklearnog oružja	47—52
..... 53—54; 211—214; 259—264; 364—312	
Međunarodni ugovori	55—60; 166; 360
Diplomatsko-konzularna predstavništva	107—110
Državne posete u 1956 godini	157—164
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Belgiji; Norveškoj	164; 312
Opšta spoljnopoliitička aktivnost Jugoslavije	165
Poseta potpredsednika SIV-a Svetozara Vukmanovića Egiptu, Siriji, Libanu i Grčkoj; azijsko-afričkim zemljama 214; 496—498	
Stavovi Jugoslovenskih predstavnika o važnijim pitanjima na XI zasedanju Generalne skupštine UN	259—264
Diplomatsko-konzularna predstavništva u FNRJ	357—359
Jugoslavija i Norveška	403—404
Jugoslavija i Švedska	404—405
Saopštenje o susretu delegacije CK Saveza komunista Jugoslavije i vlade FNRJ i delegacije CK Komunističke partije Sovjetskog Saveza i vlade SSSR-a	405
Poseta predsednika DR Vijetnama Ho Ši Mina	406
Poseta delegacije vlade Mongolske Narodne Republike	406—407
Jugoslavija na XXIV zasedanju ECOSOC-a	407—408
Poseta partisko-vladine delegacije NR Poljske	453—454
Poseta ministra inostranih poslova Velike Britanije	454
Jugoslavija i Poljska	495
Poseta potpredsednika SIV-a Kardelja Grčkoj	498

Publikacija izlazi u mesečnim sveskama.

Godišnja pretplata 3.000 dinara / Tekući račun kod Narodne banke br. 1032—T—65. Redakcija: Ulica Moše Pijade 12, tel. 28-392. / Administracija: Ulica Kosmajka 7, tel. 22-778, pošt. fah 62 / Beograd.

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd

LABORATORY REPORT

1. Name of the student	2. Date of the experiment	3. Title of the experiment
4. Objective of the experiment	5. Theory involved	6. Apparatus used
7. Procedure followed	8. Observations and results	9. Calculations
10. Discussion of results	11. Conclusion	12. Remarks